ntar nr.

Literatorul

REVISTĂ FONDATĂ LA 1880 DE Alexandru Macedonski

Anul II
Nr. 35 (52)
21 aug. 1992
16 pagini
15 lei

Redactor şef MARIN SORESCU

Ilustrăm acest număr cu desene de Florin PUCĂ

INEDIT **Aristocratul D. Ciurezu • Ion Barbu în scrisori** INEDIT

Proză de Mircea Ghiţulescu

Versuri de Adi Cusin şi Traian T. Coşovei

Martha Bibescu la Academia belgiană

Mai semnează: Eugen Simion, Marin Sorescu, D. Vatamaniuc, Gheorghe Tomozei, Romul Munteanu, Dumitru Micu

Amurg cultural

S-a spus mereu că popoarele nu pot trăi fără cultură. Aşezată pe soclul înalt al certitudinilor care nu mai trebuiesc verificate, formularea a devenit axioma celor ce cred nedezminţit în puterea culturii. Adevărul e prea evident ca să mai trebuiască cercetat: din pulberile mileniilor şi ale istoriei, singura supravieţuitoare e cultura. Temeiurile celor care pronunţă fără pic de emfază acest lucru, ca pe un adevăr universal şi ca pe un scop al existenţei lor, cunosc totuşi momente de şubrezire când punţile arcuite peste veacuri devin friabile şi nesigure. Însăşi cultura românească ne poate servi exemple elocvente în această privinţă. După un Miron Costin şi Udrişte Năsturel, după Nicolae Milescu şi Şerban Cantacuzino, dar mai ales după Dimitrie Cantemir a urmat în spiritualitatea românească, prefigurată după modelele occidentale şi latine, epoci de răstrişte culturală, totul fiind luat de la început, de la „buche". Un deceniu alb (anii '40-'50 din secolul nostru) a separat marea cultură românească interbelică de generaţia „clasicilor" contemporani care, e adevărat, azi nu duc lipsă de contestări. Iar acum se prefigurează un nou amurg cultural pe fondul dezinteresului general faţă de autentica, adevărata cultură. Devenită o Cenuşăreasă a societăţii economiei de piaţă, culturii i s-au refuzat mijloacele decente de supravieţuire preferându-se pomparea (ca în „respiraţia gură la gură", spunea cineva) de fonduri uriaşe în ramuri industriale despre care se ştia că nu au nici o şansă de a trăi. Sub atât de păgubitoarea idee că într-o economie ca a noastră şi cultura trebuie să producă pentru a se susţine pe propriile speze, proliferează în societatea noastră un nou fenomen: cultura cu înlocuitori. O invazie fără precedent de mediocritate multilateral avansată tinde şi se pare că va reuşi să ia locul instituţiilor culturale tradiţionale. Cărţile care umplu rafturile librăriilor şi ale tarabelor de stradă (unele edituri au scos cartea pe...trotuar) reprezintă în marea lor majoritate traduceri dubioase din alte limbi, în timp ce revistele literare de abia îşi mai găsesc locul, ca rude sărace, la masa presei, printre exemplare din care se revarsă valuri de crime, admonestări, sex, dezvăluiri, proteste aduse din condei. În lipsa repertoriului naţional (şi a spectatorilor), sălile de teatru par, la figurat vorbind, recuzita scenografică a unei piese geniale, *Scaunele*. Filmul artistic românesc îşi trăieşte agonia, în timp ce sălile gem de spectatori veniţi să vadă „bătaie", eros, groază, violenţă gratuită, iar unde nu te aştepţi (de la frizerii şi până în magazinele de pâine) găseşti închirieri de filme video. Celelalte arte par că au dispărut din sfera generală de interes. Faţă de puţinii păstrători ai culturii autentice, o adevărată invazie de incultură (să te ferească Dumnezeu de energia şi tenacitatea netalentatului!) a deneturat gustul comun, devenit, ca şi nivelul nostru de civilizaţie, foarte discutabil. Amintind mai degrabă de mirosul puternic al grătarului cu mititei şi al tarafului cu muzicanţi de mahala, cultura cu înlocuitori „consumă" numai evenimente senzaţionale, face comerţ şi politică, oferindu-ne, ca singură alternativă a vieţii noastre de fiecare zi, partea de circ la porţia de pâine.

LITERATORUL

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

REVISTA REVISTELOR

Dulcele Târg

Recenta apariție a revistei ieșene *Dacia literară* aduce o seamă de noutăți care ne determină să credem că problemele sâcâitoare de ordin administrativ sunt rezolvate, cel puțin pentru numerele viitoare. Publicația din fosta capitală moldoveană dispune de editori serioși (Inspectoratul pentru cultură al județului Iași, Muzeul literaturii române, Societatea culturală „Junimea", din același oraș) și de sponsori bogați, proveniți din Iași, București și Târgoviște. Sumarul variat, cu o ținută grafică reușită doar parțial (unele „imagini" sunt pete negre din care nu se poate înțelege nimic), cuprinde rubrici cu iz eteroclit, probabil „grații" făcute editorilor și nu numai lor: „Arca lui Noe", „Pași pe nisip", „Junimea", „Exilul și împărăția", „Caminante". O alta se intitulează „Esența grației". În editorialul *Două culturi* autorul, criticul literar Val Condurache, surprinde o dramă contemporană: ruperea punților de legătură între fenomenele de spiritualitate majoră, „una de tip popular, comunitară, democratică în sensul cel mai adânc al cuvântului și una scrisă de o elită și destinată unei elite". Opinia criticului este că „în momentul de față ne aflăm în plin absurd" deoarece elementul coagulant în jurul unei viziuni unitare s-a destrămat, acestuia luându-i locul politicul prin intermediul căruia afecte și individualități polarizează opus. Concluziile sunt demne de toată atenția: „Câtă vreme vom face abstracție de niște adevăruri, vom vorbi în deșert. Să încercăm mai bine să ne înțelegem unii cu alții și, în măsura în care este posibil, să facem o punte între cele două culturi".

Paginile cele mai interesante din numerele 1-2 (1992) sosite de curând în redacție aparțin generației tinere care se afirmă acum în Moldova (Nichita Danilov, Lucian Vasiliu, Dorin Popa, Constantin Hrehor, Gellu Dorian). Un amplu paragraf din creația lor este prezent, sub titlul generic „Arca lui Noe", pe puntea corabiei biblice adunându-se literatură de tot felul. De la cea care și-ar fi găsit locul în cală – versurile fără fior liric semnate de Liviu Pendefunda sau gafele unui poet neatent câteodată, George Vulturescu, („cerul cuvintelor expectorate *afară*?!) – și până la interesantele texte ale lui Nichita Danilov (*Țara de cârpă, Mama, Sonia*), autor, de asemenea, al unui la fel de agreabil eseu, *Câtă ficțiune există într-un text poetic*, ratat spre final din cauza unor exagerat de întinse digresiuni, care scad elementul de concentrare și finețea analizei din subiectul discutat. Un interviu luat de Dorin Popa prozatorului Tudor Țopa este, prin nonconformismul răspunsurilor reprezentantului Școlii de la Târgoviște, captivant, de o mare vioiciune și autentic. Epistolarul Otilia Cazimir– Al. Lapedatu aduce informații prețioase despre activitatea ca ministeriabil a destinatarului scrisorilor dar și despre uriașele resurse de sensibilitate ale poetei. Mai multe recenzii, la cărțile lui Mircea Cărtărescu (proză), Mariana Marin și Alexandru Corduneanu (poezie), la antologia de versuri apărută nu de mult în editura moscovită „Tânăra Gardă" semnează Iolanda Vasiliu, Camelia Leonte, Cătălin Savin și Emil Iordache. Totuși critica se află în exces prin Cătălin Lucian Cuțitaru, autor al unui foarte prețios și scrobit text *(Acumulări. Antedatări. Asimilări)* destinat generației optzeciste, în ideea de a trasa liniile de dezvoltare definitive, pentru încercări literare pe ale căror pagini cerneala tipografică nu s-a uscat încă. Fără a suferi de nici un fel de complexe, Liviu Antonesei îl pune la punct pe Roland Barthes făcându-i cunoscut în posteritate marelui critic francez că „teoriile sale" suferă de o eroare totală. Așa, de la egal la egal și fără nici o milă, voind cu orice preț ca pe Barthles să-l doară în cenușă.

Dacia literară este o revistă de cultură autentică, al cărei aer de seriozitate este dat de semnăturile unor personalități recunoscute precum: Vasile Lovinescu, Ioan Petru Culianu, Georges Bataille. Să mai consemnăm că, deocamdată, acestora Liviu Antonesei nu le caută nod în papură.

Trădare, trădare, dar să știm și noi

Mai multe raiduri făcute de redactorii revistei noastre la punctele de difuzare din București relevă că, dincolo de greutățile aproape insurmontabile cu care se confruntă publicațiile de cultură, desfacerea lor pe piață este mai mult decât deficitară. Faptul ne-a fost reclamat telefonic de cititorii noștri care ne-au semnalat lipsa revistei din chioșcurile Rodipet. Încercările de a descifra acest mister au scos la iveală lucruri grave: unii dintre funcționarii de la chioșcurile Rodipet declară că revista nu mai apare (!!??), în timp ce alții nici nu se mai obosesc să o expună alături de celelalte publicații. Ei ne-au oferit *Literatorul* „pe sub mînă", nu pentru că ar avea un conținut subversiv ci, considerăm, din cruntă incultură sau, poate, din dorința de a se răzbuna pe semnatarii articolelor din revistă care le-au stricat vacanțele cu corigențe în timpul anilor de școală. Lăsând gluma la o parte, Rodipetul nu-și face mai deloc datoria, având pe deasupra mania de a schimba permanent locurile de distribuire a revistei, încât o persoană care o „descoperă" (acesta e cuvântul cel mai potrivit) o dată, în săptămâna următoare nu mai are șansa de a o vedea la față. Dar șicanele nu se opresc numai aici. Numărul 34, de exemplu, care fusese tipărit în dimineața zilei de joi, și ridicat în aceeași zi, a apărut, dacă a apărut, în singurul chioșc din Gara de Nord, locul cel mai aglomerat din București, de abia luni.

Față de originala democrație practicată nonșalant de conducerea și supușii Rodipetului, nu ne rămâne decât să spunem, în buna tradiție a textelor caragialiene, „Trădare, trădare, dar s-o știm și noi". Semnalăm, de asemenea, că la Oficiul 1 al Poștei centrale, abonaților revistei *Literatorul* li se percep taxe cu mult mai mari decât costă, în realitate, publicația noastră. Celor cărora sloganul „Îmbogățiți-vă cu orice preț" le sună în urechi ca o muzică divină le readucem aminte că niciodată intelectualii (cei care scriu revista) și, în general, categoria de cititori care o cumpără n-au fost bogați, în profesiile lor sărăcia fiind asumată de la bun început.

Ardealul în spiritualitatea românească

Cel mai recent număr al revistei *Școala Ardeleană*, pe lunile iulie-august, ilustrează cu noi argumente de ordin istoric și literar importanța Transilvaniei în spațiul spiritual românesc. Din articolul mai puțin cunoscut, scris de Constantin Noica în 1940 și publicat pe prima pagină a acestui număr citām: „Dar când spunem spiritualitate, spunem încă mai mult decât că Ardealul ne împinge către istorie: spunem că el e sortit să țină treaz duhul românesc în istorie". *Școala Ardeleană* își face un titlu de cinste de a confirma spusele marelui gânditor de la Păltiniș publicând partea a doua a studiului regretatului istoric David Prodan (*Transilvania și iar Transilvania)*, documente inedite despre activitatea lui Timotei Cipariu, cel mai de seamă continuator al corifeilor Școlii Ardelene și corespondența (inedită) a lui Titu Maiorescu avându-l ca destinatar pe episcopul Melchisedec. În același număr facem cunoștință cu preocupările de toponimie ale lui Vasile Pop, cu versurile poetului Eugeniu Nistor și cu mărturiile unor oameni de cultură francezi referitoare la Unirea cea Mare a românilor – 1 Decembrie 1918.

Un „Breviarum" ne ține la curent cu evenimentele și manifestările culturale din zonele învecinate locului de apariție al revistei. Din nefericire, inițiativa mai mult decât meritorie a intelectualilor din această vatră străbună românească, în care pulsează amintirea neștearsă a înaintașilor din Școala Ardeleană, se află în fața pericolului care pândește întreaga noastră presă culturală. Redăm cu strângere de inimă și nespus de adânc regret ultimele rânduri din Breviar: „S-ar putea ca acest număr al revistei noastre să fie penultimul. Toate încurajările și toate cuvintele frumoase pe care le recepționăm nu aduc și bani. Și noi de bani avem nevoie acum. Revista nu e finanțată de nimeni. Ea apare din fondul de publicitate pus la dispoziția noastră de câțiva oameni generoși din câteva societăți comerciale amintite de noi, publicitatea făcându-se în paginile revistei „Vatra". Acum nu mai avem bani. Și ne e și rușine să mai cerem. Lansăm, deci, un S.O.S. – *Școala Ardeleană!* Cine ne vine în ajutor?". Comentariile sunt de prisos.

De la Caragiale citire

Revista clujeană *Apostrof*, tipărită în număr triplu (6, 7, 8), consacră integral cele treizeci și două de pagini ale sale personalității și operei lui Caragiale. Este, fără îndoială, o inițiativă publicistică salutară, a cărei realizare angajează multe nume de scriitori și publiciști de prestigiu. Desigur, chiar o simplă înșiruire a contribuțiilor de valoare, deși e foarte greu să te decizi pe care să le consideri ca atare, ar fi concludentă pentru a convinge că ne aflăm în fața unui sumar substanțial, divers, care situează în prim-plan nume precum Ștefan Augustin Doinaș, Arșavir Acterian, Cella Delavrancea, Monica Lovinescu, Barbu Cioculescu, Ion Ianoși, Gelu Ionescu, Valentin Silvestru, Vladimir Simon, N. Steinhardt, Irina Petraș, Mircea Ghițulescu, Petru Poantă etc. Cum se vede, colaboratori, nu glumă! Și nu am amintit decât o mică parte dintre ei. Pentru că numai la *Ancheta „Apostrof"*, care își propune să obțină răspunsuri la trei întrebări („Ce a însemnat Caragiale în biografia Dvs. spirituală? Sau n-a însemnat nimic? Cum vă explicați afinitatea crescută cu Caragiale din ultima vreme?"), răspund, dacă nu am greșit la numărătoare, douăzeci și cinci de inși! Evident, nu toți la fel. Unii se iau în serios, sunt gravi, scormonesc în adâncimi, alții se mulțumesc cu formulări în doi peri, dar și cam în maniera personajelor lui Caragiale. Transcriem câteva „ziceri" de haz ale celor din urmă. Ștefan Agopian: „Calea Moșilor, Moșii și Oborul". Petre Stoica: „Nimic, pentru că eu sunt bănățean". Elena Ștefoi: „Totul... de Mircea Cărtărescu". Disocieri interesante despre „omul politic al lui Caragiale" face V. Fanache considerându-l „tranzacțional, sedus de orice șansă care i-ar putea oferi o identitate", dar și „un imparțial" care „culege foloasele din toate conjuncturile, se îmbracă în toate culorile, retorizează cu inocență suspectă pe toate registrele...".Subscriem, de asemenea, și la opinia dnei Ana Blandiana: „Caragiale a reprezentat întotdeauna spiritual autocritic al românilor...spirit care trebuie să existe..." Așa credem și noi: numai de-ar exista la toată lumea! În sfârșit, de o valoare excepțională ni se pare eseul lui N. Steinhardt, reprodus din revista *Etnos* de la Paris, *Secretul „Scrisorii pierdute"*. Reputatul filosof și scriitor se întoarce la origini. E adeptul unei interpretări „din care tot ce e ticălos, crud sau vulgar este îndepărtat cu grijă și estompat cu simțire", socotind că această cheie de lectură este „cea autentică pentru că a impus-o autorul în deplină cunoștință de cauză".

DIAC TOMNATIC ȘI ALUMN

S-a stins din viață, luni, 17 august 1992, în București, tatăl poetului Nicolae Labiș, învățătorul Eugen Labiș, născut în 1911, în comuna Mălini, județul Suceava.

Mă iau după tata la deal printre târșuri,
Și brazii mă zgârie, răi și uscați.
Pornim amândoi vânătoarea de capre,
Vânătoarea foametei în munții Carpați.

(...)

Spun tatii că mi-e sete și-mi face semn să beau.
Amețitoare apă, ce-ntunecat te clatini!
Mă simt legat prin sete de vietatea care a murit
La ceas oprit de lege și de datini.

Nicolae LABIȘ: Moartea căprioarei

Literatorul

Săptămânal de literatură și artă editat de MINISTERUL CULTURII

Anul II, nr. 35(52)/ 1992

Comitetul director:
VALERIU CRISTEA
FĂNUȘ NEAGU
EUGEN SIMION
MARIN SORESCU

Colectivul redacțional:
Lucian Chișu (redactor șef adjunct),
Nicolae Diaconu,
Andrei Grigor,
Dumitru Nicu,
Valerian Sava,
Marin Stoian (secretar general de redacție)

Adresa redacției: București, Piața Presei Libere nr. 1, cod 71341, tel. 17.10.23; 17.60.10, int. 2243, 2248, căsuța poștală 33-20.

Administrația: Direcția Pentru Presă, Publicitate și Tipărituri, Piața Presei Libere nr. 1, sector 1, București

Anunțăm cititorii noștri că abonamentele la revista "LITERATORUL" se fac la oficiile poștale, factorii poștali și difuzorii voluntari din întreprinderi și instituții

Cititorii din străinătate se pot abona prin RODIPET S.A. – PO BOX 33-57; telex: 11995 sau 11034; telefax: (40)-0-185673 București – Piața Presei Libere nr. 1, România

Publicația este înscrisă în Catalogul de presă Rodipet la poziția 43. ISSN 1120-5583

Tehnoredactare computerizată
© JORDAN
Florentina Neagu

Tiparul executat la TIPOREX București

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

CRONICA LITERARĂ

Eugen SIMION

ÎMI PLACE, NU-MI PLACE... (II)

Îmi plac în schimb indivizii care ştiu să folosească ironia şi ştiu s-o oprească la timp; îmi place orezul cu lapte (o întâlnire miraculoasă între două naturi), îmi plac budincile, strugurii (fruct solar), combinaţiile de alb-negru în îmbrăcămintea femeilor, catifeaua (stofă regală), ţăranii lui Corneliu Baba şi, în genere, portretele lui; este un pariu cu un secol invadat de fotografie.

●

Nu-mi place leuşteanul, mitocanul şi, mai mult decât orice, un tip răspândit în societatea noastră; îngâmfat, agresiv când poate, politicos, slugarnic când e nevoie; nu-mi plac femeile mediocre şi sincere; sinceritatea lor este o disperare acceptată şi (acesta este termenul) războinătoare.

●

Îmi plac stilourile cu peniţă clasică (imposibil de găsit azi) şi nu pot scrie decât pe foi de caiet-dictando, desfăcute cu grijă, perfect ordonate în teancuri mici; îmi place un singur pahar cu bere rece (petrecerea cu bere este o aberaţie); simpatizez, în genere, cu băutorii de vin (au o justificare, sunt blânzi şi lasă impresia că timpul este cu ei).

●

Nu-mi place: să călătoresc în grup, nu-mi plac melomanii care vorbesc fără umilinţă despre muzică; scriitorii care vorbesc despre proiectele lor, pictorii care îşi detestă (fenomen aproape general) confraţii, indivizii fanatizaţi, moraliştii neiertători, femeile care se îmbracă în verde aprins sau în galben spălăcit;

●

Îmi plac şi stimez enorm pe bătrânii care nu fac caz de condiţia lor şi nu povestesc bolile pe care le au ei sau cunoştinţele lor; detest indivizii (îndeosebi femeile ajunse la o anumită vârstă) care presimt răul şi-l anunţă; nu-mi place să vorbesc prea des despre literatură în faţa publicului şi nu-mi place să justific profesiunea mea; urăsc pe individul duplicitar, omul cu două limbaje; în el zace totdeauna un turnător de vocaţie; nu-mi plac oamenii care acceptă munca drept o umilinţă şi se comportă ca atare în ceea ce fac; în orice îndeletnicire este o demnitate pe care trebuie s-o cultivăm; nu pot suporta părinţii care-şi brutalizează public copiii, bărbaţii care-şi admonestează soţiile de faţă cu toată lumea şi nici invers; nimic nu-i mai trist decât o duşmănie conjugală care aşteaptă momentul unei audienţe publice.

●

Îmi place : cafeaua turcească (neapărat cu caimac), preparată de mine la foc mic, ceaiul de iasomie preparat chinezeşte, pâinea neagră proaspătă, cireşele pietroase...

●

Detest din tot sufletul *micii* (faima noastră naţională), petrecerile cu lăutari, chefurile câmpeneşti, indivizii care colportează (chiar şi pe aceia care vor „să-ţi facă un bine", avertizându-te), bărbaţii care-şi vorbesc de rău femeile pe care le-au iubit; nu-mi plac femeile care fac caz mereu de genialitatea soţilor; nu-mi plac (teribilă prejudecată, recunosc!) femeile care fumează; o femeie cu pipă îmi dă frisoane...

●

Îmi place femeia care are vocaţia tandreţii şi se comportă, în toate, cu o inteligenţă tandră...; îl înţeleg pe Tolstoi care spune că, atunci când o femeie este bună, ea este fiinţa cea mai bună de pe lume, iar când e rea...

●

Nu-mi plac deloc şi mă scot din minţi femeile culturale, snobinetele (bănuiesc în ele o mediocritate a simţurilor, o frigiditate rebelă), acelea care nu ratează nici o expoziţie şi nu pierd nici un concert; femeia care refuză să intre în bucătărie, intră degeaba într-o librărie; într-o zi, o franţuzoaică inteligentă mi-a spus: n-am fost să văd expoziţia de la *Grand Palais* pentru că în ziua vernisajului am pregătit o supă pentru fiul cel mic care se întorcea din vacanţă; i-am dat dreptate...

●

Îmi place să mă plimb într-un oraş necunoscut, neştiut de nimeni, dar nu departe de mine să fie o fiinţă prietenoasă pe care s-o caut şi să mă caute după o vreme; îmi place să deschid o carte, să citesc primele pagini, s-o las deoparte şi să-mi imaginez singur desfăşurarea ei.

●

Nu-mi place scrisul lăbărţat, nu-mi place poezia care narează, nu mă dau în vânt după proza poetică şi drama folozofică, *prefer* poezia în stare pură şi filozofia ca filozofie.

●

Îmi place să trec prin pieţele de fructe, eventual să cumpăr struguri şi să-i mănânc în drum spre bibliotecă.

●

Nu-mi place să aleg pepenii (moment dificil de opţiune) dar *îmi place*, cum am zis, să-i spintec şi să-i mănânc cu lăcomie... În faţa pepenelui n-am morală; miezul roşu trezeşte în mine un instinct criminal!

●

Nu-mi plac „hâtrii buni de glume" în forma lor rurală sau orăşenească; nu-mi plac, în nici un fel, indivizii violenţi, spurcaţii la gură, când îi văd şi-i aud mă gândesc cu nostalgie la animale; nu-mi plac femeile care pronunţă cuvinte ruşinoase şi cea mai mare suferinţă a mea a fost să asist, într-o zi, la o scenă cînd o femeie pe care o stimam mult a început, dintr-o dată, să înjure ca Hangerloaica; i-am văzut deodată adevărata fire şi m-am înspăimântat; în ea zăcea, opresat de educaţie, un birjar dâmboviţean; nu-mi plac nici femeile care n-au simţul umorului şi iau totul în tragic; să te ferească Dumnezeu să faci în preajma lor o aluzie, să spui o vorbă în doi peri: eşti terminat.

●

Îmi plac câinii şi detest pisicile (altă prejudecată, recunosc).

●

Îmi place salcia, dintre speciile moi, pentru că este un simbol elegiac şi anunţă resuscitarea; îmi place stejarul, dintre speciile tari, pentru vitalitatea şi modestia lui; îmi plac sporturile individuale (atletismul) pentru că în ele omul îşi depăşeşte, ca personalitate, condiţia; dintre jocurile *agonale* prefer fotbalul pentru că e un joc de nebuni şi poate fi studiat ca spectacol al ambiţiei şi hazardului; boxul are, pentru mine, o justificare numai când e vorba de categoriile inferioare (muscă, cocoş, pană...) şi absolut nici una când se întrec (un eufemism jurnalistic) „greii"; în primul caz se confruntă două voinţe, în cel de al doilea se urmăresc două pachiderme; poate fi sublimă bătaia dintre doi elefanţi?

●

Îmi place uneori să lenevesc, caut singurătatea bucuroasă, îmi plac autorii care ştiu să descrie ca lumea o scenă de iubire sau moartea unui individ (Tolstoi e neîntrecut şi, la noi, Preda!), prefer prozatorii intelectuali care au vocaţia ideilor, dar nu şi-au pierdut vocaţia umanului (singura justificare, în fond, a literaturii).

●

Nu-mi plac dispecerii în lumea ideilor (acoperă o vocaţie refulată de poliţişti), cititorii care resping ceea ce nu înţeleg şi pe cei care zic că înţeleg totul dintr-o operă; micii satrapi locali (de cei mari nu mai vorbim), portarii de la instituţiile publice (sunt corupţi), secretarele de la primărie şi de la inspectoratele şcolare (pentru că nu spun niciodată adevărul), inspectorii şcolari (pentru că vorbesc mult şi fac caz de o ştiinţă care nu există); nu-mi plac murele, zmeura, plaja aglomerată, pădurile de câmpie, vara bucureşteană (e teribilă), iarna care treneză, gripa pariziană (interminabilă), vameşii maghiari şi vameşii de la Otopeni, varza dulce, mâncarea de cartofi (amintire atroce de la internatul Liceului „I.L. Caragiale" din Ploieşti), femeile cu pălărie (par mereu deghizate, scăpate de la un bal mascat), domnii care poartă, în timp ce conduc maşina, pălărie tare şi, în genere, pălărie de orice fel; nu-mi plac medicii care nu cred în profesiunea lor, preoţii care nu cred în Dumnezeu (vezi şi episodul narat de Arghezi) şi umblă fără veşmintele tradiţionale; mă obosesc, în genere, cinicii (cinismul este o atitudine comodă, frivolă în viaţă), demagogii de toate nuanţele (demagogia este, după mine, păcatul capital al secolului nostru), intoleranţa în sfera ideilor şi a opţiunilor („e interzis să se interzică", este strigătul omului modern reprimat, intimidat, umilit...); femeile firoscoase (mai ales când sunt tinere) pentru că promit eşecuri şi anunţă dezastre; gările pustii, dar nici gările foarte aglomerate; restaurantele mari (o insultă adusă gastronomiei şi a *mesei* care este o iniţiere, o abstragere din social); restaurantele cu muzică (o formă de represiune, un act inadmisibil de violenţă la adresa celui care mănâncă: îi închide, la figurat, gura); recepţiile culturale (un spectacol prost de vanităţi inflamate); nunţile, botezurile, reuniunile – în genere – de familie, pentru că aici sunt contabilizate morţile şi naşterile, se judecă în chip atroce vârsta fiecăruia şi se fac pronosticuri decepţionante; nicăieri nu am mai viu şi mai terorizant sentimentul morţii decât în astfel de adunări rituale;

D. VATAMANIUC

EMINESCU PRINTRE FILOSOFI

Eminescu nu a elaborat un sistem filosofic pe care să-l expună într-o lucrare anume, este însă în afară de orice discuţie că poetul avea un asemenea sistem, cum se desprinde, îndeosebi din însemnările din manuscrise. O demonstraţie în acest sens întreprinde M. Ciurdariu în revista *Secolul 20*, nr. 337-339 (1-6, 1989), apărut în februarie 1992. Sunt transcrise din manuscrise şi publicate sub titlul general *Herbul eternităţii: cercul*: 12 texte germane, cu traducerea lor şi 23 texte româneşti. Textele cuprind, cum precizează editorul, *idei-nucleu* cu care, dacă poetul ar fi avut o viaţă mai lungă, putea construi şi expozitiv sistemul său filosofic. Operaţii asemănătoare se pot întreprinde şi din alte unghiuri de vedere, care să releve noi aspecte ale sistemului filosofic eminescian.

Textele din manuscrise ridică câteva probleme de care trebuie să se ţină seama la aducerea lor în discuţie. Prima dintre ele priveşte descifrarea, pe cât posibil integrală şi fără intervenţii ale editorului prin introducerea unor lecţiuni ipotetice, care reflectă opţiunile sale şi nu realitatea din manuscrise. Este o lege a progresului, adevărat nu întotdeauna şi demonstrată, ca editorul care vine în urmă să dea descifrări mai aproape de realitatea din manuscrise şi cu mai puţine lecţiuni ipotetice. M. Ciurdariu realizează, în general, acest lucru şi am da şi un exemplu. O însemnare din manuscrisul 2255, 258r [«*Încercări de metafizică*»], care ridică mari dificultăţi în descifrare, este publicată în M. Eminescu, *Fragmentarium* (Bucureşti, 1981) sub forma:

Nu există decât raport între *finit* şi *finit* ecuaţie.

Nu există decât raport între *finit* şi *infinit* – *proporţionale geometrice.*

M. Ciurdariu dă o altă descifrare, la care subscriem:

I. Nu cunoaştem decât raporturi între *finit* şi *finit* : ecuaţie

II. Nu cunoaştem decît raporturi între *finit* şi *infinit* : proporţionale geometrice.

Facem totuşi precizarea, cum se arată în *Fragmentarium* (p. 336), că în manuscrise cuvintele sunt subliniate cu două linii, inclusiv *proporţionale geometrice.*

Dacă remarcăm progrese faţă de descifrările anterioare, putem semnala şi scăpări din vedere faţă de transcrierile de mai înainte. Să dăm şi aici un exemplu. Textul [«*Formula absolută*»] din manuscrisul **2261, 189r** are o parte expozitivă şi o concluzie. Legătura se face prin cuvântul *Aşa*, marcat în manuscrise şi spaţial. Cuvântul de legătură figurează în *Fragmentarium* (p. 84), omis în noua transcriere.

Eminescu introduce în textele sale filosofice, adesea, desene, spre a face şi mai explicită teza sa. Un astfel de text [«*Fulgii de ninsoare*»], considerat şi de editor ca deosebit de important, este ilustrat în manuscrisul **2255, 408r** şi cu trei desene (M. Eminescu, *Fragmentarium*, p. 478). Editorul le omite, în dauna demonstraţiei sale.

Textele din manuscrise ridică şi o altă problemă, nu mai puţin de mare răspundere. Ne referim anume la stabilirea statutului fiecărui text: text original, traducere, transcriere. M. Ciurdariu procedează cu mare prudenţă când reţine aceste texte pentru ilustrarea a ceea ce reprezintă *original* în însemnările filosofice din manuscrise. Nu este totuşi exclus ca cercetări viitoare să demonstreze că un text german, considerat original, să nu fie decât o transcriere, iar unul românesc o traducere. Din păcate va mai trece multă vreme până ce se va stabili cu certitudine statutul fiecărui text din miile câte se păstrează în manuscrise.

M. Ciurdariu face precizarea, în prezentarea introductivă, că toate textele pe care le publică vor fi incluse în M. Eminescu. *Opere XV. Fragmentarium*, ceea ce este adevărat. Mai trebuie însă precizat că o parte din textele germane s-au publicat mai înainte în *Transilvania*, iar cele româneşti sunt tipărite în M. Eminescu. *Fragmentarium* (Bucureşti, 1981), după ce şi ele s-au publicat, în prealabil, în presa vremii.

Meritul principal al lui M. Ciurdariu stă în faptul că atrage atenţia exegeţilor că vor fi obligaţi, o dată cu apariţia volumului M. Eminescu. *Opere XV. Fragmentarium*, să-şi modifice opiniile, emise în cursul anilor, fără cunoaşterea integrală a scrisului eminescian.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

SCRISORILE MARTHEI BIBESCU

Apărută la Paris sub titlul „ECHANGES AVEC PAUL CLAUDEL" în 1992, corespondența Marthei Bibescu vede lumina tiparului în traducerea românească*) datorată Mariei Brăescu și lui Gheorghe Lăzărescu. În cuvântul de introducere Martha Bibescu explică împrejurările în care l-a cunoscut pe Paul Claudel și regretul că multe scrisori s-au pierdut; unele rătăcite pe drum, altele confiscate în timpul Rebeliunii din 1940 când Mogoșoaia a fost devastată de legionari. Dialogul epistolar ce se întinde pe aproape 3 decenii se reîntregește: „fiecare dintre noi vorbește adesea celuilalt fără însă a-i parveni înapoi vocea prietenului. Fidelitatea gândului continuă să învingă tăcerea."

Momentul întâlnirii „coincidență imprevizibilă" se petrece la o reuniune mondenă când „neprevăzutul unui dineu parizian" o aduce în prezența lui Claudel.

Scriitorul era deja un mare nume în lumea literelor franceze, „una din cele mai convingătoare întruchipări ale geniului, expresia vulcanică a acelei puteri care creează și înalță lumile" (P. Picon).

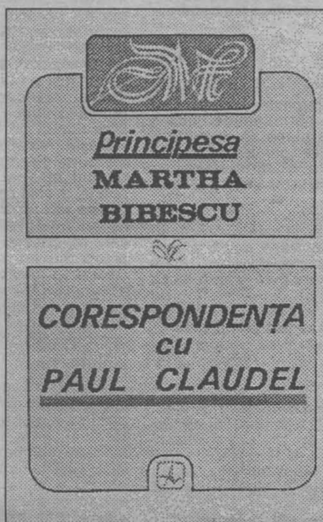
La rândul ei, Martha Bibescu prin „Isvor, le pays des saules" se bucurase de o bună primire în opinia critică franceză iar cartea reținuse și atenția scriitorului francez.

Dincolo de afinitățile spirituale, preocupări sau pasiuni comune, din scrisori se întrevăd, cu multă discreție de altfel, sentimente mai complexe ce depășesc cadrul unei simple prietenii. Ne-ar sugera, mai degrabă „une amitié amoureuse" și nu ar fi de mirare, ținând cont că frumusețea principesei era renumită.

Conținutul scrisorilor îmbogățește biografia lui Claudel cu nuanțări inedite, în care afectivitatea își spune cuvântul fără a ieși din tiparele unei sobrietăți clasice și a unei moderații constante. Experiența sa de diplomat îi prilejuiește călătorii în Japonia, S.U.A., Belgia; evenimentul primirii în Academia Franceză în 1947; unele comentarii succinte asupra vieții de familie, dar în schimb relatări mai ample asupra prietenilor comuni din cercurile înaltei societăți franceze – acestea ar fi câteva din subiectele epistolelor. În succesiunea lor, un itinerar literar s-ar putea reconstitui, punctate fiind etapele celor mai importante creații (piese de teatru, poeme, eseuri religioase, cartea despre Cristofor Columb sau comentarii asupra Apocalipsei) precum și mărturii deosebit de interesante, privind actul creației, laboratorul de lucru. „Mă aflu în fața unui abis de putreziciune și a unui vulcan de zăpăciți care pentru mine este lumea literaturii și care se deschide ca o rană hidoasă în mijlocul lumii la sunetul celei de a cincea trompete, din fericire fără a putea dăuna naturii și înverzirii ei. Este o carte plină de lumină surprinzătoare asupra timpului nostru; oamenii Evului Mediu nu puteau s-o înțeleagă".

Revin mereu în discuție teme religioase, în centrul gândirii claudiene situându-se catolicismul – supremă valoare spirituală. Scrisul, la el, devine o explorare a conținutului biblic, aprofundare a esențelor, iar la rândul ei Martha Bibescu, influențată de aceste idei, și ea vădește preocupări spiritual-religioase.

Scrisorile Marthei Bibescu, o bună parte trimise de la conacul Mogoșoaia, se remarcă printr-un stil elaborat, lucrat, bogat în imagini poetice precum și în aluzii livrești. Ea participă afectiv la toate frământările spirituale ale celuilalt, fiind în rezonanță cu problemele literare dezbătute de mentorul ei. Atmosfera literară pariziană se conturează cu pregnanță prin remarcabile portrete de scriitori: Jean Cocteau, Marcel Proust, Anna de Noailles. Se detașează net o altă valență și anume sentimentul de românism, atașamentul ei față de pământul țării, Mogoșoaia, revenind ca un leit-motiv, ceea ce îl face pe Claudel curios, dornic să viziteze locurile ei natale. „Îmi faceți o descriere atât de poetică și de atrăgătoare a Mogoșoaiei, încât trebuie să mă agăț de masă ca să nu zbor imediat într-acolo".

Admirația față de geniul scriitorului, mentorul ei, este prezentă în toate epistolele, însoțită de comentarii literare privind cărțile citite. Aspecte mai puțin cunoscute din viața scriitoarei se desprind cum ar fi: pasiunea pentru aeronautică, vocația călătoriilor, acestea schițând prototipul femeii moderne, energică, inteligentă. Implicată și în evenimentele istorice, a cunoscut personalități cum ar fi Regele Ferdinand, Alfons al XIII-lea al Spaniei, Mussolini, Papa Pius al XI-lea, dedicându-le portrete remarcabile.

Se cuvine să apreciem transpunerea în românește ce se remarcă prin cursivitate și eleganță în exprimare.

Genul epistolar, alături de memorialistică, are un atât de puternic impact în lumea scriitorilor, o explicație fiind poate și dorința de a depăși convenția epică, gustul pentru adevăr și, în ultimă instanță, credința în seducția sincerității.

Corina COSTOPOL

*) Principesa Martha Bibescu, *Corespondența cu Paul Claudel*, Editura Albatros, București 1992

Erotica eretică

Aflată printre ultimele apariții ale editurii gălățene, cartea*) lui Constantin Gherghinoiu este un debut promițător. Aluzie evidentă la unul din capitolele Noului Testament, titlul volumului acoperă două cicluri de poeme – *Eretica* și *Tristețea cu numele Ioan*. Versurile se situează între răzvrătire și nostalgie. Sentimentul erotic pare atins de suflul toamnei, se simte acut scurgerea timpului, iar împlinirea speranțelor se produce într-un imaginar joc al așteptării. Constantin Gherghinoiu face din iubire o temă importantă a poeziei sale, pe care o dezvoltă plecând de la semnificații biblice. Suita metaforică este exersată insistent, cu riscul de a diminua uneori, efectul poetic. Între puritate și păcat, între speranță și deznădejde, iubirea învăluie voluptuos totul, faptele lumești și simbolurile sacre: „Trece o călugăriță. Gleznele ei dezmiardă tufele de măceș și e o amețeală/-n ierburi, în fructe, în vin/ că se desprind sfinții din picturi la catedrală// și pleacă în bejenie și născocesc așezări,/ unde să-și dea întâlnire cu mucenițele pale/ și ele fugite din icoane și înzorzonate/ și îmbujorate de dragoste și vinovate de vinul dansându-le pe buze cu pulpele goale" (*Ceremonia de toamnă*). Căutările sunt pline de neliniști: „Aș pleca să te caut, aș pleca.../ Sunt mânjit până la coate de insomnie, dar împietresc în așteptare ca lumina în stea/ și vei veni, poate, astăzi,/ mâine,/ cine știe..." (*Astăzi, mâine*). Uneori, încercat de gândul renunțării („Învăț să te uit cu amărăciune,/ surâzând cu deznădejdea pe față" (*Cu amărăciune*), autorul trăiește nostalgia unei iubiri primordiale. O profunzime de simboluri accentuează, în ritm mitic, sugestia timpului și spațiului în care gândul descifrează sensuri magice în forme profane. Constantin Gherghinoiu compune o „religie a toamnei", a unui anotimp bântuit de iubire, de tristețe, așezat sub semnul purității rostirii: „dând spaima cuvântului,/ rămân la religia toamnei./ Și scriu biblia toamnei și cânt/ faptele strălucite, ale tale, Petre" (*Mit modern*).

Toamna patimilor după Matei vestește intrarea pe tărâmul poeziei a unui poet care știe că, dintre toate emblemele lumii, cuvântul este început și sfârșit.

Zamfir BĂLAN

*) Constantin Gheorghinoiu, *Toamna patimilor după Matei*, Editura Porto-Franco, 1991.

Poemul care cheamă

„Alte dimensiuni", a doua carte de poeme a lui Eugen Cioclea (cum aflăm din scurta notiță editorială, prima carte se numea „Numitor comun" dar ne rămâne necunoscută) nu pare un volum în sensul rotundului, al arhitecturii interioare, ci mai degrabă o culegere, o creștere din sine, o așternere – probabil, cronologică – de poeme peste poeme. Autorul își motivează titlul printr-o abatere de la devenire (de la „numitorul comun"): proaspăt inginer mecanic (biografia sa poetică este foarte transparentă), abia trecut prin armată, funcționar (navetist, dar dinspre oraș spre sat), se dedică altei dimensiuni creatoare, poeziei. De fapt, prin poezie Eugen Cioclea reinterpretează „dimensiunile" anterioare ale existenței: cea de student, militar, țăran, tânăr, navetist etc. Este o retrospecție sintetică a unei vieți ajunse în pragul bărbăției, poezia rămânând o artă a interpretărilor, a restructurării lumii. Și iată că, dintr-o aparentă aglomerare de poeme care ne crease imaginea unei culegeri, ajungem a descifra (înțelege) un fir conducător, o coerență interioară. Nu e un paradox. Eugen Cioclea are o încredere netărmurită în poem ca „piesă" completă, ca lume rotundă. În fiecare poem al său se concentrează crezul estetic, viziunea, intenția. În acest sens, cartea putea fi mai lungă sau mai scurtă – nu are deschidere, și nici închidere; ea trăiește în articulațiile ei care, moment cu moment, o definesc. Autorul are o propensiune oarecum singulară în generația sa, către spații ample, către poemul lung, parabolic. „Oaia lui Euclid" este o piesă antologică a lui Eugen Cioclea și a literaturii române tinere, o îmbinare a fabulei (epicului) cu trăirea lirică. Autorul este „torturat" de Esenin, de spiritul slav în general, pe care și-l asumă, dar în același timp trăiește mitul „Mioriței" la modul optimist („Dar cum să mori doar fiindcă ți s-a spus/ că doi din trei cobesc să te ucidă?") Poemele lui Eugen Cioclea incită la analize ample de mentalitate, care nu-și au locul într-o simplă cronică de prezentare. Aș spune, concluziv – rugând verificarea prin lectură – că autorul este un mioritic revoltat și un esenian ironic. Sinteza sa culturală se realizează la nivelul revoltă-ironie, fără a mima nici unul dintre cele două momente. Iată, de pildă, acest poem mai scurt dar atât de înșurubat în sensuri: „Mi se spune că m-am născut în cămașă/ Maică-mea, chiar mă convinge!/ Simt, le răspund,/ dar ce vreți de la mine?/ Nu vi-i de ajuns/ că mă strânge?// Nu vi-i de ajuns că din fașă o port,–/ fiu-meu s-o moștenească!/ Nici să mi-o spăl nu am voie s-o scot./ Acele n-au s-o cârpească.// Ruptă-i în umere. Rută-i pe piept./ Ca libertatea în sine./ Tac. Sunt cuminte. Sunt înțelept./ Forța decide." (*Cămașa de forță*). Mioritism (ca pesimism) asumat deasupra-dedesubt, revoltă în fierbere. Crezul poetic al lui Eugen Cioclea? – „Timpul, oricum,/ pe nimenea nu iartă./ Nu ține umbră nici un cozoroc./ Cu capul sus și dezgolit, în artă/ să intri ca în ștreang./ Ai încăput? Noroc." (*Posibilă definiție*). Metafora frustă, abruptă a lui Eugen Cioclea, pasiunea construcției ample, suflul stenic și, mai ales, o strânsă ținere în posesie a fiecărui cuvânt, a tuturor articulațiilor poemului, ni-l arată ca un nume chemat de poezia mare, un talent debordant dublat de o extraordinar de bogată experiență de viață; un om în fața căruia, la dispoziția căruia, uneltele se pun de la sine pe lucru.

N. GEORGESCU

*) **Eugen Cioclea:** *Alte dimensiuni* (Editura Hyperion, Chișinău, 1991)

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

RĂZLEȚE

Marin SORESCU

ROVINE

Dacă e astăzi marţi, poimâine-i joi,
Iar joia e o tristă zi de griji:
La vite-n leauri nu mai sunt ogrinji,
Miroase-a leordă şi-a usturoi.

Poşircă şi holercă daţi la prinşi
– Cei cu arcanul – arcuri pune noi.
Astăzi e marţi, poimâine-i deci
război,
Iar de-i război nu-i lesne
pentru-nvinşi.

Noroc că nu-s cetăţi de cărămidă,
Să tragem cu sâneaţa din firidă.
Ei vin în zale, voi să daţi cu praştii.

În mlaştini să-i atragem: să-i ucidă
Pământul ăsta care cere dajdii
De trupuri vii, cum soarbe lacul
aştri.

Un latifundiar al poeziei

În toate etapele sale de dezvoltare, poezia lui Ion Sofia Manolescu a avut o amprentă autobiografică variabilă de la o situaţie existenţială la alta. Dincolo de versurile ocazionale, filonul acesta este discret, abia sugerat. Arătarea directă de tip confesiv lunecă prin timp ca o amintire sau se strânge într-un set de versuri care supun biografia scriitorului unui bilanţ liric.

Soarele scufundat (1966) constituie un nucleu direcţionat în acest sens. Mai mult decât în volumele de început, poetul începe să-şi înscrie existenţa într-un timp calendaristic, convertit în cele din urmă într-un timp psihologic cu o evidentă coloratură afectivă. „La cincizeci de ani pentru inima mea/ încă o viaţă de cântec mi-aş vrea/ din timpul terestru surprins într-o clipă/ în nemărginire alt timp mă-nfiripă/ risipiţi-vă umbre, revărsaţi-mă ape/ că sufletu-n suflet nu-mi mai încape" (*Semicentenarul meu*).

Când scriitorul îşi proiectează viaţa în timp, memoria strânge cu fidelitate pe banda afectivă şi alte cicluri de existenţe, măsurate de calendar. Limbajul literar capătă o tentă tragică de derivaţie romantică, ca şi obiectele şi făpturile pe care le semnifică. Imagistica intră şi ea în cadrul unei retorici sentimentale, câteodată uşor stridentă. Enunţuri ca: „hohotul toamnei", „ochiul destinului", „bruma iubirii", „plasmă ancestrală" etc. sunt exemplificatoare. Şi unele cuvinte izolate sugerează starea de fragilitate. *Umbra, vântul, ploaia* indică semne de inconsistenţă, modificare, trecere etc. Ici, colo, un vag aer de melodramă provincială se face simţit. Până şi sentimentul timpului ajunge să fie perceput din această perspectivă. /„L-am întâlnit cu dragostea de ieri/ în părul fostei mele primăveri,/ sau l-a strivit o lacrimă sub geană/ de-o gingăşie prea nepământeană.// Şi-aşa fugar, cu fiecare clipă,/ din tot nimicul steaua se-nfiripă/ şi viaţa-n timp mereu ne-o regăsim/ să nu ştim care dintre noi murim." (*Timpul*).

În acelaşi timp, nu se poate să nu observăm că diferite forme ale verbului *a muri*, ca şi a substantivului *moarte*, capătă o frecvenţă tot mai mare în poezia lui Ion Sofia Manolescu. În timp sunt înscrise destinele tuturor făpturilor, iar acestea au, mai devreme sau mai târziu, acelaşi epilog. Dar dincolo de prezenţa lexicală sau raza semantică a cuvintelor amintite, scriitorul realizează o adevărată punere în scenă a morţii (*Moartea copilului*, *Nunta de crep alb*). Dacă scriitorul nu a putut evita melodrama în modul de reprezentare a morţii omeneşti, un alt final de existenţă a unei făpturi sacrificate are o rezonanţă tragică autentică, asemănătoare cu aceea a albatrosului rănit din poezia lui Charles Baudelaire. „Cuţitul, când s-a-nfipt între cerbice,/ s-au auzit prin sânge numai bice./ S-a poticnit, s-a prăvălit uşor,/ peste prăpădul de la abator./.../ Întoarsă-pielea, prinsă în cârlige,/ de astă dată parcă nu-l mai frige./ Doar carnea se mai zbate caldă, vie,/ sub un îngheţ ce încă întârzie." (*Moartea boului*)

Conjugarea unui verb tragic se transformă în cele din urmă într-un titlu de volum: *Până unde pot muri?* (1969). Şi cum timpul poate marca acte de sfârşit dar şi de geneză, la fel ca în poezia lui Ion Sofia Manolescu, se poate observa cum în calendarul cultural al literaturii române anul 1969 a pus în circulaţie notabile nume de scriitori din diferite generaţii. Pe diagrama anului amintit se înscriu astfel: A.E. Baconski, cu o remarcabilă culegere de versuri, *Cădere în vid*, Ioan Alexandru publicase *Vămile pustiei*, Cezar Baltag volumul de poezie *Ţărmul zadarnic*, iar Ana Blandiana a tipărit *A treia taină*. Anul literar era mult mai bogat. Dar am decupat doar câteva exemple. În acest context, opera lui Ion Sofia Manolescu nu se mai confruntă doar cu aceea a marilor poeţi din perioada interbelică, ci şi cu a tinerilor contemporani. În noul peisaj liric al vremii, instrumentaţia poetică se schimbase în mod sensibil, ca şi registrul tematic sau atitudinea în faţa existenţei. Un scriitor venit dintr-un „trecut literar" diferit de adeziunile poeţilor tineri de acum două decenii, păstrează în opera sa aluviunile literare ale unui alt limbaj. Elementele acestea de natură reziduală apar în straturile cele mai diferite ale creaţiei unui autor. Poate şi din această cauză, titlul interogativ al volumului *Până unde pot muri?* să aibă o iradiaţie semantică mai largă decât sensul sfârşitului biologic. O mărturisire uşor ambiguă se poate desprinde chiar din poezia *Geneza*. „De multe ori a trebuit/ să mor aşteptând în alt cântec/ de multe ori a trebuit să mă nasc în alt Dumnezeu/ cu încă un freamăt/ cu încă un început de cuvânt." Dar între gândirea literaturii ca proiect existenţial şi arta expresiei nu există întotdeauna o unitate deplină. Dacă prima trimite spre viitor, cel de-al doilea plan poate fi puternic marcat de o practică literară mai veche. Oricum, *din mult prea devreme* şi din *mult prea târziu* s-a cristalizat o operă mereu resituabilă între plăcile turnante ale istoriei.

Purtând complexul mamei mereu cu sine, Ion Sofia Manolescu rămâne obsedat în mod constant de origine. Poezii ca *Geneza, Naştere, După, Mâhnirile focului* fac poate această matrice de gândire şi sensibilitate. Incitat de *melancolia focului*, poetul se simte ca un *pinguin singuratic*, aruncat undeva la *marginea existenţei*. Înăuntrul sau în afara *cuvântului*, scriitorul trăieşte cu sentimentul că este *desprins clandestin din penumbrele lumii*. În universul său primordial se găseşte *umbra*, *un pumn de ţărână, un copac* şi *lacrima* ce pândeşte mereu să cadă de sub pleoapă.

Lanţul genetic trece din om în poezie, după care totul pare să se reintegreze într-un amplu circuit universal. „Dintr-un bulgăr de aer/ s-a născut un bulgăr de pasăre./ Pe după miezul zilei/ a tresărit neliniştea/ Pe sub aripa timpului/ au zburat unul şi altul/ Pe sub miezul neliniştii/ s-au întors unul din altul./ Din toată pasărea/ s-a născut moartea." (*Unul din altul*)

Mecanismele generale de funcţionare ale limbajului poetic rămân aceleaşi. Regăsim enunţuri ca: *s-a spânzurat toamna, inima îmi atârna ca o frunză, surâsul tău atârnat într-un arbore (Metafizica*). Unele imagini încep să devină monade, să migreze uşor voalate dintr-o poezie în alta.

Involucru (1970) reprezintă o staţie nouă de tranziţie. Facem această afirmaţie, plecând de la convingerea că în poezia lui Ion Sofia Manolescu există o evoluţie lentă, fără mari efecte de perturbare asupra tiparelor literare. Evoluţia aceasta înseamnă în primul rând o detaşare de anumite stereotipii stilistice din operele de început, ca şi o mai mare densitate a fluxului liric. Dincolo de toate acestea regăsim obsesia *genezei* cu toate *vicleniile* ei, forţa *pământului*, ocrotitor sau distrugător, *ademenirea neantului*, *umbra omului*, toate sunt mereu resituate între *nestatornic* şi *etern*, între *clipă* şi *veşnicie*. În felul acesta, acolada dintre *pământ*, *izvor* şi *steaua pierdută* se prelungeşte.

Registrul tematic al lui Ion Sofia Manolescu s-a schimbat în mod radical o dată cu publicarea volumului *Între mine omul şi voi cartofii* (1975). La prima vedere s-ar putea crede că autorul este ispitit în exclusivitate de o nouă revoluţie literară suprarealistă. La urma urmei, atâţia poeţi au scris despre cuie, perii de dinţi, ceapă şi atâtea altele. Aşa că de ce cineva nu ar putea scrie şi despre cartofi? Din relatarea scriitorului am înţeles că a început să-şi conceapă primele poezii de acest gen încă din anul 1944. Până la tipărirea cărţii au trecut trei decenii. Cartofii, care i-au „conferit cu toată generozitatea licenţa de inginer agronom" scriitorului moldovean, intră astfel în literatură prin profesie, dar şi prin climatul adus de cel de-al doilea val al micii resurecţii suprarealiste din acei ani.

Biografia practică a scriitorului fuzionează şi în acest caz cu cea spirituală. Şi, dacă uneori caracterul nesincronic al versurilor sale cu literatura din acea vreme îi conferă o amprentă uşor vetustă, desincronizarea adusă de acest nou ciclu de versuri devine avantajoasă pentru autor. Ion Sofia Manolescu introduce un alt teritoriu al realului în spaţiul poetic. „Cum îmi aduc aminte de voi/ cartofi necesari pentru hrană/ cartofi plini de pământ/ şi de nebănuite puteri/ Voi aţi rămas singurul meu elogiu/ eu am rămas o lacrimă a lumii". (*Prolog*).

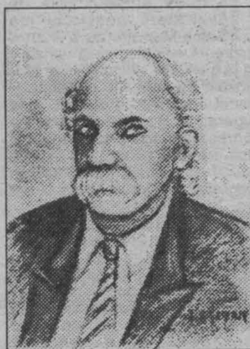
Antipoezia capătă consistenţă, evident într-o altă formă decât la Marin Sorescu (*la Lilieci*). Discursul literar este întors în mod programatic pe dos. Retorica înaltă este grefată pe detalii banale. În cele din urmă, registrele de limbaj sunt amestecate cu o vădită intenţie. Referinţa autobiografică reală, stilul colocvial, afecţiunea răsucită spre obiecte utilitare, toate acestea intră într-o alianţă literară nouă, capabilă să confere acestei suite de versuri un caracter absolut inedit. De la reprezentarea unei conjuncturi reale în poezia *Actul de recunoaştere 3301* până la sublimarea lirică a faptului divers, distanţa este mare. „E bine că m-am hotărât să revin/ după o tăcere atât de îndelungată/ E bine că m-am întors la voi cartofii/ şi la actul de recunoaştere 3301/ prin care v-am atestat/ pământul, soiul şi descendenţa/ deoarece s-ar fi putut să plec/ cu mult înainte de-a mă împlini/ şi e bine că s-a întâmplat astfel/ până a nu părăsi pământul cu umbre."

Este limpede că Ion Sofia Manolescu nu scrie un tratat în versuri despre cultura cartofilor, în maniera scriitorilor din antichitate şi nici o carte de învăţături ca poeţii din Transilvania din epoca luminilor. Ion Sofia Manolescu este un poet liric care şi-a înscris în mod definitiv stările de conştiinţă în devenirea timpului. Orice activitate proiectată în marea trecere conferă poeziei o altă rezonanţă, fiind capabilă să transforme gestul banal într-un act existenţial. Poate şi din această cauză, teritoriul generator de poezie nu poate fi niciodată măsurat. Micul didacticism general uman practicat de scriitor ni se pare suportabil. Timpul trecând sub luminiscenţa/ prefăcută-n corole de piatră/ devenea plin de aripi întârziate/ şi-am cerut să mi se dea încă o noapte/ din pământul pe care îl iubeam/ pentru sufletul meu fără dimensiuni/ pentru exegeza privirilor înnoptate/ înainte de-a mă fascina corabia înstelată."

Romul MUNTEANU

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

ION BARBU ÎN CORESPONDENŢĂ CU GH. ŢIŢEICA

Ion Barbu văzut de I. Silvan

1

Onorate Domnule Profesor,

Mulţumesc simplu şi scurt, aşa cum convine unui... breslaş al Matematicei, pentru calda Dumneavoastră solicitudine. Am primit astăzi banii. De mâine reiau lucrul. Zilele astea, Editura „Luceafărul" din Bucureşti mi-a trimes un număr oarecare de plachete: o poezie, prima mea lucrare tipărită deosebit. Deşi matematician prin educaţie şi poet prin accident numai, aşa mi-a fost ursit: primul lucru tipărit, dintr-ale mele, să fie o frivolă poezie (N. B. Poema *După melci*). Placheta e ilustrată de Teişanu; fondul tragic al poeziei şi dulcegăria decoraţiei se potrivesc ca... nuca în perete. Dar ce să-i faci? Greu de găsit doi oameni în care acelaşi lucru să se oglindească la fel. Îmi iau libertatea ca Dumneavoastră, cel dintâiu (nu sunteţi Dumneavoastră şi *Gazeta* cei care aţi dat definitivului tiparului cele dintâi elaborări ale adolescenţei mele?), să vă trimet un exemplar. Vă soseşte prin poştă. Cele mai bune urări pentru Paşte.

Dan Barbilian.
Gronerlandstrasse 37.
Göttingen

1 aprilie 1922

2

Mult iubite Domnule Profesor,

Zilele trecute am fost la Giurgiu, la tată-meu. În colaborare cu el am lucrat la extragerea acestei soluţii nouă (miere de Mai), bună, nădăjduiesc, pe care, cu voia Dumneavoastră, v-o expediez.

Ştiu că, virgilian şi teocritic, aveţi dorul unei mieri mai ilustre, din prisacele vreunui divin munte Himet sau pajiştelor vreunui fluviu clasic. Dunărea nu are nimic clasic. Albinele prăfuite prefac ierburi barbare într-o miere siropoasă, turcească, sub soarele intolerant. Miere de seraiuri şi miere de turtă dulce!

V-o ofer, însă, din toată inima. Îmi pare rău numai că nu vă poate sta înainte, în forma ei clădită, naturală. Dar tansformările-i proprii exclud deplasările fără deformare. Aşa că, în locul grupului finit şi poliedral al fagurilor, aveţi în faţă o trecere de la finit la continuu, ceva cu o infinitate de parametri, modernist şi funcţional!

Sărutări de mâini Doamnelor. Complimente Domnului Şerban.

Al Dumneavoastră,
D. Barbilian

1 iulie 1930

Nevastă-mea salută pe Doamna Ţiţeica.

NOTĂ: Cei doi matematicieni fac parte dintre primii patru corifei ai ştiinţei gândirii cu numere din România. Dan Barbilian (19 martie 1895 – 11 august 1967) a fost geniu precoce în matematici, cultivat de Gh. Ţiţeica (4 octombrie 1873 – 4 februarie 1939) de-a lungul anilor cu osârdia descoperitorului de diamante, pentru ca să nu i se piardă harul. I-a fost colaborator la *Gazeta matematică* (începând cu anul 1912); l-a ajutat cu subsidii de la stat pentru specializare, la Göttingen – Germania (1921-1924), după ce l-a avut student în matematici (înainte de primul război mondial): l-a primit asistent la catedra de geometrie analitică de la facultatea de ştiinţe matematice din Bucureşti (1926-1931), apoi a contribuit la numirea lui Dan Barbilian (Ion Barbu) în postul de conferenţiar şi de profesor universitar.

Gh. Ţiţeica l-a smuls pe Ion Barbu, autorul cărţii de versuri ermetice *Joc secund* (1930), tărâmurilor misteribase ale sacrei Poesis, în favoarea înălţimilor zeieşti ale lui Mathesis, pe care Dan Barbilian, autorul „spaţiilor barbiliene" (1934), nu le-a părăsit niciodată. Ceea ce se poate constata din cele două scrisori inedite ale lui Ion Barbu-Dan Barbilian (aflate în colecţia familiei ing. Radu R. Ţiţeica) expediate mentorului său şi pe care le dăm publicităţii.

Mircea COLOŞENCO

CONCEPTUL DE POSTMODERNISM

Pentru a încerca o clarificare a acestui concept atât de controversat, trebuie să ne întoarcem înapoi cu zece ani la textul publicat de Ihab Hassan în 1982, *Spre un concept al postmodernismului.* Hassan pune aici întrebarea dacă postmodernismul este numai o tendinţă artistică sau este şi un fenomen social?! Teoreticienii postmodernismului au răspuns diferit, unii considerându-l doar o modă trecătoare, alţii recunoscându-i valenţe mult mai largi. Din prima categorie face parte, de exemplu, R. Federman care consideră postmodernismul o modă ce se circumscrie unei perioade precise din literatura americană (începutul anilor '60) – ceea ce el numeşte primul val de scriitori postmodernişti. El pune apariţia acestui val pe seama rupturii care s-a produs în anii '60 între discursul oficial şi individ. Evenimente ca asasinarea lui Kennedy, războiul din Vietnam, afacerea Watergate, războiul din Coreea ... au generat o neîncredere a individului faţă de discursul oficial, fie el vorbit, scris sau televizat. Dacă conţinutul istoriei poate fi manipulat prin mass-media, atunci legătura dintre real şi imaginar dispare, iar demarcaţia care separă faptul real de ficţiune dispare şi ea. Prin urmare, naraţiunea postmodernistă stabileşte o nouă relaţie cu realitatea şi istoria, o relaţie bazată pe dubiu.

Acest gen de naraţiune se caracterizează prin cultivarea parodicului ca formă de destabilizare a tradiţiei (prin fragmentare, discontinuitate, etc...). Federman se referă la acele „spirale ale autoreflexivităţii" considerate ca fiind nesănătoase atât pentru scriitor cât şi pentru cititor. El vorbeşte de iraţionalitatea limbajului şi de dezintegrarea deliberată a romanului, din motive subversive, în ceva imposibil de citit („unreadability"). Pentru el, deci, postmodernismul este în impas. Tot ca o modă a fost considerată şi arhitectura postmodernistă. Trecerea de la arhitectura modernistă la cea postmodernistă a însemnat trecerea de la turnul de sticlă, beton şi oţel – care denunţa orice ornament ca pe o crimă, orice individualism ca pe un sentimentalism şi orice romantism ca pe un kitsch – la turnul ornamentat (de exemplu clădirea AT&T din New York şi sediul Băncii Lloyds din Londra), la imitaţii de piele medievale şi sate de pescari, la fabrici şi depozite renovate, la reabilitarea peisajului urban. Altfel spus, trecerea la un alt stil de arhitectură în care reprezentarea primează asupra funcţionalităţii (R. Ventouri: „un adăpost decorat"). Astăzi însă, „Simţim că postmodernismul s-a încheiat" – este afirmaţia făcută de unul dintre cei mai mari antreprenori din Statele Unite în ziarul New York Times (mai, 1988).

Pe de altă parte, dacă considerăm postmodernismul dintr-o perspectivă mult mai largă, abordarea fenomenului trebuie pusă în cu totul alţi termeni. Este vorba de ceea ce criticii au numit „o transformare lentă în societăţile occidentale, o schimbare în sensibilitate" (Harvey, Huyssens). Sau, aşa cum afirmă Mc Hale, o trecere de la o dominantă epistemologică la una ontologică. Adică o schimbare de la acel gen de perspectivism care-i permitea spiritului modernist să încerce să capteze înţelesul unei realităţi complexe dar singulare, către spiritul postmodern a cărui întrebare fundamentală este cum de realităţi atât de radical diferite pot coexista, pot intra în coliziune şi întrepătrundere? Exemplul cel mai la îndemână este romanul. Într-un roman modernist adevărul nu este accesibil conştiinţei subiective; capacitatea acesteia de a ajunge la adevăr este pusă în permanenţă sub semnul întrebării, ceea ce generează un permanent sentiment de insatisfacţie datorat faptului că adevărul se dezvăluie fragmentat. Mişcarea continuă a realităţii se materializează în mişcarea textului (fluxul conştiinţei, trecerea de la o conştiinţă subiectivă la alta ...). Într-un roman postmodernist mişcarea textului este de cu totul alt gen: mişcarea vizează planuri ontologice diferite, se trece dintr-un plan ontologic în altul (de aceea procedeul preferat al romanului postmodernist este metalepsa).

Ideea de mişcare, de schimbare, de discontinuitate, de efemer este importantă pentru înţelegerea conceptului de postmodernism. Foucault, de exemplu, ne îndeamnă să dezvoltăm acţiunea, gândirea şi dorinţele prin proliferare, juxtapunere şi disjuncţie şi să preferăm ceea ce este pozitiv şi multiplu, diferenţa nu uniformitatea, curgerea nu unitatea, aranjamentele mobile nu sistemele. Pentru el, ceea ce este productiv nu este sedentar, ci nomad. De aici rezultă o altă idee, fundamentală pentru înţelegerea conceptului la care ne referim: *pluralitatea.* Pentru a explica imaginea unor lumi care coexistă în acelaşi cadru referenţial, Mc Hale apelează la conceptul de *HETEROTOPIE* propus de Foucault. Prin heterotopie, Foucault înţelege coexistenţa într-un spaţiu imposibil a unui mare număr de lumi posibile fragmentare sau, mai simplu spus, spaţii incomensurabile care sunt juxtapuse sau suprapuse unul peste altul.

În postmodernism, pluralitatea are o funcţiune bine determinată: aceea de a destabiliza, de a submina orice regulă, orice canon. Conceptul de postmodernism subsumează de fapt tendinţe destabilizatoare dintre cele mai diverse. În eseul său, Hassan oferă o listă întreagă de termeni: decreaţie, dezintegrare, deconstrucţie, decentrare, deplasare, discontinuitate, disjuncţie, dispariţie, demistificare, detotalizare, delegitimizare... În plan literar, pluralismul destabilizator are drept consecinţă imediată anularea autorităţii. Textul cu autoritate („authoritative text") dispare. Ideea unui text fundamental, de exemplu o istorie a literaturii ca literă de evanghelie, nu mai există, ea este înlocuită cu o multitudine de puncte de vedere, o multitudine de interpretări complementare, chiar conflictuale.

O istorie postmodernistă a literaturii cum este *Columbia Literary History of the United States* (1988) este construită în mod deliberat pe principiul recunoaşterii diversităţii, complexităţii şi contradicţiei. Aşa cum se arată în prefaţă, o astfel de carte este concepută pentru a fi explorată ca o bibliotecă sau ca o galerie de pictură: este compusă din coridoare în care intri prin multe portaluri al căror scop este de a-i oferi cititorului experienţa paradoxală de a vedea atât armonia cât şi discontinuitatea materialelor. Prin lectura unui astfel de text, cititorul îşi va diversifica şi îmbogăţi experienţa, îşi va schimba poate modul de receptare a „operei", confruntat fiind cu un text care renunţă din start la ideea de consens şi la intenţia de a spune toată povestea. De altfel, scriitori ca Lyotard şi Foucault se pronunţă explicit împotriva ideii că ar exista un meta-limbaj, metanaraţiune sau meta-teorie prin care lucrurile pot fi conectate sau reprezentate. Adevărurile universale şi eterne, dacă există, nu pot fi specificate. Lyotard foloseşte o frumoasă metaforă (preluată de la Wittgenstein) pentru a explica condiţia cunoaşterii postmoderne: „ne putem imagina limbajul ca pe un oraş antic: un labirint de străduţe şi pieţe de case vechi şi noi şi de case cu adăugiri din diverse perioade; toate acestea sunt înconjurate de o multitudine de târguri noi cu străzi drepte şi regulate şi case uniforme". În plan social, pluralismul destabilizator şi criza de autoritate pe care acesta îl determină funcţionează în mod evident. Începând cu anii '60 au apărut o serie de curente care au subminat societăţile occidentale: mişcarea feministă, mişcarea negrilor, a homosexualilor, ecologiştilor, autonomiştilor regionali... Ele au determinat fără îndoială acea schimbare în sensibilitatea occidentală de care aminteam la început. Acceptarea pluralismului, a autenticităţii altor voci şi altor lumi, precum şi toate schimbările care s-au petrecut în ultima vreme în estul Europei şi fenomenele la care asistăm astăzi au la bază ideea de destabilizare, de subminare şi anulare a autorităţii. Se poate spune că postmodernismul capătă amploare şi promite o viaţă lungă.

Mihaela CONSTANTINESCU

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Cinci poeme de Traian T. Coșovei

„DRUMUL PÂNĂ LA OSPICIU ȘI ÎNTOARCEREA ÎNAPOI PE JUMĂTATE“

Cu focul stins,
cu țigările pe sfârșite, cu marele frig
zgâlțâindu-mi fereastra –
omul din colț, bătrâna doamnă care
șterge vitrinele
atelierului de bobinat
au fost ultimii care s-au gândit la mine,
la sângele meu care stinge lumina în sălile
de cinematograf,
la viața mea care își cere iertare.

Ca pe o mângâiere mi-au dăruit o pătură veche.
Cu nesfârșită blândețe mi-au adus
mai aproape
chibriturile, bidonul cu gaz.

După puterile lor mi-au trimis ani de zile
scrisori
să am cu ce aprinde focuri zadarnice
la marginea mării.
Cu cenușa unui imperiu mi-au vopsit fața.
De la robinetele casei mi-au dat
să beau îndeajuns.
Cu lanțuri din flori de câmp
mi-au legat mâinile –
cu lanțuri de imortele
m-au acoperit ca pe unul de-al lor.

Cu focul stins în vechea mansardă,
cu țigările pe sfârșite, cu lupii la ușă
(ah, la flacăra colților lor mi-am scris
o viață întreagă poemul),
după ce am urcat un munte de plumb
literă cu literă
sunt singur în tăcerea din jur
aproape aș putea să luminez.

CAPCANE PENTRU LUPI

Această toamnă a început într-o joi.
Am avut vreme să aprind focul, să privesc
fumul ridicându-se peste câmp.
Am avut vreme să aștern în păduri
capcane pentru lupi
(după scrâșnetul lor, după urma de sânge
să găsești drumul spre casă),

să-mi amintesc foarte exact felul în care
mâinile tale ating ca o renunțare
rafturile subțiri ale farmaciei.

Neîmpiedicată de nimeni, toamna
a început într-o joi.
Am ars frunze uscate, a fost liniște
ca înaintea marilor ploi.
Am privit pușca pândind într-un colț,
cartușele înșirate pe masă.

Capcane pentru lupi, dragostea mea –
(după liniștea lor să găsești drumul spre casă),
capcane pentru lupi scâncesc și se tânguie
în întuneric.
Capcane pentru lupi strălucesc
ca acoperișurile Bagdadului.

La naiba, mai bine un debit de tutun!
Și timp să descriu armura de fălci
a speciilor puternice,
refuzul sângelui de a vorbi la trecut.
Să-mi amintesc foarte exact
părul tău lung prin care se anunță
scufundarea Titanicului,
degetele tale nesfârșite care bat viața mea
la mașină.
Degetele tale (superb lăcuite) care scriu
viața mea cu literă mică.

VA MAI FI VREODATĂ AȘA?

Va mai fi vreodată așa –
o lume dezbrăcată de cuvinte ca
o tobă de tinichea
bătută de-o gură printre girafe, urși, rinoceri?

Va fi ca-ntr-un *mâine* cu rânjet de *ieri*?
Ca-ntr-un ciorchine de viață strivit între
orele mici ale serii;
vremea când lacrima nu mai plânge,
când râsul,
ah, râsul îndeasă biberoane de fier
în gura durerii?

Când, pe asfaltul boțit, caligrafia însângerată
a păsării
desena un târziu prea curând...
O, mamă, viața mea va trece învățând
limba rusă cântând?

Va mai fi vreodată așa?
Cuvintele întrebau singure orchestra
cu muzici de mucava.
Va fi un parfum ca o întortochere
de nume ilustre, –
o, mamă, viața mea va purta drapele,
pumnale ori fuste?
Va respira miros de napalm, de petrol,
de furnale?
Va supraviețui unor simple și calde urale?
Alb-negru, alb-mut, alb-sonor
voi fi mai puțin singur ca
o oglindă de ascensor?

Prin porți de hotel, de garaj, de vestiare
voi trece ca o urmă de ruj pe pahare?
În fanfara de fălci, în orchestra obeză –
canibal al silabei – voi ajunge o halcă de porc
sub mâini subțiri, de maseuză?

PAGINA ALBĂ

Ca pe o pagină albă
va fi liniște într-o bună zi, va fi cald,
va fi bine.
Ca într-o carte cu paginile rupte,
îmi voi citi sfârșitul
la cofetăria din colț.
Ploaia, afară, îmi va șterge încet
chipul din memorie;
voi fi omul fără însușiri –
cu paginile sfârșitului rupte –
voi fi omul negru, fără semnalmente, acela
pe care noaptea îl visează copii,
acela pe care bătrânele
îl chemă să le înece pisicii.

Ca pe o pagină albă, nescrisă
și mâinile mele vor scăpa într-o zi pe covor
ziarul acesta pe care îl citim de o viață.
Chiar părul tău lung se va prăbuși până la urmă
ca un coș de fabrică, strivind sub el totul.

Ca un monstru al adâncurilor,
cu un pachet de biscuiți
voi hrăni păsările orașului.
Ca un buldozer al spaimei voi trece
prin zidul viselor tale.
În fața mării
îmi voi lumina fața cu lanterna. În fața mării
voi povesti până la capăt fericirea aceasta
aproape suportabilă.
Cu pietre în gură, ca un bun orator, cu pietre
în mâini
ca un cetățean al onoarei
voi asculta cum se îndesește mărunt
zgomotul scrisului pe hârtie –
cum se înroșește încet pagina albă,
buturuga dulce
pe care o voi îmbrățișa disperat într-o zi
cu sângele și cu gâtul.

ULTIMELE ȘTIRI

Ziua când au incendiat trupurile
balenelor eșuate,
când domnișoara Ivonne a aprins
vechiul candelabru
din sufragerie, –
ziua când au cărat în pătură
corpul parașutistului;
ziua când ți-ai tăiat părul cu un briceag
în formă de pește.

Seara când ți-au bătut din greșeală la ușă;
seara când am rupt în bucăți ierbarul
din școala primară,
când am luat somniferul nemțesc
cu nume de plantă exotică.
Seara când ți-ai amintit o adresă veche
din Banhoffstrasse,
când ai bătut în țevi până când
vecinii
au căutat un număr de telefon...

Dimineața când te-ai privit în oglinda liftului
și ai vrut să uiți, deodată,
toate acestea.

GRAFFITI

Gheorghe TOMOZEI

PENTRU GEO DUMITRESCU

O veche, nu prea veche, pagină de jurnal:

Mă trezesc în miez de iarnă gândind, la gura frigului, fastul vacanțelor petrecute vară de vară la Bălcești, un sat mărunt de pe Valea Topologului unde ființa un conac al unui boiernaș luminat, din chiar neamul Bălceștilor și unde, într-o încropită Casă de creație l-am cunoscut, pe lîngă alți străluciți slujitori ai scrisului pe dumnealui Geo Dumitrescu pe care inima mea îl ține în respectuoasă iubire. De care mi-e dor acum cum mi-e dor de casa acoperită cu olane roșii, de pădurea deasă ce stătea s-o îngroape în verde și de trandafirul japonez (chinezesc?) înfoindu-se sub cerdac...

Privesc galeș la rubrica de Poșta redacției găzduită de revista ce-mi tipărește și mie desenele pe asfalt (și pe himere) și mi-l evoc pe întâiul ei titular, același Dom' Geo al tinereților mele ca pe un ctitor în tot ce-a făcut.

Eu unul n-am cochetat prea mult cu „poșta“ jurnalelor dar am primit, grație apropierii de Geo Dumitrescu lecții teribile de poezie și gazetărie pe care amintirea le-a păstrat, lecții pentru care îi mulțumesc târzior (după numai un sfert de veac) spre a-l bucura cumva în solitudinea în care singur s-a zidit, asigurându-l de o iubire nicicând exaltată dar așezată pe temeie de neclintit. De-o pildă, stând noi leneș sub trandafirul japonez (chinezesc) m-a luat într-o bună zi, tam-nisam la rost, asta după zile dulci de jocuri de soțietate și amicale alinturi spunându-mi net că așa nu mai merge, că nu-i place cum evoluez, că nu mă fixez într-o formulă poetică originală, că nu îndrăznesc prea mult, că încep să izmenesc versurile cu tertipurile suspect de bunului meșteșugar, că nu... că nu...

M-a lăsat fără replică și multă vreme și fără somn dar „brutalitatea“ cu care m-a abordat am socotit-o benefică, prietenoasă. Am lucrat mai apoi la „stingerea“ *Gazetei literare* spre a pregăti noua *Românie literară* în furtunoasa vară a anului '68 și ne-am despărțit doar prin „transferul“ meu la o echipă din Argeș, întâlnindu-ne noi tot mai rar dar întâlnindu-ne și trăind mai apoi fiecare în enclava lui, el la Otopeni, eu în Câmplungul Muscelului, încercând în van să reedităm „adevărații Arnoteni“, Bălceștii noștri mult pohtiți.

Acum i-aș vorbi. Aș începe prin a spune că recitesc aproape an de an cărțile lui și că le găsesc totdeauna așa cum le-am lăsat, așa cum sunt: pline de o vibrație etern adolescentină, demolatoare de prejudecăți calofile, stenice, de un humor amar. Poezii de bună voie și nesilite de nimeni abrupte, „incomode“. Lipsite de podoabe (metaforei bizantine îi e preferată cu succes total biata compatație, cum ni se zicea la școală, epitetul lui nu e niciodată ornant ci sarcastic, pe cât se poate vitriolant). Poeziile par fragmentele unui discurs vehement, „simplu“ în articulațiile sale dar sortit să rămână în memorie cum *râul se frământă-n pietricele* dintr-un vers eminescian...

Poezia lui Geo Dumitrescu e singularizată prin mesaj, e o poezie ardentă în care primează demersul etic, poezia unui tribun întârziat (cât de întârziat?), el a știut să caute și să afle un drum cu evidență numai al lui și iubitorul de euritmii clasice care era n-a fost nicicum, nicicând, epigon iar participarea lui la Avangardă a fost doar trecere nu și petrecere... Atunci când se proliferau, după război „noutățile“ calpe ale șablonului a rămas mut (nu chiar ca o lebădă) pregătindu-și „Aventurile lirice“ ale anilor '60-'90 ce i-au adus rapid o popularitate pe care s-a străduit pe cât posibil s-o diminueze, nepozând în „maestru“ și înconjurându-se, spre iritarea mai copților colegi de generație, de tineri. Pentru mulți, corespondența cu el a fost momentul crucial al unei aspirații cu sau fără noimă afișate, al existenței chiar. Și așa, fără computer, fără banala mașină de scris, slujit doar de contabiliceștile lui reghistre și de o memorie ieșită din comun Geo Dumitrescu a devenit un soi de dispecer al supernovelor supersonice, prăfuite avioane biplane și (de cele mai multe ori) avioane de hârtie. A fost un pedagog fără egal și eu unul îi citeam „poșta“ ca pe fragmente de eseu ori ca pe rânduri trimise *mie*. Și cât timp a sacrificat cu dialogul acesta subtil și riscant, câte poeme ori texte jurnaliere!

Geo Dumitrescu nu s-a grăbit niciodată. E totuși sigur că tăcerea lui din anii Otopenilor (adevărații Otopeni, cum ziceam) a fost populată de proiecte împlinite la care deocamdată scrupulul lui socotește că nu avem acces. Aud că trebuințele civilizațiunii au sacrificat cuibul lui de odihnă dar un om ca Geo Dumitrescu are vocația peregrinajului (n-a prevestit el, n-a preparat el Clujul lui Baconsky?) astfel încât își poate așeza masa de scris altundeva în inimile noastre. Îi așteptăm poemele. Îl așteptăm așa cum îl știm, cu siluetă de duelgiu, cu voce etern băiețească, fumându-și țigările-i ieftine scoase ceremonios din porțigarete din plastic (chihlimbar?), cu aroganța lui neostentativă, cu modul lui caragialesc de a se bucura și de a bombăni. Avem nevoie, la sfatul poeticesc de obrazul lui poleit cu fum subțire, de lumina ce-o lăsa peste noi freza lui netezită și lucioasă...

N-am citat nici un rând din opera poetului fiindcă n-aș fi avut loc de întors. Ce vers de Geo Dumitrescu nu e citabil, de nu antologic?

Să-i trimitem o floare, cititorule, în numele celor ce-l iubesc?

O garoafă? O frezie?

Și, și...

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

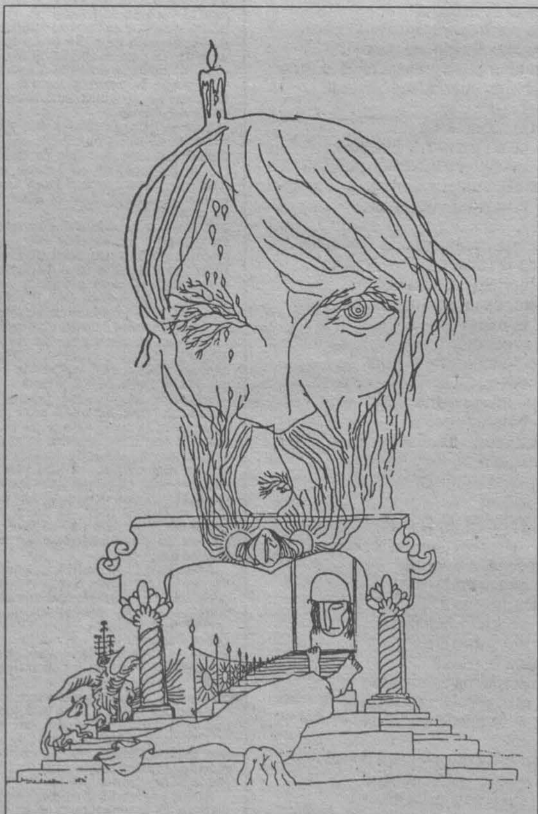
Mircea GHIŢULESCU

FĂRĂ VĂRSARE DE SÂNGE

(Fragment din romanul „Wiener Walzer", în curs de apariţie)

Augustin se trezeşte după şase ore de somn, proaspăt de parcă ar fi dormit o viaţă. Nerăbdător ca şi cum n-ar fi făcut altceva peste noapte decât să aştepte dimineaţa. Aruncă plapuma cât colo doborând calendarul de perete care alunecă pe podea fâlfâind ca o pasăre. Semn bun: timpul se opreşte marcând ziua cea mare. De aici începe linia dreaptă sau veşnicia care nu se măsoară în zile şi luni. Lasă calendarul în voia timpului şi deschide larg fereastra. Aerul năvăleşte în cameră şi dilată obiectele. Augustin însuşi se simte imens. Un burete imens care absoarbe lumina şi capătă culoarea soarelui ca un obiect de decor luminat de reflectoare. Câteva minute inspiră lumina cu atâta nesaţ încât simte vălătucii de aer intrând în plămânii lacomi ca un aspirator. Se întinde, se apleacă peste pervaz interesat pentru o clipă de o femeie care traversează curtea interioară însoţită de un copilaş bălai. Îşi sprijină capul în palmă încercând să-şi pună ordine în gânduri. Cu patru etaje mai jos, în altă aripă a aceluiaşi bloc unde pare că locuieşte toată lumea, Grete ridică receptorul torturată de durerile ei de cap. Întoarcerea bruscă spre telefonul de perete e ca un vârf de pumnal în encefal care o face agresivă. Pupilele i se dilată de indignare şi insultele pentru neîndemânaticul care o deranjează la ora aceea a dimineţii abia aşteaptă să ţâşnească prin toţi porii. Cam în aceeaşi clipă, Augustin se apropie de telefon, ridică receptorul, aşteaptă tonul, se răzgândeşte, îl pune la loc în furcă. Rămâne cu privirea pierdută undeva în direcţia discului cu cifre miraculoase. În penumbra unde se află telefonul, doar obrazul lui e luminat intens ca în apropierea unui incendiu. Bate uşurel cu talpa pe ritmul vreunei melodii şi face câteva genuflexiuni ca un boxer abia intrat în ring. Mai întâi, Viviana. De peste trei mii de zile, mai întâi Viviana. Dar Viviana trebuie lăsată în voia ei, acolo unde se va fi aflat. Viviana îl iubeşte dar a uitat că îl iubeşte. Viviana nu are memorie bună, asta e totul. Sunt nişte adulţi la patruzeci de ani şi timpul unei iubiri paşnice se apropie. Împăcat, Augustin tropăie spre baie trăgând după sine umbra gândului dinainte: că vremea vrajbei s-a dus iar ei, istoviţi dar blânzi, au ajuns la un liman unde vor sta pe spate cu mâinile sub cap şi cu ochii în soare, respirând liniştiţi, amândoi deodată. Pentru asta trebuia să fie doi iar Viviana... Răsuceşte robinetul albastru şi se spală cu mult zgomot şi multă apă; umblă prin cameră cu apa şiroind, cu periuţa de dinţi între buze, cu prosopul într-o mână şi ibricul de cafea în cealaltă, grăbindu-se spre bucătărie să-şi fiarbă un ou, într-un adevărat iureş printre fleacurile de rutină ale dimineţii. Se întoarce în baie, se şterge minuţios cu prosopul şuierând uşor şi oftând de plăcere, o dată şi încă o dată, pe spate, pe umeri, pe piept. Lumina tubului de neon se răsfrânge în reflexe polizate pe corpul lucios. Mormăie bine dispus „acum sau niciodată!" Surprins, ca şi cum ar fi vorbit altcineva în spatele lui, aruncă o privire în oglindă.

Cicatricea proaspătă care îi boţeşte obrazul stâng are contururile iritate. Privit când dintr-o parte, când din cealaltă, pare o creatură cu două feţe: din stânga o brută cu obrazul stâlcit, cu ochiul holbat şi privirea haină, din dreapta un bărbat trecut de prima tinereţe cu privirea cuceritoare prin seninătate. Văzut în acelaşi timp din două puncte opuse, doi oameni n-ar cădea de acord că au văzut una şi aceeaşi persoană. Îşi examinează cicatricea cu luciditate, o masează, o dezmiardă. Clatină din cap nemulţumit, fluieră a pagubă, exclamă :„urât dar nu învins!" Cuvintele îl alimentează cu noi energii; era pe punctul să se prăbuşească sub propria autocritică. Deschide o pudrieră şi, cu un ghemotoc de vată, îşi pudrează cicatricea. Contururile aproape violente dispar sub stratul de praf dar chipul rămâne zbârcit ca obrazul sulemenit al unei bătrâne. „Urât dar nu învins" – repetă cuvintele magice adunându-şi puterile. E fericit, zâmbeşte dar zâmbetul

se opreşte în colţul stâng al gurii, blocat de bariera rigidă a cicatricei şi se revarsă în întregime pe obrazul drept. Iese din baie cântând neglijent pe başi, un cântec de iubire exact în clipa când Grete ridică receptorul să formeze numărul Vivianei, aflată în te miri ce altă parte a oraşului. Priveşte posterul cu cascade de pe peretele din faţă şi aşteaptă vocea Vivianei. Viviana se examinează în oglindă, îşi aranjează cu două degete o şuviţă de păr şi se îndreaptă spre telefon exact în clipa când Augustin se decide, după mai bine de trei ani, să formeze numărul lui Norman, interceptând o convorbire plină de miez între doi îndrăgostiţi.

Blocul începe să zumzăie ca un stup. Un locatar cu urechea sensibilă ar asurzi ascultând toate apelurile telefonice, conversaţiile grăbite, uşile trântite, năvala pe scări, susurul apei în ţevi, huruitul liftului, jeturile chiuvetelor, clinchetul linguriţelor în ceşti. „Orice zi din viaţă poate fi ziua cea mare" – decide Augustin trăgându-şi scurta din petice de piele, hotărât, după atâta timp să-l sune pe Norman. De partea cealaltă Norman dormita lângă o ceaşcă de cafea ascultând Vivaldi. Apucă receptorul cu nervozitate, chinuit de stridentele apeluri care maltratau eufoniile vivaldiene.

— Ce mai faci, Norman? Nu mă recunoşti?

O voce pe care nu ştia de unde s-o ia şi în care etapă a vieţii s-o caute. Un cunoscut ce vorbea cu gura închisă ca un ventrilog. Făcu eforturi să cheme din memorie chipul acelei voci.

— Nu-mi divulg numele pentru că exact asta aştept de la tine: să-l ghiceşti. Dacă nu mă recunoşti după voce, nu ai cum să mă recunoşti.

— Să nu vă recunosc? De ce să nu vă recunosc? Norman repeta prosteşte cuvintele celuilalt fără să poată adăuga ceva de la el. Încă suntem tineri, încă nu ne-am schimbat atât de tare încât să...

Se opri agasat de oribila consolare pe care încerca s-o strecoare unui om care, fie că nu avea nevoie de consolări, fie că tocmai consolarea era cea mai mare insultă.

— Sosesc la tine într-o jumătate de oră. Să nu te sperii.

— Cum doriţi... Mă rog, cum doreşti – o scăldă Norma între politeţe şi camaraderie.

În camera ei de la etajul al treilea, Grete se dezmeticeşte vorbind. „Tu, Viviana, tu, în somn totul era atât de moale şi dulce... Dacă te prăbuşeşti de pe o stâncă, jos te aşteaptă o saltea de vată, dacă te înjunghie cineva, nu curge nici o picătură de sânge, dacă te loveşte cineva nu se aude nici un ţipăt; orice s-ar întâmpla,este o linişte de mormânt în somn. Ajunge să te trezeşti şi totul capătă un gust atât de amar şi pare atât de complicat, cu toată lumea asta din jur care aşteaptă cu totul altceva de la tine. Nimeni nu s-ar mulţumi, pentru nimic în lume, cu ceea ce sunt. Şi câte griji pentru o femeie atât de lipsită de griji ca mine încep o dată cu prima geană de lumină. Lumina asta insuportabilă care nu se mai satură de cruzimea cu care îţi arată toate ororile unei zile. Mai rea decât toate este durerea asta de cap ca şi cum orice pas, orice îndrăzneală, orice plăcere, orice risc trebuie însoţite de o repriză de dureri de cap. Nu mai ştiu ce să fac împotriva lor, nimic nu mă mai ajută. Dar culmea, tu, culmea, azi-noapte a fost când orbecăiam prin cămară. Să te trezeşti – vorba vine să te trezeşti, că eram criţă – să te trezeşti cu ditamai namila în spate – un urs ce mai! – că de vorbit nu vorbea, doar mormăia din când în când, deci era un urs adevărat, ca să nu mai vorbim de blana lui aspră cu care îmi... Ce altceva poate fi o dihanie cu blană care mormăie tot timpul şi te strânge în braţe de-ţi trosnesc oasele, decât un urs. Aşa mi-am zis şi eu dar ceva nu mergea pentru că ţinea în mână un pahar şi cred că în cealaltă o sticlă care se ciocneau între ele când mă cuprindea în braţe. Ah, ce nebună sunt, Viviana, şi ce bine mi-ar sta nebunia asta dacă nu m-ar durea capul. Şi neghiobul de Norman care iar îmi trage clopotele... Mai bine mi-ar trage o pereche de palme.

N-ai avut niciodată senzaţia, când te doare capul dimineaţa, şi ai o andrea înfiptă în creier, că lumina asta pătează totul cu oribile remuşcări, că nimic nu te mai poate salva decât o bătaie bună? Ştiu, scumpă, tu nu poţi să ai senzaţia asta. Tu ţi-ai dat singură două perechi de palme după ce te-ai culcat cu Generalul, fapt pe care îl negi doar din neîncredere în mine, dar eu ştiu totul, nu trebuie să te sfieşti. Aşa hidos cum e, n-a scăpat nici una din prietenele mele,încât nici nu mai ştiu acum dacă sunt ale mele sau ale lui. Ţi-ai dat două palme, dar ai ajuns unde ai vrut tu. Ai vrut să ajungi şefă de farmacie, ai ajuns şefă de farmacie. Şi dacă vrei să ajungi mai sus, vei ajunge mai sus. O să te coste altă pereche de palme dacă nu cumva, obişnuită de-acum, o să-ţi vină să crezi, dar nu-mi pasă nici de nuntă, nici de Norman, nici de General, iar de mine nici atâta. Nu dau două parale pe mine; doar ursuleţul de azi-noapte mă preocupă şi rămân cu privirea pironită când mă gândesc la ce a urmat... Printre borcanele de murături şi butoiaele cu varză murată, ce vânzoleală, merita să vezi! Dar voi, nimic! Voi vă vedeaţi de filmele voastre video transpirând pe întuneric, în timp ce adevăratul film rula în cămară, ceva în genul amor cu murături. Nu ştiu dacă există aşa ceva dar ar merita să existe. Doar asta mă preocupă; refac până la obsesie scena şi nu mă mai satur. Dar să-ţi spun un secret, dacă noi, la vârsta noastră, ne mai putem spune, nu secrete, dar, cel puţin mici noutăţi despre dragoste: nu ţii minte decât începutul şi nici măcar începutul ci capătul începutului. Dacă ursul meu cu blăniţă aspră ar mai vrea şi a doua oară, fie chiar şi în cămară printre borcanele de murături, m-ar dezamăgi. Râzi pentru că eşti de aceeaşi părere sau pentru că spun prostii? Tu râzi şi mie îmi crapă capul... Dar despre ce vorbeam? Da, despre namila care m-a urmărit şi a coborât după mine în pivniţă... Care cămară, scumpă? Nu era cămară, era pivniţă, varza murată se ţine în pivniţă, totuşi. Dar ce idee, să cobor în pivniţă la două noaptea! Dacă m-ai trimite ziua-n amiaza mare n-aş coborâ nici tăiată că mi-e frică de şobolani, ce părere ai? Dar de urşi se vede treaba că nu mă tem. Sunt mămoşi... şi catifelaţi iar el e un ursuleţ de pluş catifelat şi cu ochi rotunzi. Eh, puţin îmi pasă că-mi stric mariajul! La fel de puţin îmi pasă şi dacă îmi stric viaţa; nici nu merit altceva. Hai, te las, aud paşi, poate e ursul sau poate e Norman care o să-mi spună că nu fac nimic toată ziua decât să vorbesc la telefon. Are dreptate: nu pot trăi fără telefon. Trăiesc între chefuri, telefoane şi încă ceva.

Viaţa trebuie trăită simplu, tu, Viviana, şi eu mi-am simplificat-o cât am putut. Practic, am reuşit s-o reduc la trei lucruri. Trei lucruri îmi plac şi asta fac tot timpul: chefuri, telefoane şi încă ceva, să vedem dacă ghiceşti. Şi între astea trei lucruri, abia dacă am timp să pun geană pe geană, că şi de aici mi se trag durerile de cap. Pusi, trebuie să vină Norman. Iar o să-mi spună că sunt o pată pe conştiinţa lui şi că stau toată

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

ziua călare pe telefon. Frumoasă expresia, nu? Mai puțin imaginea pentru că a sta călare pe telefon nu este ce crede el, nu e tot una cu a sta călare pe un cal ci a sta ore în șir pe burtă cu telefonul între sâni, încălzindu-l până la incandescență; să atingi cifrele de pe disc cu sfârcurile și să te sune exact cel la care visezi. Mai vorbim noi, te pup frumos."

După un sfert de oră, Augustin suna la ușă. Norman îl aștepta cu nerăbdare, curios să afle cine este individul de care ar fi trebuit să se sperie atât de tare.

— Nu te speria, nu sunt chiar un monstru – păși oaspetele în vestibul.

Norman îl examină cu nesaț. Pe obrazul stâng, cicatricea lungă, pornind de sub ochi, oblic, până atingea marginea buzei de sus, cu urmele suturii dese și regulate ca dinții unui fermoar, îi schimonosea expresia feței.

— Asta e de la schi – surâse Augustin cu un fel de inocență sau modestie. Pe asta o am de la o săritură la trambulină. Își dădu părul deoparte, lăsând să se vadă în creștet o adâncitură de mărimea unei păstăi de mazăre. Uneori stau și mă întreb unde o fi dispărut cantitatea aceea de creier care a fost dislocată. Chicoti: ne mutilează secolul acesta sportiv. Și iarăși, ca o obsesie: Nu te speria, nu sunt un monstru.

Ce să spui unui monstru care te asigură că nu e monstru?

— A, nu de spaimă e vorba – protestă Norman. Și în gând: mă întreb unde o fi lăsat flautul.

— Și asta e doar ce se vede pe dinafară – continuă Augustin cu un fel de satisfacție orgolioasă. În genunchi am o tijă de metal și două cusături pe abdomen. Ei bine, mă recunoști?

Nimic despre sprâncenele arse care îi dădeau aerul acela înspăimântător de samurai.

— Nu – admise Norman prelungind jocul – dar asta nu are nici o importanță. Au trecut atâția ani de atunci iar eu am o memorie mizerabilă. Zău așa – insista Norman – faptul că eu nu te recunosc nu înseamnă că ești de nerecunoscut.

— Poate că era mai bine să aduc cu mine o poză de pe vremea aceea.

— Desigur, desigur... Bună idee. Și pentru sine: era de ajuns să vină cu flautul sub braț. Dar, fără să te ofensez: cine ar putea garanta că e poza dumitale dacă nu mai semeni deloc cu ea?

— Vezi, la asta m-am gândit și eu, așa că nu ne mai rămâne decât să depănăm amintiri comune și astfel să ne recunoaștem. Dacă nu suporți să mă privești, uită-te în altă parte când îmi vorbești. Pentru cine nu e obișnuit cu mine, cicatricea trebuie să fie tare hidoasă. Nu înțeleg de ce păstrează culoarea asta sângerie ca o rană mereu deschisă...

Părea că Augustin nu glumește: era încredințat că devenise de nerecunoscut.

— Poate pentru că te gândești tot timpul numai la asta...

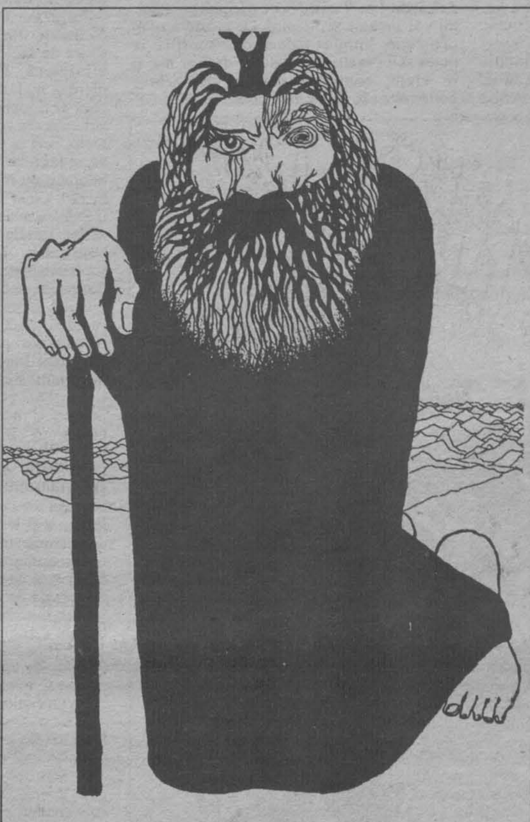
— Poate... Nenorocirea e că uneori se deschide și supurează, mai ales când o expun la soare. Încolo, nici o urmare mai gravă. Dimpotrivă, aș putea spune că am avut noroc.

— Nu cumva ai încercat să te urci într-un tren din mers? – se hotărî Norman să pună punct comediei. Și trenul nu era, întâmplător, Wiener Walzer?

— Știam că ai să mă recunoști – sări Augustin exaltat.

— Să-mi spui cu ce pot eu să-ți fiu de folos. Dar să nu mă întrebi de Viviana că nu știu nimic despre ea. Asta e tot ce te rog. Vreau să plec la Viena. Mă simt în stare să lupt.

— Te rog să te liniștești, arăți înfiorător când te enervezi. O să-mi spui că nimic nu se poate fără luptă dar o să te contrazic: nimic din ce se câștigă prin luptă nu are valoare; lupta nu-ți dă nici merite, nici iubire. Un merit, ca și o dragoste, obținute prin luptă sunt nefirești. Înseamnă să te amesteci nepoftit în treburile firii. Așa că te rog să te liniștești. O să văd ce pot face pentru tine. Augustin se interesa de individul care încercase să sfideze interdicția Generalului de ieșire din oraș. Eroul întâmplării nu era decât un țigan seminomad care pusese rămășag că în cel mult două ore va aduce o damigeană cu vin din satul cel mai apropiat. Curajosul jurase că avea să treacă peste linia de demarcație trasată cu vopsea roșie de-a latul străzii, cu mâinile în buzunare, fluierând și arătându-și dosul. Țipenie de om la barieră până în jurul orei zece dimineața când a apărut o laie de țigani gălăgioși și aprinși, femei murdare cu părul năclăit, trăgând după ele copii cu fundul gol în cămășuțe cenușii atârnând până la buric, bărbați urduroși cu pălării identice și mustăți pe oală, unite cu perciunii lungi, în stil prusac, ocupând cu insolență toată partea carosabilă a străzii, blocând circulația și scoțând țipete înspăimântătoare. Unul dintre martori îi urmărise pe când traversau intersecția dintre strada Fabricii de bere și strada Crăiești. Prevăzuse că avea să se lase cu petrecere mare după încăierările care aveau loc tot din trei în trei metri, semn că țiganii dezbăteau cu aprindere o anume problemă și erau pe cale să ia o hotărâre foarte importantă. Se opriseră la câțiva pași de dunga roșie, nu departe de livada de meri care despărțea orașul de Crăiești, satul cel mai apropiat în direcția est. Din grup s-a desprins un adult care înainta greoi, legănându-se periculos, riscând la fiecare pas să se prăbușească, revenind ca prin miracol la poziția inițială, răsucindu-se entuziasmat spre cei rămași în spate și, spunea martorul, făcând inexplicabile gesturi obscene cu brațele și picioarele, pornind mai departe dar urnindu-se greu, ca și cum ar fi călcat pe smoală în aclamațiile solidare ale celorlalți. Ori de câte ori reușea să ducă la bun sfârșit un pas înainte, era susținut de liota de țigani cu chiote de izbândă, fluierături și vaiete pentru că animația era însoțită de ghionți și palme. Cu toată hărmălaia și în ciuda oscilațiilor sale, intenția lui de a depăși linia de demarcație era evidentă, de aceea era de mirare că nu apare vreo santinelă, o gardă cu vreunul din călușarii lui Chereches care să-l avertizeze. Continuând să înjure la tot pasul și să facă aceleași gesturi scabroase adresate cuiva din grup sau tuturor laolaltă, poate pentru că îi puseseră temeritatea la îndoială, țiganul a trecut dincolo de linia roșie, a mai făcut un pas-doi înainte, o jumătate de pas înapoi și s-a poticnit cu mâinile ridicate cam la nivelul pieptului, cu palmele încordate ca și cum ar fi împins o ușă grea sau un perete invizibil. A tresărit ca electrocutat și s-a prăbușit în genunchi, parcă lunecând pe o invizibilă suprafață verticală. Grupul a amuțit pentru o clipă, apoi s-a împrăștiat cu urlete neomenești călcându-se unii pe alții în picioare și risipindu-se în dezordine spre centrul orașului.

Martorul pe care Norman îl anchetase cu migală pentru articolul său din *Avangarda* susținea că a privit scena câteva minute, apoi a alergat după salvare informând sec asupra locului unde se afla victima, după care s-a închis în casă cutremurat de cele întâmplate. În după amiaza zilei precedente, Norman aflase, la Efros, că victima nu avea nici o rană exterioară, nimic în afară de o pată vânătă la tâmplă și că era foarte probabil să fi fost vorba de o comoție cerebrală. Alții vorbeau și despre o zgârietură în ceafă care putea fi urmarea încăierărilor repetate cu tovarășii săi dar și a faptului că fusese împușcat pe la spate, deci perpendicular de la centru spre periferia orașului, dar glontele trecuse razant pe lângă gâtul victimei. Ori primăria a inventat un sistem de supraveghere de o perfecțiune necruțătoare, ori paznicii, aflați la mare distanță, își greșiseră ținta și omul murise de spaimă, ori, într-adevăr, linia de demarcație o dată atinsă declanșa vreun sistem sofisticat de execuție. Nimeni nu-și dă silința să cerceteze cazul – încheie Norman – pentru că țiganii au murit și până acum ca muștele în încăierări spontane, vendete, chefuri și litigii minore.

Augustin pălise ascultând istorisirea lui Norman. În memoria lui învălmășită, moartea țiganului în *Wiener Walzer* era singura imagine cu contururile intacte. Acum era din nou vie spaima și stupefacția de atunci; se mira că nu el fusese martorul predestinat al întâmplării de la marginea orașului. Privea în gol cântărindu-și șansele.

— Eh, un bețivan – ezita Norman. Nu trebuie să pui la inimă.

— E ceva mai serios și, nu știu de ce, cred că are o legătură foarte strânsă cu mine. Știu că o să mi se întâmple ceva rău dar nu mă mai pot opri. Și toate întâmplările astea pe care le-am mai trăit o dată...

Înainte de a lua o hotărâre, Norman îi propuse să intre pentru zece minute la Efros. Acolo, forfotă mare: toată lumea citea editorialul lui Norman care făcuse vâlvă.

— Trăim vremuri grele – îi întâmpină Efros – s-au înăsprit legile. Se spune că Generalul e supărat foc.

În jurul lui Norman se adunaseră mai mulți dintre cititorii săi. Vorbeau toți deodată, și îl băgau în sperieți pe Efros. „Cazul cetățeanului Pirică trebuie să ne dea de gândit!" – tuna unul dintre ei privindu-l cu mânie pe Efros. „Nimeni nu se mai gândește că cetățeanul Pirică nu e decât un țigan nomad, pe deasupra și beat!" obiecta Efros și îi implora pe toți să coboare vocile, cu palmele împreunate la piept ca un sfânt bizantin.

— Omul a murit fără să verse o picătură de sânge...

— Se vede și aici mâna înmănușată a autorității. Nici urmă de sânge! Poți să învinovățești pe cineva?

— Să nu uităm un amănunt: martorii, puțini, care se aflau în apropiere, confirmă cu toții, doar cu deosebiri de detalii, că au zărit în zonă umbra unui bărbat în uniformă de ofițer – spun unii – în haină neagră și cămașă cu guler scrobit – spun alții – care s-a făcut nevăzut în direcția Hotelului dintre lacuri. Cine să fi fost umbra aceea?

Efros nu înceta să-i implore:

— Oameni buni, știți bine că tot ce se vorbește aici se transformă mâine într-un comunicat municipal lipit pe ziduri și nu eu sunt de vină că mai apare o interdicție.

Într-adevăr, pretextându-se moartea misterioasă a țiganului Pirică, Primăria adoptase un Comunicat în zece puncte. Se cerea din partea populației ordine, disciplină, austeritate și cumpătare. Urmau cele zece puncte, de fapt zece interdicții, între care cea mai greu de explicat era interzicerea ieșirii din oraș pentru o perioadă „scurtă dar nedeterminată". La toate cele șase ieșiri principale apăruseră panouri mari cu avertismentul „Pericol! Se trage fără somație!" scris în limba română, maghiară și germană cu litere mari, negre, trase cu pensula și parcă lăsate neterminate, ca niște panglici de doliu arse în partea de jos. Acel neutru „se trage" lăsa loc celor mai variate interpretări cu putință. Cei mai mulți spuneau că era vorba de un sistem diabolic de apărare, o centură la periferia orașului peste care nu se putea trece fără riscul de a fi asasinat. „O poveste de adormit copiii, manipulată de autoritatea municipală cu multă abilitate – spunea Norman. Dovedind o perfidie fără precedent, ea nu se dădea în lături de la crimă pentru a-și afirma utilitatea cu totul îndoielnică. Sub pretextul că ne apără, ne ucide. Mai exact, ne asasinează ca să-i cerem îndurare"

După primul șoc, șoaptele, zvonurile, privirile conspirative, presupunerile, discuțiile pe la colțuri de stradă și în jurul statuii, oamenii încetaseră brusc să mai vorbească unii cu alții, cumpăraseră tot ce mai era de cumpărat, de la lăzile cu marmeladă fermentată până la conservele de pește cu gust de iască și se baricadaseră în casele lor. Îi bănuiai în dosul ferestrelor pândind mișcarea străzii și mestecând covrigi cu marmeladă, înfometați, nu atât de lipsuri cât de spectrul lor. După acest recul, lucrurile intraseră pe făgașul obișnuit. Oamenii își vedeau de treburi dar cu un plus de frenezie ce putea fi, deopotrivă, dovadă de speranță sau disperare. O febrilitate nefirească în pulsul străzii și în ritmul plăcerilor încât Efros se văzuse obligat să-și extindă și să renoveze braseria. Se vorbea insistent despre apariția în oraș a unor necunoscuți ce fuseseră văzuți în localuri publice, oameni blajini și singuratici care își beau în liniște paharul cu bere și răspundeau cuviincios la întrebări dacă li se puneau, apoi își vedeau de drum. Avangarda unei armate de ocupație, spuneau unii. „Haida de! – râse Norman. Dacă există o armată de ocupație, s-a topit ca prin minune în masa populației căpătând culoarea, obiceiurile și metehnele locului. Altfel cum vă explicați, domnilor, prezența celor câteva sute de străini, majoritatea blonzi, subliniez: majoritatea blonzi – în urbea noastră? – insinua Norman cu voce domoală, privind cuviincios în paharul cu bere, profitând și de prezența plutonierului Chereches, care își consolida poziția democratică intrând la

(continuare în pag. 13)

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

SINE IRA ET STUDIO

Dumitru MICU

O viaţă în cultul bibliografiei
VASILE NICOROVICI

Nu ştiu dacă a fost consemnată în vreun periodic dispariţia lui Vasile Nicorovici, mi-e teamă că nu. În orice caz, îndatorirea de a scrie un cuvânt, cu acest trist prilej, îmi incumbă şi mie, ca unuia care am învăţat (un an), apoi am predat în aceeaşi instituţie (Şcoala de literatură), am trudit în aceeaşi redacţie (*Contemporanul*) şi am locuit aproape zece ani în acelaşi apartament cu el. Trebuia s-o fac peste două luni, însă vestea

morţii sale subite, cu totul neaşteptate, mi-a parvenit cu mare întârziere.

Cunoscându-l îndeaproape, ar fi inautentic, ar fi nesincer a-i consacra un medalion encomiastic obişnuit. Un asemenea text nu l-ar evoca în realitate pe el, nu ar transmite ceva din inefabilul individualităţii sale, ar multiplica o schemă irelevantă. Arătându-l pe Vasile Nicorovici aşa cum era, nu voi încălca principiul *De mortuis nihil nisi bene*, întrucât tocmai dezvăluiri ce ar putea să-l devaforizeze astăzi, dacă ar mai fi în viaţă, sunt de natură a da farmec portretului său psihic atemporal.

Ce caracteriza primordial spiritul său era, fără îndoială, setea de cunoaştere. În şcoala de literatură, el era poate cel mai studios dintre cursanţi. După absolvire nu s-a schimbat. Când scria, citea în permanenţă: ziua şi mai ales noaptea. De toate. Odaia îi era plină de tratate, enciclopedii, dicţionare. Îl interesa orice, umbla prin teritoriile tuturor ştiinţelor şi artelor. Pasionat era, desigur, mai ales de ştiinţele sociale. Absolvise Filosofia şi, în 1953 (cred), avea să-şi susţină teza de licenţă cu o temă de sociologie. Singularizantă era (sau părea), în anii cincizeci, ambiţia lui de a se documenta exhaustiv şi sistematic. „Lucrează cu fişe", şopteau admirativ, cu un soi de teamă, unii dintre colegi, în şcoala de pe Kiseleff. Acasă, pe Pitar Moş, îşi aduna material în carnete. Umpluse câteva zeci, până la data „descălecării" mele acolo, şi începea zilnic altele. Rezuma în ele cărţile parcurse, transcria citate, nota observaţii şi reflecţii. Într-un carnet special ţinea evidenţa conţinuturilor codificate ale celorlalte. Se slujea de acel indice ca de un catalog într-o bibliotecă, fiindu-i indispensabil, deşi pierdea mai mult timp căutând în el decât dacă ar fi mers direct la carnetul dorit sau la volumul din raft. Ţinea însă la metodă, mai mult decât la orice, ca unul care nu începea să redacteze nici o frază înainte de a fi întocmit cu minuţie planul întregii viitoare lucrări. Chiar şi o poezie dacă vroia să scrie, îi stabilea mai întâi punctajul, clarificându-şi astfel „ideile poetice". Spontaneitatea se confunda, în reprezentarea lui, cu superficialitatea şi frivolitatea. „Inspiraţia" o dispreţuia, socotind-o vorbă goală, băiguială mistică. Critica o voia „ştiinţifică", adică fundamentată pe concepţiile democraţilor revoluţionari ruşi, ale gânditorilor progresişti din lumea întreagă, dar mai ales pe filosofia materialist-dialectică şi materialist-istorică. Caracterul ştiinţific implica, de la sine înţeles, o metodologie riguroasă. „Impresionismul" îi repugna, îi provoca alergii. Zicea că nu-i altceva decât diletantism. „Impresii" poţi comunica în baza unei singure lecturi. Dar ce ştiinţă e asta? Nu impresii are de formulat criticul, ci judecăţi. Pentru a şi le motiva, el trebuie să citească de nenumărate ori o carte, să studieze toate componentele ei de conţinut şi măiestrie. Când avea de recenzat el însuşi vreun volum (căci scria de toate: versuri, proză narativă, reportaj, teatru, critică), lucra săptămâni întregi. Pentru naraţiuni sau scrieri dramatice se pregătea luni şi chiar ani în şir, discutând caracterele viitoarelor personaje cu cine se nimerea, consacrând fiecărui personaj cel puţin un carnet de însemnări.

Marxist-leninist până în vârful unghiilor, Don Basilio explica totul prin apartenenţa şi psihologia de clasă. Dacă în proza cuiva ieşit din ţărănime eroul rezolva indiferent ce probleme singur, fără antrenarea colectivului, era din pricină că în respectivul autor acţiona încă spiritul ţărănesc individualist. Dacă unul de la ţară se îndrăgostea de o intelectuală crescută la oraş, psihicul său exprima năzuinţa ruralului de a pătrunde în lumea urbană. În situaţie inversă, citadinul ceda nostalgiei paseiste. Categoria era totul, în înţelegerea amicului şi vecinului meu. Determinismul social funcţionează implacabil – îmi demonstra mereu – chiar şi în zonele cele mai intime ale fiinţei. Cu atât mai mult în sfera largă a socialului. În anii colectivizării îl obseda, normal, problema ţărănească. Nu înţelegea cum putea fi ţărănimea română atît de recalcitrantă. De ce ţineau ţăranii cu dinţii de nişte petice mizerabile de pământ? Încruntat, îmi vorbea despre ei pe un ton interogativ şi inchizitorial. Mă certa, scoţându-mă răspunzător ca fiu de ţăran, pentru indiferenţa şi inconştienţa plugărimii mijlocaşe. Câteva decenii mai târziu avea să-mi ceară socoteală, telefonic, pentru proliferarea „metodelor moderne" în critică. Noi, profesorii de la filologie, perverteam tineretul. Curând însă avea să se reconsidere. N-a devenit semiotician, dar a început să opereze cu o terminologie de emisie recentă şi, într-un studiu de proporţiile unui volum, a demonstrat modernitatea „autentismului".

Se revizuia, de altfel, destul de des, fără complicaţii. Susţinea pur şi simplu, cu inflexibilă convingere, contrarul a ceea ce afirmase apodictic în ziua precedentă. Pe vremea când locuiam împreună, busola sa în materie de convingeri era Kremlinul. Mai târziu avea să se orienteze fie după roza vânturilor bucureşteană, fie după cele din capitale apusene. Nu fără a reveni, cu intermitenţe, la iubirea dintâi. Şi nu fără a substitui uneori Moscovei – Beijingul. Admira ba grandoarea sovietică, ba prosperitatea vest-germană, ba „umanismul" chinez, ba „patriotismul" ceauşist, ba democraţia. Când l-am întâlnit ultima dată, în primăvara acestui an, era antifesenist inclement cu înclinaţii monarhiste. Consecvent a fost totdeauna în a-şi da sieşi dreptate. Executând întoarceri de o sută optzeci de grade, îmi atribuia mie erorile de care se lepăda. Eu nu înţelegeam cutare situaţie, eu nu intuisem cutare evoluţie – chiar dacă lucrurile stăteau exact invers. Mă dăscălea ca pe un neofit, nesesizând ironia cu care îl aprobam.

Toate acestea erau, cu certitudine, moduri ale candorii. Fascinat asemenea eroilor lui Camil Petrescu de idei, nu vedea, nu-l interesau realităţile. Excesele de teoretizare şi schimbările de atitudine erau perfect dezinteresate. Niciodată n-a căutat să tragă profit de pe urma situărilor ideologice. Opta şi se distanţa de indiferent ce idee, gratuit. În consecinţă, „multe i se vor ierta, căci mult a iubit". Nu cred că a iubit vreodată oamenii, dar a iubit în permanenţă ideile.

Din această ideofilie s-au născut o mulţime de cărţi. Majoritatea sunt reportaje, mai exact, studii sociologice exemplificate prin situaţii înregistrate nemijlocit, reportericeşte, însă nu incidental. Teoretician al „reportajului monografic", Nicorovici se documenta pentru fiecare scriere luni şi ani întregi, cercetând sistematic obiective industriale, zone geografice, localităţi cât mai diverse: de la Hunedoara (*400 de zile în oraşul flăcărilor*) la Bucureşti (*Călător pe 5000 de străzi*), din Valea Prahovei şi alte regiuni ale „aurului negru" (*Marele arc petrolifer*) în Siberia (*Între Riga şi Irkuţk*). Condus de convingerea argumentată într-un întreg volum (*Autentismul*, 1984) că nu doar ficţiunea, ci şi studierea realităţii poate genera marea literatură, el nu se voia creator de universuri fictive, ci zugrăvitor situat filosoficeşte al lumii date. Şi cum situarea unui gânditor de formaţie sociologică nu poate ocoli ideologia, monografiile sale – şi chiar prozele mai detaşate de realul localizabil, precum *Romeo, Julieta şi lumina* sau *Nebunia vitezei* (roman), chiar teatrul (*Tragedia „Excelsior"*) – se resimt inevitabil de pe urma caducităţii punctului de vedere ideologic. Sunt însă lucrări în care s-au concentrat cantităţi enorme de muncă şi din care se pot afla o sumedenie de lucruri.

Vasile Nicorovici se numără printre autorii a căror biografie a fost – se poate spune – integral absorbită de bibliografie.

De pace

Îndură-te, ne-ndurător cum eşti,
Şi ne-nchega izvoarele în humă,
Neliniştea şi doru-n piept la mumă,
Nici vântul lin pe lan să nu-l scumpeşti;

Plutirea gravă-a norului de spumă,
Şi zborul rece-al undei peste peşti,
Şi raza ce pătrunde prin fereşti –
Să nu le-ntorci din gândul ce le-ndrumă.

Nu stinge roua-n cana dimineţii,
Nu scurge ochiul zăbovit târziu
Pe mugurii ce zvârl spre anii puieţii.

Opreşte cerul galben şi pustiu!

Opreşte cerul galben şi pustiu,
De care mor copiii şi poeţii...

Sculptor

Ia forma pietrei palma.
Piatra ia
din mii de forme
forma ce-i dă vântul,
şi focul,
apa,
dalta-n mâna mea.
Ia piatra forma
ce i-o dă cuvântul.

Ia vântul forma
piscului alpin.
Şi numai tu,
iubire idolatră,
iei forma simplă
a unui sfânt suspin,
iscat din lut
şi răstignit în piatră.

Preludiu

Sub cerul răscopt
mirosind a oţet şi sudoare
se încing
mici hore de praf
şi metalice foi de porumb.

Hei! Lăutare!
Ia sub guşă
lăuta majoră
şi zi-mi rândunicile-aceste
pân-la ultimul stâlp...

Aureliu BUSUIOC

MESAGERUL

Adus dintr-o lume străină
Şi-n vaste câmpii părăsit.
Undeva se pierdea o lumină –
Aceea cu care-am venit.

Simţeam că voi face-o minune
De mirul cerescului uns.
Un stâlp de înaltă tensiune
Şi-un greier de câmp
mi-au răspuns.

Trebuia să aştept amintirea
Lucrului care am fost.
Nu-mi mai ştiam înrudirea
Şi aş fi vrut adăpost.

Eram mic pe câmpiile-acele
Împovărat, vinovat că sunt zeu.
Mă-nvelisem sub ploaia de stele
Cu paltonul tatălui
meu.

Adi CUSIN

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

ARISTOCRATUL D. CIUREZU

Lucrând, de doi încoace, la cercetarea fondului de poezie postumă a lui D. Ciurezu – în vederea editării unor volume şi, în cele din urmă, a scoaterii unei ediţii critice de *Scrieri* – ni se vădeşte tot mai mult, dată fiind varietatea acestei poezii care ne rezervă multe surprize, că eticheta de „tradiţionalism", atribuită poetului de istoria literară, e îngustă şi nepotrivită.

Poezia adevărată – şi a lui D. Ciurezu este aşa – nu poate fi strict etichetată sau inclusă unui singur curent literar. Tradiţionalismul lui D. Ciurezu, cum am mai spus şi cum vom şi demonstra în ediţia la care lucrăm, prezintă numeroase asimilări şi interferenţe.

Omul D. Ciurezu este un aristocrat, chiar şi când trăieşte într-o cruntă mizerie materială, la Sibiu. „Domnule, mi-a spus, după ce am publicat un eseu despre lirica sa în revista *Transilvania* (nr. 1, 1974), eu m-am hrănit o viaţă întreagă cu parizer şi iluzii"! Adevărul este că omul, deşi trăind în lipsuri materiale, era foarte cochet şi chiar elegant. Un bărbat frumos, după care mai întorceau capul femeile, cu toate că era trecut de 70 de ani, a fost, până la sfârşitul vieţii sale, D. Ciurezu. Străbătând la ore fixe bulevardul, adesea se retrăgea într-o cofetărie modestă, depănând amintiri şi nelăsându-ne niciodată să notăm ce spunea.

Dar „aristoctaţia" lui D. Ciurezu nu era numai una exterioară, ci şi una lăuntrică: a acelui care, trăgându-se din primii aristocraţi români, ţăranii, s-a rafinat prin cultură.

Neputând fi un aristocrat în societate, D. Ciurezu a fost un aristocrat al spiritului. Un om mult mai cultivat decât se poate bănui, cu preocupări de fin plastician şi cu un teribil orgoliu de poet. Deşi, dintre poeţii francezi îl prefera pe Verlaine, pentru muzicalitatea liricii sale, s-a simţit foarte ataşat de primul mare poet al modernităţii, cum l-a numit Hugo Friederich pe Baudelaire. Sonetul *Albatrosul* i-a prilejuit lui D. Ciurezu o meditaţie asupra poetului, a omului de excepţie, stingherit în orice societate – şi, îndeosebi, în cea comunistă – în slujba căreia s-au pus „scripturiştii". În dosarul nr. 27 de la Arhivele Statului din Sibiu, sunt mai multe poezii care susţin ideea din titlul nostru. Le publicăm acum, rezervându-ne dreptul de a le reproduce, cu trimiterile date, în ediţia la care lucrăm.

Cu o oarecare întârziere, marcăm, astfel, cei 14 ani care s-au împlinit, la 5 ianuarie 1992, de la moartea poetului.

George NISTOR

P.S. Ne permitem, cu această ocazie, să amintim istoricilor literari – încercând astfel să curmăm perpetuarea unei erori vehiculate de câteva decenii bune – că D. Ciurezu nu s-a născut în 1901, ci la *7 nov. 1897*, în localitatea Pleniţa, dată elucidată pe bază de documente: certificat de naştere confruntat cu actul de deces de la Starea civilă din Sibiu. (G.N.)

Poezii inedite de D. Ciurezu

SIMBOLUL

Născut aci, la ţărmul cel înalt
Cu ochii duşi mereu în depărtări,
Crescuse-n el un vis, mai orbitor
Ca trena-nfrigurată-a lunii peste mări.

Era un vis ameţitor şi viu,
Cu sborul unei aripe aprinse;
Purtând în el iluminări solare
Şi fâlfâiri de spaţii necuprinse.

Îl mistuiau atâtea mari chemări
Şi-atâtea ispitiri l-învăluiau,
Că-n nălucirea lor fosforescentă
L-îngenuncheau adesea şi-l dureau.

Era uimit de propria sa fiinţă,
De propriul său destin nepământesc;
Cuvântul său de mag părea ieşit
Dintr-un potir de cult dumnezeiesc.

Era neînţeles şi straniu şi pierdut,
Într-un convoi sălbatec şi vorace
Că orice ideal, ori vis, ori dăruire,
Simţea cum în coşmar şi-n pulberi se preface.

Arhivele Statului din Sibiu.
Fondul D. Ciurezu.
Dosar nr. 27, f. 55. Text dactilografiat, în care s-au făcut intervenţii cu pixul.

SIMBOLUL (2)

Dar El predestinat căta-nainte
Un albatros captiv, ridicol şi stingher
Perpetuând în fiinţa lui terestră
Simbolul genial al lui Baudelaire.
Dar El predestinat căta mereu nainte:
– Un Albatros captiv, ridicol şi stingher –
Perpetuând în fiinţa lui terestră
Simbolul genial al lui Baudelaire.

Arhivele Statului din Sibiu, acelaşi fond, acelaşi dosar, f. 56. Text dactilografiat. Primele 4 versuri barate de autor.

UN IDEAL

Tot mai mult se pierde-n asfinţit
Minunea vie-a flăcării albastre,
Ce-a luminat, prin timpi, un ideal
Din sborul larg al tinereţii noastre.

Mai nalt, ca nimbul cel mai nalt
Şi mai curat ca tâmpla unei stele;
Un ideal uman pe care l-am trăit
Cu toată-nfrigurarea gândurilor mele.

Am ars în el, cum arde lumânrea
În cumpănă de frig şi de-ntuneric
Şi-am mers cutezător către-un arid destin
Nestrămutat, fierbinte şi himeric.

Am căzut de multe ori înfrânt,
Am sângerat prin pietre şi pe creste,
Dar am sorbit cu ochii strălucirea
Unei minuni ce-a fost şi nu mai este.

Acum îmi mângâi anii şi semnele de rane,
Îmi amintesc mereu de sângele ce-a curs –
Privesc senin spre zări, cum soarele se-nclină
C-un sarcofag, de aur în Apus.

Arhivele Statului din Sibiu.
Fondul D. Ciurezu.
Dosar nr. 27, f. 57. Text dactilografiat, în care s-au făcut intervenţii cu pixul.

Gaby MICHAILESCU

STĂPÂNE, STĂPÂNE... (II)

Ceaiul de piftie, totuşi, cald, e de descântec. Ciobanul, de la masa mea, îmbujorat, fură sobei simpla prezenţă. Sumar îmbrăcat, în cioareci şi cămeşe flenderiţă, arcuieşte profil nobil, roman. Consumă ca un moşier, deprins cu localurile; se comportă ca un Petronius, obişnuit cu festinele... Face risipă, plăcută, în contrast cu ceferiştii, înfulecătorii unei singure ciorbe, cu o juma de pâine – şi aia dublă. Mai dă câte unul, din greşeală, şi prin varză cu carne...

Afară, prin geamurile aburite, trâmbele înteţite înfrigurează, cu zloată, fulgii dintâi, care nu se adună. Nici un copil nu-i prinde pe năsuc şi în gene... Vin pe ploaie şi alunecă în vremea de câine, în care frigul dârdâie.

Comandând încă o bere, mùncheneză, ciobanul rupe frigul:

- O să fie iarnă grea... N-or să meargă trenurile. Primăvară târzie. Avem semne.

O locomotivă, ca rătăcită, a ţipat ca o pasăre de pradă. Ciobanul şi-a aprins o ţigare, cu filtru. Apropiat, găseşte natural să-mi ceară părerea:

- Care o fi cea mai bună muzicuţă de gură? ... Ştiu să cânt.
- Höhner.
- Chinezească?
- Germană.
- Dar cele de la Praga?
- Şi ălea sunt ceva, dar nu ca asta.
- S-o găsi la magazin?
- Cred.

În laconismul meu, ţigarea celui de lângă mine s-a stins, întărziat tăciune. Dând chibrit alteia, trăgându-şi încrederea mai în mine, o dată cu scaunul, descendentul Mioriţei, alunecă în mărturisirea care vrea să justifice muzicuţa de gură:

- Sunt nepot de dirijor. Unchiumeu, fratele mamei – are vreo 45 de ani – e Iosif Conta. A fost copil de trupă. Cânta la vioară ... De la Bârzava, lângă Săvârşin, în Banat. Comună mare, 3000 de suflete, oameni buni, nu ca pe aici...

Şi floricica de câmp, cu soare, a

Profesorul Elie Michailescu, tatăl autorului acestor însemnări

surâsului, ivindu-i-se în colţul buzelor, clasic desenate, rupe lin cuvintele petalelor ei:

- Am făcut armata la Bucureşti... M-am dus pe Bulevardul Dacia, acasă la el. Am urcat cu liftul... Altă dată, m-am dus la Ateneul Român. M-am băgat pe-acolo... L-am văzut cum dirijează.

Întorcând privirea de la mine, cu ochii duşi pe ăle câmpuri, prin fereastra cu cer vânzolit:

- Acum în urmă, am aflat că a fost peste mări şi ţări...Tocmai în Cuba...

După o linişte, care i-o călări nourii, desfăcându-şi ochii din urgia de-afară, mă săgetează adânc, şoptit pecetluind:

- Vezi, eu cioban... şi unchiumeu, om mare. Dar şi el e tot cioban.

Face un semn cu degetul, ca o binecuvântare. Restaurantul duduie, feroviar, de o lume

Mania Antonova

pestriţă, plouat înfrigurată. Fel de rezistenţă, cârnaţii olteneşti mustesc pe la mese, doar perpeliţi. Un ţigănuş rupe dintr-o scripcă disonanţele unui Sarasate în devenire... În burta pretinsului instrument, miruirea ciobanului e de latifundiar. Şi, prin uşa pocnită, trenuri plouate vin şi pleacă – arie – scuturându-şi fierăria spălată şi de priveghiul fulgilor inconsistenţi... Deşi nu se prind, prelinşi pe metal şi topiţi în tristeţea burniţei, ciobanul zice că are semne.

Un ţug îndemnând spre Banat, gândul îi este praştie, şi la Bârzava şi aicea:

- Acolo, la noi, oameni buni. Oamenii de pe aici!... Eram la Radomireşti, cu oile. Am plecat cu ele şi am lăsat într-o vâlcea, în spini, în bezna, măgarii. Cu tot ce cumpărasem: 150 kilograme de mălai, şase ţoale noui, care le iei în spate când plouă, a 370 lei unul, prelate peste măgari, să ne adăpostească alimentele. Câinii erau cu noi. Deodată, au început să muşte bezna : Hau!... hau!... Când am venit, am mai găsit într-un sac ceva cartofi. Ne furaseră totul! Ne-am dus la miliţie, am promis o cinste dacă îi va găsi. Aşi!

Amurgirea zărilor e în ochii ciobanului.

Fără zăbavă, mâhnirea îi leagă gândurile, tot de olteni:

- Altă dată, pe la Orodel. Aveam pe unul din ciobanii tineri, căruia îi cam plăcea să bea. A nimerit la alţi ciobani, noaptea, la colectiv, să doarmă. Era fără cojoc. I-au dat unul de al lor, să se acopere. Când a adormit, i-au luat băţul, şi, chiar cu al lui, l-au rupt de oase... I-au furat tot. Şi aşa l-au zdrelit, că a fugit îngrozit – nu se mai oprea – şi a lăsat totul.

Giura Vasile, din Bârzava Banatului, sfârşind cu drămuirea, celor de pe aici, a făcut plata. Ochii holbaţi ai picolului s-au suprapus pe surprinzătorul bacşiş.

Ridicându-se să plece, la strângerea de mână, îmi arată că nu a uitat:

- Zici că Höhner!
- Da.
- O iau să cânt la oi, cât o ţine iarna, că nu ne retragem acasă. Ne oprim în baltă, de la Coşoveni în jos, la Potera.

Desprins de la masă, spre târg, la lâna adusă (100 de kilograme a 90 lei unul) înainte să-l brăzdeze şi burniţa acestor fulgi vremelnici, se mai întoarnă o dată, subliniindu-mi:

- Şi o să cânt mereu, că va fi iarnă grea şi lungă. Sunt semne.

Seara, vagonul de turneu, pe o linie moartă, la Băileşti. După spectacol, în noapte, cu acumulatorii descărcaţi şi opaiţele bateriilor meşterite la lună stinsă. Zăpada câmpurilor, pustiu alb, întins... A ieşit lupul, şi-l hăituiesc câinii. E cald şi bine pe vatră. Şi la vagon, căci, prin frig până la gară – Preda are iarăşi autobuzul defect – ai adus ghioceii aplauzelor pe care îi iveşte, totdeauna, primăvara spectatorilor. (N'est ce pas, Laura?...) Cuptorul e oblăduitor. Femeia ta, e a ta; cum ploaia şi vântul, şi zăpada, sunt ale ciobanului. De unde oracolul lui?... De unde semnele?... Mai târziu, la sfârşitul lui Decemvrie, troienele ne-au îngropat ca într-un mormânt. Nopţi, nopţi de-a rândul, şi zile încheiate, a nins. S-a scuturat cerul, peste lumea noastră, peste măgari, peste oile ciobanului. N-a plâns nici un pui de cuc şi n-a visat nici o plătică la undă lină... S-au bucurat copiii, dar numai prin fereastră... Florile de ger le-a dat şi lor de gândit. Fierăria trenurilor a vrut să dea cu tifla zăpezilor, dar a îngheţat în asalt. Şi drumurile au îngheţat şi ele, bocnă, dând peste cap, de-a dura, tehnica secolului... Leapşa nămeţilor e pretutindeni. La Dej, 30 de grade minus. Într-un tren pierdut în viforniţă, un ardelean şi-a pierdut cumpătul: „Să dea Dumnezeu să ningă, să căutăm după crucea bisericii cu grebla..."

Avalanşa hohoteşte îngheţ peste franţuzii de la Poiana Braşov, dosiţi la un sfârşit de lume... Supravieţuiesc, la lună, Borman, Lovell şi Anders – au apucat de au făcut-o... Toate mormintele sunt calde, păturite alb. Mireasma fulgilor cădelniţează peste tata, peste nenea Iancu Brezeanu, peste Victor Ion Popa, peste Maria Tănase, peste Iancovescu, peste Aurel Munteanu, peste Mania Antonova... Alb, alb, alb... Şi, viscolul, cuscru mare, se tânguie în muzicuţa ciobanului. Stăpâne, stăpâne...

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

FILM

Să reintrăm în matcă?

În virtutea dreptului la replică şi ca răspuns la invitaţia adresată în caseta rubricii din numărul trecut, inserăm de astă dată contribuţia unui regizor, într-o discuţie care rămâne deschisă.

Lăudabila preocupare pentru soarta cinematografiei româneşti pare să ne fi prins pe toţi, chiar şi pe cei care nu au mai văzut filme româneşti de ani de zile. Pentru câţiva, această „grijă" a devenit un fel de fixaţie paranoică, asmuţind opinia publică împotriva celor numiţi să se ocupe de cinematografie în ultimii ani. Se consideră, de către opozanţi de ocazie, că nu este nevoie de argumente, că se poate minţi, chiar dacă ulterior se dovedeşte că ai minţit, se continuă cu forţă maladivă să se dezinformeze, să se strecoare intrigi dintre cele mai transparente. În iureşul acestui pătimaş asalt, bătălia devine un scop în sine, uitându-se pe câmpul de luptă cauza şi drapelul, păstrându-se doar „şişul" în cizme. Se anunţă cifre false privind numărul de spectatori la un film, cheltuielile fanteziste ale altui film, se reproşează unui artist că a cheltuit o sumă de două ori mai mare decât cea reală, eludându-se cu graţie ideea rentabilităţii, care presupune ca un film de 10 milioane, care „întoarce" doar 100.000 lei e mai puţin rentabil decât unul de 20 milioane care aduce un profit dublu. Cineaştii sunt acuzaţi că n-au luat premii la cutare festival, la care nici nu au participat (ca şi când i s-ar reproşa unui atlet că n-a câştigat o cursă în care nu a alergat), dar se omite deliberat prezenţa filmelor româneşti, în acelaşi interval de timp, la peste o duzină de alte festivaluri (filme nominalizate, cerute de organizatori). Ne prefacem că nu ştim să numărăm peliculele realizate nici de către noi, ca regizori, nici cele făcute de studioul de creaţie pe care-l conducem, nici de cinematografie în ansamblu (exact, de data aceasta, ca numărătoarea steagurilor lui Pristanda). Se vorbeşte de cheltuieli imense, „jafuri", fără cea mai mică argumentare, e acuzat Centrul Naţional al Cinematografiei că a dorit să piardă studiouri, când de fapt acestea au vrut să se desprindă de C.N.C., se vorbeşte de un organism „mamut" al R.A. CINEROM (care este compus din trei persoane) şi aşa mai departe, într-o înlănţuire de minciuni fără de sfârşit.

Un critic căruia nu i-au plăcut niciodată filmele unui anumit regizor, se trezeşte deodată entuziasmat de ultima producţie a acestuia, numai din oportunism, crezând că poate lovi astfel în succesul unui alt regizor care e întâmplător şi preşedintele C.N.C.-ului. Culmea e că cei doi regizori, având talent, se bucură sincer, fiecare, de succesul celuilalt. Iar criticului respectiv, daltonist fiind, n-are cum să-i placă, în speţă, un Lucian Pintilie pentru simplul motiv că ultimul lui film, ca şi cele precedente, e foarte bun.

Care e, de fapt, fondul acestei ofensive de o oarbă agresivitate şi fără acoperire? Este regretul unor foşti activişti culturali, al unor critici de conjunctură, al unor oameni din periferia cinematografului, de a-şi fi văzut poziţiile pierdute atunci când la conducerea destinelor filmului românesc au ajuns, prin lupta lor, cei îndreptăţiţi, regizorii. Agresori faliţi, care nu sunt deranjaţi de faptul că regizori de teatru conduc teatrele, că profesorii conduc şcoli, inginerii fabrici, doctorii spitale, sunt iritaţi la culme că cineaştii conduc în cinematografie şi nu ei, debarcaţii. Deodată, şi-au adus aminte că regizorii ar fi trebuit să facă filme, nu să se ocupe de administraţie, de parcă, aşa cum s-a şi dovedit, aceştia n-ar putea să se ocupe şi de una şi de alta. Unde era intransigenţa aceloraşi defăimători când regizorii pe care-i admonestează acum stăteau ani buni în afara platourilor? De ce n-au pretins şi atunci, în public, la fel de vehement, ca regizorii de talent să lucreze, să nu-şi irosească harul în neadministrative pauze? Altor regizori li se reproşează că au lucrat prea mult, că au făcut filme, încât nu mai înţelegi nimic sau înţelegi exact scopul intervenţiilor: demolarea cu orice preţ.

Într-un articol publicat în revista „Literatorul" (nr. 34-1992), scriitorul Petre Sălcudeanu, pe care-l respect pentru opera sa, pentru civilitatea sa, încearcă (pe un ton care, în afara câtorva excese, reuşeşte să fie decent, elegant) să facă o disecţie a frământărilor care-i privesc pe cineaşti, sugerând că este în afara acestor frământări, că discută de pe o poziţie neutră şi statuară. Îmi pare rău că trebuie să-i răspund doar prin citate din propriul dumisale articol: „În lupta pentru putere, morala este lăsată de-o parte, făcându-se o confuzie regretabilă între cinste şi necinste, între bine şi rău. Cine învinge este moral, cine pierde este eliminat în virtutea exclusivismului, de la împărţirea sau consumarea pâinii". Nu pot să nu fiu de acord cu aceste aprecieri ale domnului Sălcudeanu, ca şi cu altele: „... toate schimbările grave au suportat, cum suportăm şi noi, legea în afara legii, demolatorii mimând de la tribune oficiale pudoarea şi respectul de sine şi de alţii", chiar dacă nu mă bucură o previziune a autorului articolului: „Ţara, cu toate greutăţile prin care trece, n-a stat şi nici nu stă pe loc. Se reintră în matcă". În vechea matcă? Să sperăm că nu. Ne rămâne speranţa că şi cinematografia va şti să se păstreze departe de vechile şi uniformizantele ei alunecări.

Încercând, după puterile mele, să sprijin efortul colegilor, am cunoscut bine ce şi cât s-a muncit în cinematografie. Dan Piţa, preşedintele C.N.C., a cărui operă cinematografică sper că nu o contestă nimeni (mai eludăm preţuirea sa în lume,... de, cât poate să ne unească ura...) s-a dovedit – şi ca truditor pentru înfiinţarea unui nou mecanism de conducere a cinematografiei, în afara Ministerului Culturii, dar nu şi în afara culturii – aceeaşi personalitate dăruită cu talent, marcată de o blândă ambiţie, un om inteligent, echilibrat, modest. Nimeni nu poate spune care a fost în aceşti doi ani biroul la care a lucrat Dan Piţa. Pentru că îl găseam peste tot, oricare dintre noi, când vroia, pe platou, în săli de proiecţie, prin diferite sedii, închiriate prin bunăvoinţă de Regia Autonomă de Distribuţie şi Exploatare a Filmelor. De unde până unde i se reproşează preşedintelui CNC diverse „naufragii"? Care? Poate nereuşita unor filme, lipsa lor de succes la public şi la critică. În afară de faptul că nu se pot naşte în fiecare zi capodopere, oricum, răspunderea neîmplinirilor o poartă în primul rând realizatorii filmelor, nu conducerea cinematografiei. Care alte naufragii? Spre deosebire de unele ţări vecine, la noi s-a lucrat, s-au făcut în acest timp peste 20 de filme, pe platouri au filmat cineaşti din toate generaţiile. Numai în regie au debutat şapte tineri. Dacă tot nu ne place să folosim cifre fără acoperire, cum scrie domnul Sălcudeanu, atunci cum afirmăm să c-a cheltuit mult şi negospodăreşte, cum concluzionează domnia-sa?

Stând alături de colegii mei, trebuie să precizez (e o datorie morală) şi aportul real pe care l-a avut Sergiu Nicolaescu în efortul de schimbare a structurilor din cinematografie, de a face să supravieţuiască cinematograful românesc. Nu pot să afirm că sunt prieten al lui Nicolaescu, fără să-i fiu deloc inamic. Îi preţuiesc profesionalismul, puterea de muncă, îndrăzneala şi fantezia. A fost extrem de legat de tot ce s-a întreprins în cinematografie, cu reuşite, cu ezitări, cu greşeli. Nu trebuie uitat că la studioul de creaţie condus de cel încriminat în citatul articol, au debutat trei tineri regizori, iar un film pe care trebuia să-l facă el însuşi l-a cedat unui realizator ce confirmase aşteptările prin debutul său. Nicolaescu nu a primit nici un ban de la CNC, nu a făcut nici o călătorie peste hotare, plătită de cinematografie. Şi a luptat foarte mult, contribuind decisiv la obţinerea dreptului de subvenţionare a producţiei naţionale prin bugetul de stat. Împreună cu conducerea CNC-ului, a susţinut să nu se vândă pe un preţ de nimic studioul „Animafilm" şi a fost alături de noi toţi, când am propus căutarea altor parteneri pentru studioul din Buftea. Dacă ne-am fi interesat în prealabil, am fi aflat şi asta, dar parcă e mai convenabil să răspândeşti un zvon fals decât să-i controlezi autenticitatea.

Are dreptate domnul Petre Sălcudeanu: „Nimic nu se poate construi unul peste altul". În bătălii fără cauză, pentru puteri inexistente. În cinematografie, în artă în general, singura forţă e talentul. Care trebuie ocrotit. Într-adevăr „... numai umăr la umăr". Dar fără să dăm din coate.

Andrei BLAIER

MUZICĂ

MARIN CONSTANTIN PRIMUL ROMÂN NUMIT „AMBASADOR AL BUNĂVOINŢEI"

Cu puţin înainte ca mass media românească să anunţe (de la caz la caz, cu bucurie sinceră ori cu veşnica invidie izvorâtă din neputinţă şi prost deghizată sub masca moralismului) noua recunoaştere internaţională a calităţilor şi meritelor *dirijorului* Marin Constantin (iar nu ale *compozitorului* Marin Constantin, căci oricât de mari ar fi păcatele acestuia, ele pot umbri strălucirea, artistului interpret), mi-au parvenit câteva cronici extrem de elogioase, apărute în presa spaniolă cu ocazia recentului turneu hispanic al corului „Madrigal".

„Această delicioasă lecţie a corului MADRIGAL din Bucureşti„ - titra, sub semnătura lui José Antonio Lacarcel, ziarul „Ideal", vorbind despre „concertul unui cor omogen, compact, bogat, cu nişte voci deplin educate, cu o simţire muzicală puţin comună; depăşindu-se fiecare moment, demonstrând că este posibilă o conjuncţie aproape perfectă, că este posibil să ajungă la un asemenea grad de pătrundere şi muzicalitate eliminând orice tentaţie de a ieşi în relief - ţinând seama că vocea umană este un instrument, un foarte bogat instrument, pe care el, cu munca lui, cu întreaga-i seriozitate, îl face să strălucească la altitudine puţin obişnuită", pentru a conchide: „Am simţit disciplina, studiul serios şi profund, intensitatea în muncă, educaţia şi muzicalitatea deosebită în voce".

Şi criticul Enrique Bonmati, în ziarul „La Opinion" remarcă, „atitudinea, gradul de concentrare, disciplina, seriozitatea cu care românii au abordat concertul". „Cel mai interesant concert" – cum sună titlul articolului! –, „care a dat o magnifică mostră de omogenitate, de echilibru, de acurateţe, de egalitate în emisie; aceste virtuţi - şi nu numai ele - au venit să spijine sentimentul practic perfect al desăvârşirii". „Prin prestigiul interpreţilor" - spune mai departe Enrique Bonmati - „concertul a prezentat a priori un enorm interes, pe deplin confirmat nu numai prin dovada calităţii, ci şi prin rezultatul - să spunem, tehnic - ca ansamblu" relevând „înaltele virtuozităţi vocale", „pregătirea, flexibilitatea, priceperea, strălucirea" şi nu în ultimul rând „capacitatea de adecvare a unei diversităţi de stiluri". „În concluzie, un minunat cor, cu un excelent dirijor", căci: „Conducerea lui Marin Constantin este extraordinară, utilizând o tehnică autentic corală, dirijându-i pe cântăreţi cu o absolută autoritate şi cu o uşurinţă deplină".

Sau, cum scrie Octavio de Juan Murcia în ziarul „La Verdad", sub titlul „MADRIGALUL din Bucureşti, mai mult decât un cor":

„După ce îl asculţi pe Marin Constantin şi pe madrigaliştii săi din Bucureşti, înţelegi elogiile lui Elisabeth Schwartzkopf („Niciodată nu am auzit ceva asemănător"), Nikita Magaloff („Nu am cuvinte să-mi exprim emoţia") sau ale compozitorului francez André Jolivet („Am fost transportat în regatul frumuseţii şi al fericirii"). Putem subscrie cu toţii la aceste opinii, şi în special la acelea legate de creatorul corului, ce pare a dărui tot ceea ce presupune această oră şi jumătate de muzică a MADRIGALULUI din Bucureşti. Pentru că nu este doar un concert ce îţi oferă un larg şi amplu sonor, mesajul său mergând mult mai departe, prin minunatele, extraordinarele sale voci, ce nu cântă niciodată mai mult de mezzoforte, cu delicatele sale sonorităţi luminoase, perfect cizelate, cu contraste, reveniri, jocuri de rezonanţă; toate acestea ne-au făcut să uităm de acustica surdă şi distantă a Teatrului Romea, pentru a ne transporta într-un imperiu de sensibilitate, de inteligenţă şi de extraordinară fineţe şi bun gust, posibile doar când arta devine dominantă prin aleşii săi . Acesta este corul MADRIGAL din Bucureşti, care nu se poate confunda cu alte „madrigale", dar, evident, este unul dintre ele".

E bine, numai aceste sărace spicuiri din uriaşa cantitate de elogii primite de către Marin Constantin şi „Madrigalul" său de-a lungul celor 30 de ani de existenţă a formaţiei şi încă ar fi deajuns pentru a explica gestul UNESCO de a înscrie aniversarea în cadrul Sărbătorilor Patrimoniului Mondial şi de a-i decerna dirijorului diploma de „Ambasador al Bunăvoinţei", în semn de recunoaştere „a devotamentului faţă de idealurile şi obiectivele Organizaţiei". Iar faptul că astfel numele lui Marin Constantin se alătură acelora ale unor Sviatoslav Richter, Placido ori Marcel Marceau nu face decât să marcheze încă o dată locul pe care artistul român l-a şi ocupat în istoria culturală a veacului nostru.

Luminiţa VARTOLOMEI

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Starea repertoriului

TEATRU

Am dinainte o situaţie aproape completă a pieselor ce s-au jucat în stagiunea 1991-1992. Nu figurează în ea doar teatrele din Braşov, Satu Mare, Turda, Oradea, Reşiţa şi Bârlad. Cu ele însă sau fără ele, mai ales că activitatea unora nu-mi este de tot străină, nu cred că impresia generală s-ar modifica prea mult: repertoriul are o configuraţie întâmplătoare, nu excelează prin noutăţi, fiind gândit şi alcătuit de regulă după criterii fără o motivaţie estetică vizibilă. Absenţa cenzurii nu declanşează ambiţiile şi energiile la care ne-am aşteptat, ci mai degrabă produce derută şi dezorientare. Dispariţa restricţiilor (ideologice, literare şi extraliterare) nu înseamnă neapărat şi înlăturarea comodităţii, rutinei şi improvizaţiei. Incompetenţa nu încetează să se facă simţită. Dimpotrivă teatrele ignoră cu uşurinţă o extraordinară *rezervă de piese* pe care, involuntar cenzura însăşi a format-o.

În ce constă aceasta? O dată, în dramaturgia autohtonă contemporană, scrisă de dramaturgi de autentică vocaţie, atraşi obsesiv de o tematică defel pe placul puterii, dar şi de forme de scriitură moderne, care adoptă faţă de totalitarism o atitudine critică, demascându-i aberaţiile şi consecinţele tragice pentru condiţia individului, satirizându-l, chiar dacă de obicei recurg la o serie întreagă de „strategii" şi modalităţi de învăluire a mesajului: parabole, alegorii, simboluri, aluzii etc. Dar şi aşa ochiul pătrunzător al cenzurii nu iartă: unele din piese li se joacă amputate, altele nu ajung niciodată pe scenă, iar altele sunt scoase după un anumit număr de reprezentaţii. Întrebarea ce se pune e simplă şi de bun simţ: ce ne împiedică să le facem dreptate şi să le jucăm? A doua oară, în scrierile românilor ce trăiesc în diaspora: unii de mulţi ani anticomunişti înfocaţi, care nu au pierdut nici o ocazie să se pronunţe asupra realităţilor din ţară, iar alţii plecaţi mai recent, dar intraţi şi ei inevitabil în dizgraţia regimului. A treia oară, „rezerva" de piese nejucate se datorează câtorva clasici, valori indiscutabile ale culturii naţionale a căror operă nu a fost scutită nici ea de puritanismul ideologiei comuniste. A patra oară, în textele unor scriitori proscrişi în aşa zisele „ţări prietene", împărţiţi şi aceştia, la rândul lor, în două categorii: cei care au părăsit Estul, ori au fost obligaţi să-l părăsească, afirmaţi între timp pe plan internaţional, şi cei rămaşi acasă să înfrunte tiraniile cenzurii, fiind supuşi la vicisitudini asemănătoate cu cele la care erau supuşi şi scritorii români.

În toate aceste cazuri, cenzura are un nedisimulat caracter politic. Ea acţionează direct de pe poziţii de partid. Faţă de piesele unor dramaturgi occidentali contemporani, în schimb, se lasă să se înţeleagă că nu se exercită nici un fel. Prezenţa lor în repertoriu este stopată din considerente economice. Statul nu dispune de valută pentru a plăti drepturile de autor. Astfel, piesele de referinţă, originale atât în formă cât şi în conţinut, mană cerească pentru regizori şi actori, mai totdeauna expresie a unor experimente insolite, rămân în pagini de revistă sau carte, fără nici o şansă de a deveni spectacol. În plus, o apreciabilă *rezervă de repertoriu* s-a creat şi din lipsă de informaţie care, în ultimă instanţă, nu e altceva decât o formă de cenzură. În fond, oamenii de teatru (regizori, actori, critici, dramaturgi, scenografi) nu erau răsfăţaţi cu călătorii în străinătate, participau rar şi accidental la festivaluri internaţionale, nu cunoşteau ce se scrie şi se joacă pe alte meleaguri, încât posibilităţile lor de a descoperi noi autori şi titluri de piese erau în mod premeditat şi cinic limitate.

De la această *rezervă*, rezultată din texte refuzate teatrului românesc de cenzură, se adaugă scrierile de ultimă oră ale dramaturgilor români şi străini, fiind de presupus că de la o stagiune la alta apar autori şi piese noi, cum şi inestimabilul repertoriu clasic naţional şi universal, ar fi cu totul paradoxal să nu se remarce că, după decembrie '89, ne aflăm într-adevăr într-o împrejurare privilegiată. De orice se pot plânge teatrele, dar nu şi de faptul că nu au ce să joace. Nimic din ceea ce este text apt de a fi transpus pe scenă nu le este neîngăduit. Important e să se deosebească valoarea de nonvaloare, să se ştie ce se vrea şi pentru ce se optează. Chestiunea vitală este *ce* şi *cât* se foloseşte din *rezerva repertorială*. Oricum, cele aproximativ două sute de titluri de piese jucate, în stagiunea 1991-1992, de cele aproximativ patruzeci de teatre subvenţionate ale ţării, numai în mică parte sunt în măsură să surprindă spectatorul. În linii mari lipsesc diversitatea şi ineditul. Îmi pare rău că nu pot să transcriu tot ceea ce stă inclus pe afişe. Nu ar fi greu să se observe că majoritatea teatrelor au în repertoriul lor foarte multe texte oarecare. Despre care nu se poate spune că sunt preferate nici măcar din raţiuni de ordin financiar. Încă un argument pentru a susţine, ca şi acum o săptămână, cum că repertoriul astăzi reprezintă programul regizorilor şi nu al teatrelor. Acolo unde nu există regizori (evident, cu personalitate) nu există repertoriu şi cu atât mai puţin spectacole. Nu trebuie să se uite însă – Peter Brook o spune – că problemele reale ale autorului (indiferent că e mort sau în viaţă, întrucât „problemele" lui sunt „problemele" textului), ale regizorului şi ale actorului (eu aş zice că şi ale spectatorului) merg mână în mână.

Cum îşi asumă practic teatrele *rezerva de repertoriu* vom vedea în numărul viitor.

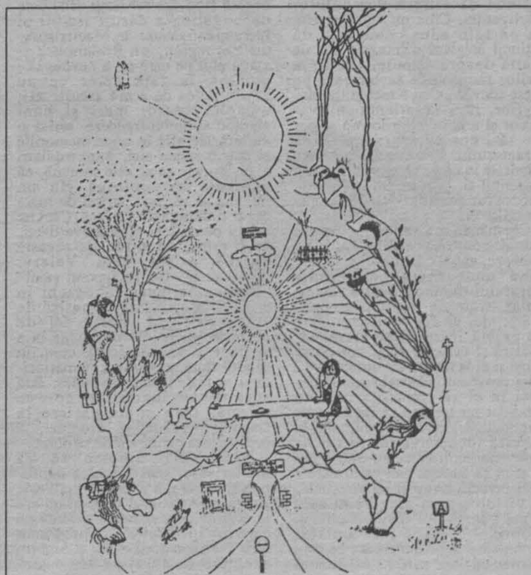
Ion COCORA

Adevăr şi minciună

Concepută după imaginea unor realităţi dure (credinţa în vrajă şi necurat, urmată apoi de odioase înscenări juridice şi execuţii) care au zguduit America la sfîrşitul secolului al XVII-lea, „*Vrăjitoarele din Salem*" de Arthur Miller este o piesă despre puritate şi prejudecăţile momentului, despre minciună, îmbrăcând masca oficială a colportorilor de adevăr, despre adevăr, întorcând spatele lumii încrâncenate în pasiuni şi interese meschine. Dar în acelaşi timp textul adânceşte protestul individual faţă de o societate lipsită de raţiune, convinsă în normele ei constitutive că-şi exercită datoria în numele individului. Spectacolul Naţionalului bucureştean, în regia tânărului Felix Alexa (oferind astfel marelui public strădaniile unei lucrări de diplomă), ne duce în preajma unor ziduri mistuite de timp (imaginate de Irina Solomon şi Dragoş Buhagiar) înainte de apariţia soarelui.Aşezările omeneşti din Salem sunt strâmtorate de prejudecăţile mai marilor. Fiinţa prinsă în chingile ordinei lumeşti, în dezacord cu nevoile, se zbate gâfâind după libertate. Or, pornirile ei, în ochii diriguitorilor, sunt văzute ca nişte manifestări maladive. Evident nucleul spasmodic al conflictului este Abigail, tânără şi plină de viaţă, care-l doreşte cu orice preţ pe John Proctor, singurul om din partea locului ce se încumetă să-i dezvălui frumuseţea trăirii. În calea fericirii lor se află Elizabeth, soţia legitimă. Ca s-o înlăture, Abigail va alege calea vrăjitoriei, iar apoi, spre a se apăra, va declanşa în târg „valul" vânătorii de vrăjitoare, denunţând şi strivind, numai pentru a-şi regăsi iubirea.

Suportul spectacolului lui Felix ALEXA (crescut din valenţele şi scăderile sale) nu este şocul noutăţii unei viziuni regizorale, ci siguranţa relevării unei lumi prin luminarea raportului dintre personajele ei. Apar pe scenă actori din generaţii şi maniere interpretative diferite, unii în dezacord cu structura personajelor. Pot fi revăzuţi Irina Răchiţeanu (Rebecca Nurse), Ioana Bulcă (Ann Putnam), Valentin Uritescu (Giles Corey), Constantin Dinulescu (Pastorul Parris), Damian Crâşmaru (Viceguvernatorul Danforth), Costel Constantin (John Proctor), Olga Delia Mateescu (Elisabeth Próctor), alături de tinerii Tatiana Constantin (Abigail Williams), Ana Ciontea (Mary Warren), Claudiu Bleonţ (Pastorul John Hale). În locul extrapolării acţiunii într-un plan metaforic cu faţete ale realului, se preferă o dezvăluire gradată a ei, făcându-se aluzie la o realitate continuă şi plină de confuzii. Bizarul situaţiilor de viaţă şi iluminarea interioară a personajelor, pe care sensul regiei le-a accentuat, izbutesc într-un joc al învăluirilor şi dezvăluirilor în scenă când iubirea terfelită influenţează cumpăna judecăţii. Refuzată de Proctor şi înjosită public, Abigail se răzbună, dictând mai departe legea şi declanşând o veritabilă dramă a întunericului. Iubirea ei se transformă în viclenie şi înfruntă micul oraşel oferind drept dezlegare magistraţilor şi pastorilor asociaţi prejudecăţile lor de castă. Vor cădea victimă Giles Corey fermierul modest şi cinstit, Rebecca Nurse, o femeie evlavioasă şi lucidă, ca şi atâţia alţii. Vor cădea victimă şi John Proctor, acest mare posedat de adevăr şi salvator al conştiinţei omului.

Nicolae HAVRILIUC

FĂRĂ VĂRSARE DE SÎNGE

(continuare din pag. 9)

Efros să bea o halbă în rând cu concitadinii săi. Şi, mai ales, ce legătură au ei cu căluşarii domnului Chereches care s-au înmulţit peste măsură?

În tăcerea care se lăsă după hărmălaia de dinainte, Chereches se simţi atât de descumpănit ca şi cum cineva ar fi dat buzna în dormitorul lui şi l-ar fi surprins în pielea goală. Pretinse că era vorba de zecedoisprezece tehnicieni germani veniţi să supravegheze lucrările unei fabrici de lapte praf, oameni care nu aveau nici o legătură cu moartea lui Pirică, atât şi nimic mai mult.

— Curat tehnicieni, domnule Chereches – se ridică Norman de pe scaun cu halba în mână şi cu scântei mesianice în ochi – curat tehnicieni, pentru că au o tehnică ideală să sucească mintea femeilor cu mărcile lor. Ştiţi oare că în ultimele şase luni, dintre cele treizeci de căsătorii încheiate în oraşul nostru doisprezece dintre miri au fost nemţi, opt chelneri şi restul de diferite naţii şi profesiuni?

Fluierături a pagubă în grupul lui Norman, sub privirile pline de repros ale lui Efros.

— Asta pentru că românii nu mai vor să se însoare, domnule ziarist. Or fi ştiind ei de ce, nu e treaba mea să mă amestec.

— Să nu ne ascundem după deget, domnule Chereches, aţi adus lumea la disperare: toate fetele îşi caută mire un chelner cu bani sau un neamţ care să le repare onoarea.

Mulţumit că punctase bine, Norman îşi luă locul pe scaun contemplând stropul de bere de pe fundul paharului. Se oprise la timp ştiindu-şi ascultătorii ca pe propriul buzunar. Abia aşteptau clipa dintre sublim şi ridicol – pentru care aveau o sensibilitate fără greş – pentru a izbucni în râs bătând din picioare, gâlgâind şi sforăind ca armăsarii, mai ales pe acel teren al împerecherilor pe care îl oferise Norman, din care puteai scoate oricând subiecte de batjocură. Chereches schiţă un surâs veninos, plăti şi plecă însoţit de temenelele lui Efros.

Până să se lămurească misterul, gurile rele – şi cine avea gura mai rea decât Norman? – spuneau că, dacă era vorba de ocupaţie, atunci erau români care ocupaseră alţi români. Cu timpul, aceasta devenise explicaţia cea mai convenabilă. Obosiţi de ameninţări, oamenii erau dispuşi să ia lucrurile pe partea lor cea mai plăcută. Cum alte semne exterioare, în afara avertismentelor trilingve de la marginea oraşului şi a unor interdicţii minore ce existaseră şi înainte („nu staţionaţi pe trotuare", „nu creeaţi discordii", „nu faceţi risipă", „nu încurajaţi panica" şi altele) nu-i tulburau toţi se mulţumeau cu această pace nesigură în locul unui război în toată legea, mai ales că se înmulţiseră banchetele, seratele, reuniunile festive, unele devenind adevărate chiolhanuri săptămânale mai lungi decât nunţile împărăteşti.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Martha Bibescu

DISCURS DE RECEPȚIE

Doamnelor, Domnilor,

A sosit pentru mine ora dorită, când datoria de a mulțumi Academiei Regale de Limba și Literatura Franceză*) și fericirea pe care o resimt făcând-o, se confundă. Această onoare pe care mi-o faceți și de care mă vedeți pătrunsă este meritul dumneavoastră, care decideți singuri, și nu este cazul ca aleasa dumneavoastră să vă discute alegerea. Prin natura unei mulțumiri, persoana care a contractat o datorie este într-un anumit fel eliberată de ea; dar datoria mea față de dumneavoastră este atât de mare, încât îmi propun să vă rămân recunoscătoare: și aceasta pentru totdeauna.

Recunoștința însă, chiar atunci când e păstrată în adâncul inimii, încearcă să se exprime. Trebuie deci să mărturisesc celor care m-au ales cel puțin câteva din motivele care mi-au adus onoarea, atât de apreciată și atât de dragă mie, de a face parte, de acum înainte, din Societatea dumneavoastră. M-ați chemat să iau loc printre dumneavoastră în numele unei Academii care-și merită numele de Regală, căci ea adaugă străvechii grădini Academos perspective magnifice, ce se deschid, asemenea liniilor continue ale unei grădini în stil francez, către cer. Iar cerul înseamnă întotdeauna viitorul. Casa care mă primește a fost ridicată pe fundații care-i permit să se înalțe cât mai sus în ordinea spiritului uman. Dumneavoastră nu aveți frontiere. De aceea ați vrut ca să urmez aici - fără să pot pretinde vreodată a-l înlocui - umanistului, universitarului, omului care s-a dovedit demn de a reprezenta printre dumneavoastră geniul inepuizabil al limbii franceze, fidelitatea față de patria interioară, față de Canada natală, în același timp cu loialitatea față de o coroană ce merită respectată.

Academia dumneavoastră are ca fondator un erou de legendă, a cărui statuie ecvestră se înalță pe orizontul Parisului, la marginea Pieței Concorde, înconjurată de arborii în grupuri de câte cinci ai Promenadei Reginei, ca de o armată universală și mereu verde. Numele Suveranului dumneavoastră onorează străzile altor capitale, sub alte ceruri, într-o altă emisferă. Nu de mult, parcurgeam cu viteza Lumii Noi „Avenida“ Albert I, la Rio de Janeiro. Între acest nume și șoseaua ce se desfășoară de-a lungul valurilor ce se spărgeau cu zgomot ale Oceanului Atlantic, între acest erou și acest țărm ale unei lumi noi, avea loc un schimb de armonii ale imensității. Pentru că a reprezentat o clipă din conștiința umanității, pentru că a trebuit să aleagă între ce este și ce nu e drept, pentru că a încarnat, aidoma întregii Belgii, imperativul categoric al libertății, pentru că vocea sa solitară s-a ridicat deasupra vacarmului invaziilor și tăcerii morții, universul atent a recunoscut în apelul său sunetul cornului lui Roland. Fondatorul dumneavoastră a binemeritat atât de mult de la patria sa terestră, încât a devenit simbolul patriei comune a tuturor oamenilor, care este conștiința lor. Iată miracolul, iată triumflul spiritului. Este oare nevoie s-o numesc pe inspiratoare? O victorie ce-și ascunde aripile se află printre noi. Numele ei? „Este dulce și sonor ca al celor iubiți pe care viața i-a exilat“. Voci fără număr îl murmură cu cel mai tandru respect în Franța ca și în Belgia, ca pretutindeni în Europa și dincolo de mări. De câte ori nu l-a strigat inima dezmoșteniților acestei lumi și acest strigăt deschide porțile carității. Noblețe în stare pură - cea care ajută, protejează și slujește - regina Elisabeth și-a aplecat urechea de muziciană la imensa simfonie a suferinței umane. Ea știe tot ce știau Sfintele Regine ale Legendei de Aur, pentru care Pâinea Îngerilor se transforma în trandafiri. Am regăsit într-o scrisoare pe care mi-o adresa domnul Abate Mugnier la 11 mai 1929, aceste cuvinte, pe care vă cer permisiunea să le citesc: „Am întâlnit-o pe regina Belgiei la o reunine fermecătoare de savanți și de oameni de lume; mi-a vorbit despre armonia care există între muzică și medicină.“ Cine mai bine decât această regină inspirată, fiică a unui prinț care și-a consacrat viața ușurării vieții semenilor noștri loviți în cel mai delicat dintre simțurile noastre, văzul - cine ar fi putut mai bine decât ea să comenteze acest mister familiar marii civilizații elene: mitul lui Apollo Vindecătorul, zeul armoniei care dă lumina, în același timp purtător de liră și medic, onorat la Epidaur de discipolii lui Esculap și a cărui emblemă era un trandafir alb.

Sper să nu comit o eroare de interpretare îndrăznind să vă amintesc că dacă Societatea dumneavoastră face excepție de la legea salică, este pentru că fondatorul dumneavoastră a vrut ca această lege, care reglează la dumneavoastră ordinea dinastică, să nu se extindă și asupra domeniului inteligenței. Cine nu vede în asta un omagiu adus celei care dă națiunii belgiene o imagine atât de înaltă despre femeie. Credința țărilor monarhice se bazează pe acest adevăr pe care nici știința biologilor, nici experiența cultivatorilor și a horticultorilor nu ar putea să-l conteste: transmiterea caracterului. Fericita Belgie este asigurată în ce privește viitorul prin prezentul ei, prin trecutul ei și prin succesiunea admirabilă a suveranilor ei.

Chemându-mă să iau loc printre dumneavoastră în rândul Literelor franceze, mi-ați dat prilejul să aflu până unde merge mărinimia statutului dumneavoastră; membrilor străini le acordați drepturi egale; nici un fel de discriminare nu există între aleșii dumneavoastră și cei ce-i aleg; vor putea alege și ei la rândul lor; articolul 12 mi-a provocat îndeosebi admirație, căci în el se spune că nici un candidat nu trebuie să facă act de candidatură. Cât liberalism nobil în această recomandare! Și cât de bine este pentru fiecare dintre noi să știm că suntem aici ca urmare a unei favori oferite și nu solicitate, în virtutea unei alegeri în care stima pentru noi înșine, amorul propriu nu joacă nici un rol. Cuvintele atât de generoase pe care tocmai mi le-a adresat excelentul dumneavoastră confrate, domnul Carlo Bronne, primindu-mă printre dumneavoastră, m-ar pune în încurcătură și m-ar face mai puțin mândră de mine dacă n-aș avea încredere în riguarea spiritului înaltului magistrat, precum și în integritatea istoricului obișnuit cu analiza textelor. Dar cronicarul fidel care sunteți, domnule, nu poate renunța la incitările imaginației, atunci când animați cu spiritul dumneavoastră această tapiserie regală în care ne arătați marile personaje ale epocii leopoldiene; atunci când ne invitați să pătrundem odată cu dumneavoastră în Casa Misterelor din Liege, orașul Prinților Episcopi, ales pentru a fi avangarda civilizației; atunci când ne spuneți „vechile hanuri sunt pline de povestiri minunate“ cine ar putea să nu vă creadă? Cine nu v-ar urma, când ne deschideți larg porțile hotelului La Vulturul Negru, în care Europa s-a cazat timp de patru secole, în speranța mereu reînnoită și mereu trădată de a găsi la hanul Națiunilor ceea ce ar trebui să aducă fiecare, și anume invitația la banchetul împăcării generale a popoarelor, spiritul lui Platon pe deplin dat în floare în creștinism?

Iată ce va anima întotdeauna geniul dublu al acestei Belgii, patrie fecundă a artelor, care-i dăruiește Europei idealul său: unitatea în diversitate - și ornament al nunții sale spirituale, după Ruisbroek Admirabilul, fie că e vorba de tapiseriile flamande care pot concura cu cele mai frumoase din lume, fie că e vorba de incomparabila dumneavoastră școală de pictură, animată de creatorii imaginilor celor mai strălucitoare de-a lungul a multor secole la rând și care face ca vocea dumneavoastră să răsune până la extremitatea Peninsulei Iberice, în Canto Flamenco. În acest secol și în cel ce l-a precedat, Belgia, bogată și în același timp dădătoare de bogăție, a dăruit limbii și literaturii franceze un Maeterlinck, un Verhaeren, un Rodenbach și atâția alții pe care nu e nevoie să-i numesc în fața celor ce au amabilitatea de a mă asculta azi; numele acestor mari și buni slujitori ai limbii franceze, scrisă și vorbită, se află în toate memoriile și putem spune aici, între truditori ai unei opere ce ne este comună, că audiența lor continuă. Nu am intenția să vă laud, oricât de mare mi-ar fi dorința de a o face. Căci nu mi-ați permite și vă știu avertizați, ca și mine, de altfel, de această butadă a lui Paul Valery: „Ecrivain?... L'echo repond vain!“ Ceea ce farmecă îndeosebi în comunitatea dumneavoastră de spirit este un anume fel de detașare, de nobilă neglijență în a se pune în valoare, ca și cum, în rândul dumneavoastră, superioritatea ar fi de la sine de-nțeles, fără acea nevoie îngrijorată de a se afirma, care ar da naștere la flatare, hiperbola și, eventual, la profesiunea denigrată de sicofant.

Acum însă trebuie să vă mărturisesc; sensibilitatea deosebită și admirația mea în ce privește Belgia și caracterul belgian nu are la origine doar onoarea recentă pe care mi-ați făcut-o. Numele unui om, cel pe care îl port, a fost un exemplu de curaj pentru o țară întreagă. Nici o schimbare de regim, nici o răsturnare socială n-a încercat să șteargă acest nume, cel al unui pilot brevetat de Louis Bleriot, Vielle Tige de France, gravat pe patru pancarte, în cele patru colțuri ale cerului, în locul unde mai aterizează și azi avioanele, în orașul în care s-a născut. Acest bărbat era fiul unei mame belgiene. Ea a adus pe un pământ străin acel nume de Chimay care vă este familiar, fiind un nume de la dumneavoastră. Când am devenit logodnica fiului său, la vârsta de cincisprezece ani, și - un an mai târziu - nora ei, cine ar fi putut pretinde că educația mea era terminată? Ea este aceea care m-a introdus în domeniul artelor, al istoriei și chiar al politicii europene a timpului său. Valentine de Caraman-Chimay, în vârstă atunci de optsprezece ani, și-a întovărășit tatăl și mama la regina Victoria la Windsor, unde prințul de Chimay fusese trimis în misiune specială de către regele Leopold I. Acestei fete tinere, purtând încă rochia de bal, la întoarcerea de la o petrecere unde grația ei triumfase, unde dansase cu prințul consort, Valentinei îi dictă trimisul special al regelui Belgiei, profitând de scrisul ei frumos și de deosebita ei inteligență, rapoartele către suveranul său. Prințul de Chimay își transformase fiica în secretară particulară. Leopold I, unchiul iubit al reginei Victoria, care fusese atât de mult timp ghidul și consilierul ei în arta de a domni, aprecia aceste rapoarte ieșite din mâna celei ce-mi va spune mai târziu, cu o notă de mândrie în glas: „Înainte de orice, sunt belgiană!“. Mult mai târziu, prima oară când prițul Joseph de Chimay, nepot al soacrei mele, și tânăra lui soție, prințesa Gilone, născută Le Veneur de Tillieres, floare a nobleței normande ce dăduse fruct în Ardeni - m-au primit cu căldură și mi-au deschis porțile castelului lor atunci când am pătruns în camera arhivei familiei de Chimay unde am avut acces la Le Livre de Raison des Chimaciens - m-am simțit într-un fel întovărășită de o umbră dragă, revenită într-un domeniu unde mă chema vocea sângelui, acest sânge din care fiica mea a primit partea ei. Îmi veți permite, nu-i așa, această mândrie scuzabilă, prin persoana interpusă, de a mă declara un pic belgiană, căci o alianță de familie înseamnă iubire care durează de-a lungul generațiilor. Voi îndrăzni deci să vă amintesc ceea ce știți deja cu toții, că această familie anume, asemănătoare în această privință altor familii belgiene, nu a încetat să dea, până la generația actuală, slujitori buni și loiali coroanei. După „Missus Dominicus“ al regelui Leopold I pe lângă Papa, pe lângă Napoleon III, pe lângă curtea Angliei, urma acest fiu mai mare, frate drag al Valentinei, care a fost ministru al Afacerilor Externe al lui Leopold II; dar n-aș putea să mă opresc aici; n-aș putea să le trec sub tăcere pe cele trei fiice ale acestui om de stat, care s-au dovedit la rândul lor, în zilele noastre, mesagere admirabile ale Belgiei în Franța și ale Franței în Belgia, ocupate toate trei, asemenea prințeselor din basmele cu zâne, să țeasă firele de aur și de mătase ale apropierii între Bruxelles și Paris. Prima, care a purtat sceptrul frumuseții - regalitate incontenstabilă în Franța - și-a consacrat viața descoperirii geniului, propagării, spijinirii tuturor talentelor. Contesa Greffulhe, născută Elisabeth de Caraman-Chimay, președintă a Marilor Audiții Muzicale din Franța, a transferat Bayreuth-ul la Paris; ea la ajutat pe profesorul Branly (pe care îl prezenta ca fiind inventatorul tubului Marconi); ea a adunat simpatiile guvernamentale în jurul Institutului Catolic; ea i-a făcut cunoscuți pe Diaghilev și faimosul său balet la debut; ea a organizat primele reprezentații ale teatrului d'Orange; inegalabila ei frumusețe, comparabilă doar cu cea a Dianei de Houdon, a inspirat pictori și poeți; râsul ei, pe care Marcel Proust îl compara cu clopoțeii din Bruges, răsună încă în amintirea celor ce o vizitau în loja din avanscena Operei, unde prințesa de Guermantes a domnit ca regină absolută asupra regatului fermecat al muzicii. Când a murit, de curând, la Geneva, în cursul unei călătorii care avea drept scop stabilirea unor relații mai strânse între editorii de limba franceză din Elveția, Belgia și Franța, un scriitor francez emoționat de această moarte solitară, a scris, ca pe o partitură muzicală, aceste cuvinte simple: „Lebăda și-a regăsit lacul“. E frumos să fi creat o asemenea imagine despre sine; această lebădă de lumină își luase zborul inițial de pe malul heleșteului din Virelles, în care se oglindesc arbori ale căror rădăcini pătrund adânc în pământul Ardenilor dumneavoastră, bogat în legende. Cea de-a doua soră, prințesa Ghislaine, nu are o poveste, pentru că povestea ei se confundă cu istoria glorioasă a Belgiei. Și-a slujit suverana în fastul palatelor regale și în noroiul tranșeelor, de la Panne până la cele două Victorii. Pe umărul acestei doamne de onoare, care este așa în accepția acestor două cuvinte, lângă cifrul regal, avem impresia că putem citi semnul purtat de îngerul despre care, în Apocalipsă se spune: va fi numit Fidel și Adevărat. Despre cea de a treia soră vă voi spune numai că, soție a unui general francez, și-a consacrat întreaga viață iubirii pentru cele două patrii inseparabile; în timpul celor două războaie, după fiecare încercare, Genevieve va spune, ca și cea mai tânără dintre Danaide: „Surorile mele, ce-ar fi dac-am reîncepe?“.

Dar ce sunt legăturile de familie, uneori solide și rezistând anilor, alteori întrerupte prin infirmitatea naturii umane, dacă le comparăm cu celelalte legături misterioase care se întind pe tot pământul, între ființe de aceeași formațiune spirituală. Trebuie să pleci dintr-un anume loc determinat, pentru a te ridica în gând la acea universalitate care nu exclude deloc nici pluralismul lumilor, nici acea fericire intimă de a-ți cultiva grădina, care ne vine de la Horațiu, trecând prin Voltaire. Aș spune împreună cu Sfântul Paul: „Nu-mi veți permite oare un strop de nebunie?“ Nebunia mea specială este de a iubi idealurile celorlalți, de a le cultiva grădina până ce devine a mea. Și prin aceasta am fost destinată să înțeleg opera unui umanist, a unui universitar, a unui om care se simțea oriunde la el acasă, cu condiția să găsească pe cineva căruia să-i vorbească franțuzește.

„Cât de delicioși sunt cei civilizați“ îmi zicea într-o zi maestrul George Enescu care dispune de limbajul fără limete al muzicii. Edouard Monpetit a fost unul dintre acei mari civilizați, și a-l evoca în mijlocul dumneavoastră reprezintă una dintre sarcinile mai mult fericite decât grele, căci este prezent în minte, aidoma unui prieten de care tocmai te-ai despărțit după o lungă conversație. Pe acest canadian, ale cărui origini din Poitevin îl făceau francez în trecut - și mândru de a fi - mi l-ați dat drept maestru; datorită dumneavoastră, sunt moștenitoarea lui. Când am vizitat Canada pentru prea puține zile, fugind de la un Congres al Aerului pe care soțul meu îl prezida la Washington, am citit la Montreal mai întâi două cărți ale lui Edouard Monpetit, după ce trecusem de acea frontieră ideală unde nu apare nici un vameș și nici măcar un păzitor de barieră, dintre Statele Unite ale Americii și faimoasele întinderi de zăpadă, care mi se părură - în toată gloria lor - întinderi de aur, căci era toamnă. Am citit mai întâi „În slujba tradiției franceze“ și „Supraviețuirile franceze în Canada“. Aceste titluri mă atrăgeau.

*) *Ținut la Academia Regală de Limbă și Literatură Franceză a Belgiei (30 aprilie 1955)*

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Prietenul nostru, Louis Gillet, acest mare om de litere, mi le recomandase. Cu apetitul de lectură deschis, am continuat cu o altă lucrare: „De la azur la trei crini de aur". Reflectasem adesea la ceea ce dezvăluie, de la originile Franței misiunea ei particulară, care este de a reprezenta, printre națiuni, un principiu de esență mistică, al cărui sens este adesea greu de detectat de alte popoare și al cărui mister este dificil de înțeles. Și totuși acesta se rezumă în alegerea foarte clară a unei embleme. În timpul cruciadelor și al primelor armate internaționale, în epoca lui Joinville, înainte de inventarea tiparului și chiar și după aceea, când imensa majoritate a oamenilor nu știau nici să citească, nici să scrie, fiecare familie umană, pentru a se recunoaște în bătălie, trebuia să-și aleagă o imagine care să corespundă ideii pe care un anumit popor și-o făcea despre el însuși și pe care dorea s-o transmită prietenilor ca și dușmanilor săi. Armele vorbesc întotdeauna. Aproape toate țările își aleseseră ca ecuson animale destinate să creeze, prin aspectul lor, teama sau respectul datorat forței. Nu vezi pretutindeni decât grifoni, lei, licorne, vulturi sau leoparzi, scoțând limba și arătându-și ghiarele. O singură țară, și aceasta este Franța - și-a luat drept emblemă flori, și ca purtători - îngeri. Semănătoarei celor trei crini de aur din grădina albastră, trecută din planul terestru în cel celest, i-a consacrat Edouard Monpetit inteligența și viața sa. A cultivat această gradină, i-a lăsat porțile deschise ca să intre tinerii, elevii lui care au devenit la rândul lor maeștri, și aici apare întreaga noblețe a unei existențe consacrate elevării altora. În acea perioadă în care continentul american cunoaște o prosperitate materială fără precedent, în plină epocă materialistă, îi învață pe elevii săi că „este la fel de important să-ți împodobești viața pe cât este s-o câștigi". Aici trebuie să-l căutăm și să-l găsim. Este ceea ce sper să reușesc cu ajutorul celor care l-au cunoscut și l-au iubit, nu doar în opera lui, care este consideabilă, ci chiar în viața sa, care a fost o capodoperă. Tradiția sa orală este deja bine stabilită. Conversații miau permis, mie care n-am avut norocul de a-l cunoaște, să mi-l imaginez totuși așa cum a fost, în admirabila sa misiune de universitar și, pentru a spune totul, de sculptor de inteligențe. Căci a format o întreagă pleiadă de tineri, mai multe generații care, în țara lui natală, și-l recunosc drept mentor și îi acordă acea posteritate fără de sfârșit care este cea a spiritului. Eram predestinată să mă emoționez la un asemena spectacol, eu care sunt fiica unui laureat al unui Concurs General, căruia maeștrii săi i-au oferit o catedră la College de France, cu condiția să devină francez, ceea ce era deja prin merit. Dar tatăl meu știa că Franța va fi întotdeauna bogată în spirite mari; a vrut să se consacre micii sale patrii, fără ca prin aceasta să înceteze de a mai aparține celei mai mari, celei universale, Doamnei Gândurilor sale. Edouard Monpetit, om dăruit cu toate darurile, capabil de o operă originală, așa cum o dovedesc cărțile lui, a refuzat „turnul de fildeș", refuzând astfel onorurile prea adesea iluzorii ale guvernelor oamenilor; printr-o mândră ridicare din umeri s-a desprins de farmecele contestabile ale politicii; a renunțat, mai bine decât Barres, pe care l-a cunoscut, și l-a admirat, la cultul exclusiv al „eu-lui", pentru a accepta grandoarea și servituțiile profesoratului, pentru a se pune și pentru a rămâne în serviciul inteligenței celorlalți. Și iată maestrul capabil să atragă, să formeze și să rețină discipoli mult timp după vârsta examenelor și a diplomelor. Cred că Edouardo Monpetit a fost pentru Canada ceea ce Alain a fost pentru Franța, pe vremea când preda, sub adevăratul său nume deEmile Chartier, și când și-a făcut discipoli dintre care unii, și nu cei din urmă, i-au frecventat cursurile și după ce ei înșiși obținuseră notorietatea; cu părul deja argintiu, pentru a avea fericirea de a-l auzi, reveneu pe băncile puțin confortabile ale liceului Henri IV. Dăruindu-se în întregime și fără rezerve acestei sarcini de formare a elitelor, acest bun profesor a reușit să rămână încă printre dumneavoastră. Ne aflăm aici în prezența a ceea ce a făcut grandoarea neîntreruptă a gândirii grecești, a cărei lumină ne luminează încă. Mi-am dat clar seama de acest lucru în cursul unei conversații recente cu domnul Jean Desy, ambasadorul Canadei în Franța, care pretinde că s-a format la școala lui Edouard Monpetit. Datorită acestui trimis plenipotențiar al gândirii canadiene în Franța, care este o gândire franceză - și, prin ce miracol, constantă de secole - am reușit să sesizez întreaga valoare a omului căruia alegerea dumneavoastră îmi dă ocazia să-i atribui ceea ce i se cuvine. Ascultându-l pe domnul Jean Desy vorbind despre acest mare desțelenitor de spirite, despre acest arhitect al tradiției franceze, făptura omenească a maestrului său îmi devenea prezentă acest „om de litere elegant, rafinat, făcut pentru a seduce mulțimile", care a fost confratele dumneavoastră. Credeam că aud vorbind un atenian din secolul lui Pericle, un roman din secolul lui Augustus. Îi întovărășeam pe amândoi pe „cărările culturii"; îi auzeam pe discipoli spunându-i bunului său maestru: „Dumneavoastră ne-ați învățat să nu mai legăm în buchete florile retoricii - aceste imortele - dumneavoastră ne-ați pregătit să privim, identidicându-le, florile proaspete din grădina noastră; dumneavoastră ne-ați învățat să descoperim Canada". Eram emoționată de aceste cuvinte; altele, care păreau a le fi inspirat pe acestea, m-au stimulat atunci când mi-am luat avânt pentru a scrie „Isvor", portret în triptic al unui popor, al unei țări, al unei grădini; aceste cuvinte sunt ale lui Pascal: „Există ierburi de pământ: aceste ierburi cresc; le văd; de pe lună nu s-ar vedea deloc." Învățăm în puține cuvinte, așa cum ar trebui să învățăm totul - în cât mai puține cuvinte cu putință, care să cuprindă cât mai mult adevăr - deci cât mai multă poezie cu putință, ceea ce a fost regula de aur a lui Edouard Monpetit. Îl citez în continuare pe discipolul său: „Motiv de orgoliu și ferment al emulației, științei celei mai profunde îi adaugă știința de a face, știința de a spune și știința de a trăi". Aceasta este ceea ce Evul Mediu târziu rezuma în două cuvinte: „Le Gay Scavoir". Și toată influența sa s-a exersat prin intermediul acestui admirabil instrument de precizie care este limba franceză.

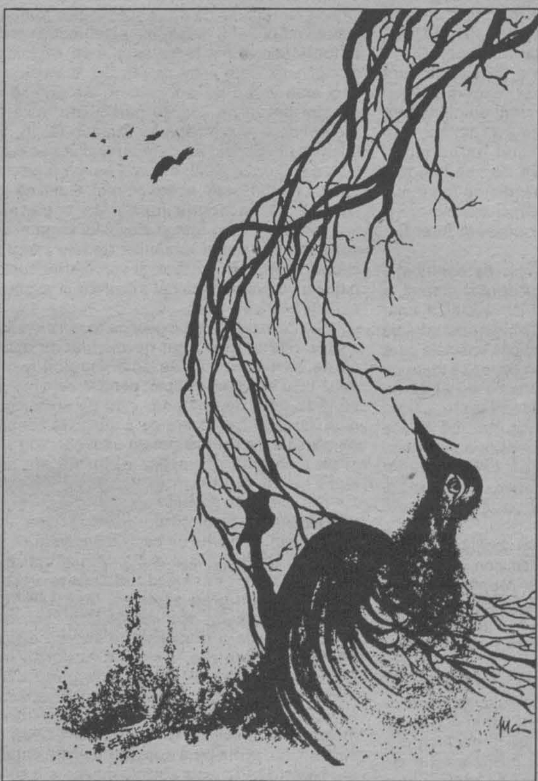
Iată-mă ajunsă în esența însăși a subiectului care mă face să mă aflu printre dumneavoastră, folosirea limbii franceze, căreia îi suntem cu toții tributari. E oare nevoie să vă spun ce-i datorăm limbii franceze, ce face ea pentru cei ce o cunosc pe deplin, adică o iubesc și o posedă? Fiecare dintre dumneavoastră a pus în valoare această comoară comună nouă. Există însă un punct asupra căruia trebuie să mă explic, chiar de-ar fi să pierd în ochii dumneavoastră singurul merit veritabil, care-mi dă drept de cetete aici. N-am învățat niciodată franceza; am vorbit-o înainte de a o învăța; a fost limba mea maternă; mama mea nu știa alta. Romancierii nu scriu întotdeauna romane imaginare. Când am scris „Catherine-Paris", arătam în ea o fetiță, părăsind Moldova la vârsta de doi ani, purtată în brațele perceptorului francez al fraților ei; acest copil era creat după imaginea mamei mele. A rămas în Franța până la căsătorie. Fiica unei mame de origine franceză, descendentă a unui emigrant francez, ofițer în regimentul Royal Provence, care a traversat Rusia, a considerat clima dezagreabilă, s-a stabilit în Moldova și s-a căsătorit. Elisabeth de Millo a iubit atât de mult Parisul, încât pentru a fi mai sigură că nu-l va părăsi niciodată, a murit și a fost îngropată acolo. Ea este bunica mea, din partea mamei. Ei i se datorează faptul că eu însămi am ajuns în Franța la vârsta de șase ani, nevorbind nici o altă limbă decât franceza. Mai târziu, am învățat româna, limba țării unde m-am născut. Este o limbă frumoasă, vorbită de mai mult de douăzeci de milioane de oameni, dintre care nici unul nu crede că va putea pieri vreodată; am învățat-o așa cum am învățat mai târziu engleza, care-mi oferea un al doilea mijloc de exprimare. Franceza însă este altceva; este darul pe care l-am găsit în leagănul meu. În urma unui grav accident de automobil, internată de străini într-un spital, dusă pe masa de operație, sub efectul anestezicului am vorbit franțuzește. Este limba inconștientului meu; ea a făcut să fiu recunoscută; nu mă aflu aici decât datorită ei; visez în franceză și cred că visez cu ochii deschiși văzându-mă printre dumneavoastră, chemată să iau loc în numele Literelor franceze în această Societate, unde am fost primită numai cu acest titlu, cum au fost înaintea mea, marea poetă lirică Anna de Noailles și, după ea, Colette, care hrănea cu spiritul ei oamenii și animalele, cu o preferință marcată pentru acestea din urmă. M-ați cruțat de a trebui să fac o comparație; mi-ar fi imposibil ca o persoană pe care o iubeam la cincisprezece ani, așa cum numai poeții pot fi iubiți, ei care sunt tinerețea lumii, precum și cu cealaltă, căreia îi iubeam proza tandră și laconică și vesela disperare, prizonieră curajoasă a unui paradis fără credință.

Discursul despre Universalitatea Limbii Franceze a lui Rivarol trebuie refăcut din două în două sute de ani. N-aș îndrăzi să-mi asum în fața dumneavoastră o sarcină pe care o simt cu mult peste puterile mele. E drept că atunci când Rivarol a făcut-o, era în fața Academiei din Berlin, pe când a susține în fața dumneavoastră această preeminență și această preferință ar însemna să bat la uși deschise. În prezența confratelui meu Julien Green, acest admirabil scriitor francez, cetățean american prin starea lui civilă, ar însemna să vând pepeni la grădinar, cum spune un proverb. Nu este însă mai puțin adevărat că ar fi bine să marcăm acest punct și să ne felicităm între noi, constatând că după trecerea a două secole în care norocul militar al Franței a cunoscut glorii nemaiauzite și a suferit înfrângeri fără precedent, urmate de redresări de domeniul miraculosului, limba franceză progresează pe întreaga suprafață locuită a Pământului, din ziua în care Rivarol și-a pronunțat faimosul său Discurs; faptele au dat dreptate acelui academician de la Berlin, a cărui vot a fost de-ajuns ca să deplaseze majoritatea în favoarea lui Rivarol, prințul Henric de Prusia, fratele lui Frederic al II-lea. Grație votului său, Schwab, autorul dizertației germane, a fost învins și a triumfat Rivarol. Premiul a fost împărțit, dar s-a recunoscut primordialitatea limbii franceze. Ce minune acest sfârșit de secol al XVIII-lea! Atunci era cât pe-aci să se nască Europa unită; dacă ne gândim că acest Rivarol, care îl învingea la Berlin pe un neamț, avea un bunic originar din Genova, ce se numea Rivaroli, că aceasta nu l-a împiedicat să se nască francez, la Hanul Celor Trei Porumbei din Bagnoles-sur-Ceze, tatăl lui fiind hangiu, că acest fiu și-a înnobilat curând părintele, lucru ușor sub monarhie; nu era nevoie decât de puțin geniu; în ce-l privește pe contele de Rivarol, proba a fost repede făcută. Inamicul său Sauseuil, autorul a opt volume despre „Anatomia limbii franceze", s-a enervat din cauza acestei coroane și acestei ușurințe. Nu avea dreptate; unul dintre cei trei porumbei trebuie să fi fost inspirat de Duhul Sfânt: Rivarol a fost un profet; a exprimat gânduri care mai sunt și azi pe măsura Franței. În ajunul războaielor napoleoniene, el exclama: „Dar Franța, care are în sânul ei o substanță asigurată de bogății nemuritoare acționează împotriva propriilor interese și nu-și recunoște geniul atunci când se lasă pradă spiritului de cucerire. Influența ei este atât de mare în timp de pace, cât și de război, încât mereu, stăpână asupra uneie sau celeilalte, considera probabil plăcut să țină în mâinile ei balanța imperiilor și să asocieze odihna Europei cu odihna ei. Prin situația sa, ține de toate statele, prin justiția sa largă, își atinge adevăratele limite. Trebuie deci ca Franța să păstreze și să fie păstrată", și oratorul adaugă, evident animat de spiritul de profeție: „Fără a avea subtibilitatea reproșată popoarelor din sud și excesiva simplicitate a nordului, Franța are politețe și grație; și nu are numai grație și politețe, ci ea este aceea care furnizează modele în ce privește moravurile, bunele maniere și bijuteriile. Mobilitatea ei nu-i lasă timp Europei să se plictisească de ea".

Belgia, cultivând la ea acasă geniul francez, deschizând larg porțile Academiei sale, chemându-i la ea pe cei dintre fidelii slujitori ai limbii franceze care-i par demni - indiferent de originea lor - acționează în sensul care permite civilizației noastre de a-și menține valorile, făcându-le să crească, în ritmul unei creșteri pe care o putem constata cu bucurie, pe care o puteți constata cu mândrie.

Exemplul Canadei este el singur edificator: Chateaubriand, atât de adesea profet, pentru că era poet, se înșela când scria, în 1822: „Noi suntem excluși din noul univers, unde geniul uman se naște din nou... Și dezmoșteniți de cuceririle curajului și geniului nostru, dacă auzim vorbindu-se în unele așezări răzlețe din Louisiana sau din Canada, sub o ocupație străină, limba lui Colbert și a lui Ludovic al XIV-lea; ea n-a rămas decât ca un martor al răsturnărilor norocului nostru și al greșelilor politicii noastre."

Astăzi, în aceste așezări răzlețe, devenite orașe imense - cine ar îndrăzni să numească Montreal-ul așezare răzleață? - există patru

milioane de oameni care vorbesc franceza; și nu existau decât trei sute de mii atunci când brațe pline de crini au fost aruncate la picioarele monumentului lui Montcalm și Wolfe, unde învingător și învins își dădeau mâna. Vom vedea oare vreodată astfel de statui înfrățite în piețele publice ale orașelor noastre din Europa?

La bordul vaporului ce mă ducea, de curând, în Brazilia, se afla un grup de doamne braziliene; una dintre ele s-a îndreptat spre mine, și aflând cine sunt, mi-a spus cu multă amabilitate: „Și noi suntem la fel cu „Catherine-Paris"; și noi am spus: strămoșii noștri galii... când am început să mergem la școală". Toate aceste doamne vorbeau franceza fermecătoare, predată în Brazilia de către acele femei care au renunțat la lume, pentru a propaga în lume universalitatea acestui lucru sfânt, limba franceză, cea care a fost vorbită de Ludovic cel Sfânt și de Ioana d'Arc: „Ioana, ai spus că ești fiica Domnului? Iar ea a răspuns: Sunt copilul său". Și dacă America de Sud, împărțită între limba Cidului și cea a lui Camoens, are drept instrument melodios, în ce privește vorbirea națională, limba lui Racine, aceasta se datorează acestor misionari francezi, care sub veșmântul lor de îngeri au păstrat o inimă franceză.

Iată-mă pentru prima dată, răspunzând chemării dumneavoastră, așezată printre dumneavoastră, unită cu dumneavoastră, în această Academie Regală, la care n-aș fi îndrăznit să-mi înalț privirea sau în care n-aș fi visat să ocup un loc în zilele tinereții mele, când eram sărbătorită, adulată, când totul în jurul meu nu era decât zâmbete, amabilități, complimentele lumii literare pariziene. Epoca în care am început să scriu părea atât de frumoasă, atât de calmă, făcută pentru a uita marile probleme ale vieții și ale morții. Într-o zi, de curând, când asistam împreună cu marele meu prieten Paul Claudel, așezată lângă el, la prima reprezentație a „Păinii uscate", l-am întrebat în pauză, frapată de tonul teribil de actual al monologului femeii evreice și al celei poloneze: „Când ați scris această piesă?"; mi-a răspuns cu acea bonomie morocănoasă, care-mi plăcea atât: „Acum treizeci și cinci de ani; e pentru prima oară că se joacă; pe vremea aceea eram considerat un autor dificil; acum sunt jucat la patronaje". Tragedia a unit în spațiu și în timp pe cel mai mare poet tragic al vremurilor noastre.

Mulțumindu-vă că mi-ați acordat sufragiile dumneavoastră azi, când vin la dumneavoastră fără să mai am nimic din ceea ce mă făcea, la debuturile mele, să mă tem de complezență, vă voi spune doar aceste cuvinte ale unui personaj din teatrul lui Claudel: „Toate bunurile mele au căzut de pe mine aidoma unei haine. Nu-mi mai rămâne decât ajustarea dintre trupul și spiritul meu". Și în această despuiere care întovărășește bătrânețea, „această călătoare de noapte ce nu vede decât stelele", mă vedeți în mijlocul dumneavoastră, nemai posedând decât un singur lucru, dar cel mai prețios dintre toate.

În „Memorii de dincolo de mormânt", Chateaubriand s-a făcut, fără doar și poate, ecoul unei legende născute cu siguranță între Meuse și Rin.

Charlemange, Împăratul pentru care a fost ridicată catedrala de la Aix-la Chapelle, după ce pierduse o femeie pe care o iubise mult, îi strângea trupul în brațe și nu voia să se despartă de ea. Această pasiune era atribuită unei vrăji: examinând-o pe tânăra moartă, sub limba ei s-a găsit o perlă. Perla fu aruncată într-o mocirlă. Charlemange, care iubea la nebunie mocirla, ceru să fie secată. Puse să se contruiască acolo un palat și o biserică, pentru a-și petrece viața în primul și moartea în cea de-a doua. Autorități sunt aici arhiepiscopul Turpin și poetul Petrarca.

Această perlă, această vrajă, este dulcea vorbire franceză, este limba franceză, destinată să-i unească pe vecie pe cei care i-a vrăjit.

În românește
de Sanda APOSTOLESCU

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Acad. H.H. Stahl

IZBÂNDA ȘI EȘECUL

- Sociologia studiază legile de constituire și evoluție ale societăților umane. Ea are și o funcție practică. Dacă vreți să vă referiți la această funcție a sociologiei.

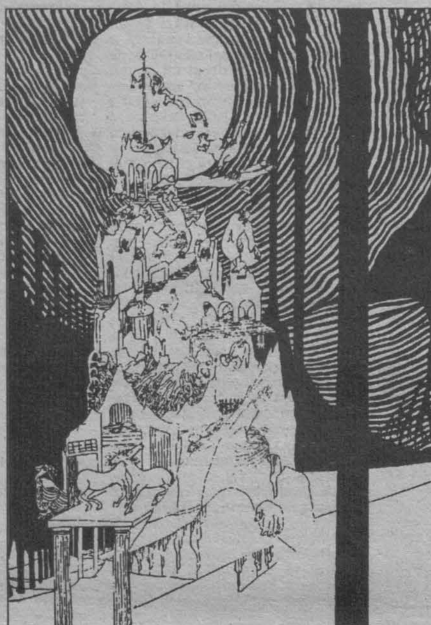
H.H. Stahl: Într-adevăr, sociologia urmărește întregul mers al dezvoltării istorice a omenirii, urmărind, în special, două probleme: cea a structurilor sociale și cea a proceselor sociale, pentru a ajunge la cunoașterea unor legi – legile de dezvoltare socială, în primul rând. Mai e o întrebare, dacă este vorba de o simplă curiozitate a noastră, pe care vrem să o satisfacem prin sociologie sau cunoașterea legilor ne poate fi și de folos? Revenind la vechiul dicton al lui Bacon, care spune că *Naturae non imperatur nisi parende,* adică nu poți să domini natura decât dacă i te supui, ca atare și legile sociale, dacă sunt cunoscute, trebuie să fie folosite. Nivelul la care se face această aplicare a legilor este diferit, după cum este vorba de a rezolva probleme concrete de anvergură, cum este aceea, de pildă, a conducerii unei societăți sau de rezolvare a unor probleme, cum ar fi, ca să dau un exemplu, acțiunea de reintegrare în societate a unui grup de tineri sau minori infractori sau în preajma de a deveni infractori. În această ipostază de aplicare practică a legilor pe care le stabilește, le descoperă și le formulează sociologia, nu mai avem de-a face cu sociologie propriu-zisă, ci cu ceea ce se numește *inginerie socială,* care este o încercare de aplicare pe concret a tot ce se știe teoretic din sociologie.

În ceea ce privește ingineria socială, ea a fost multă vreme considerată ca o simplă artă, adică lăsată la intuiția și la darul, la simțul politic al celui care vroia să o practice. În vremea din urmă, de vreo douăzeci, cel mult treizeci de ani, omenirea s-a căznit să găsească tehnici mai precise de inginerie socială. Am avut prilejul să fac cândva o expunere publică asupra acestui subiect, care este complet necunoscut la noi în țară și e păcat, pentru că e foarte important. Am arătat că este așa de eficientă această inginerie socială, încât a dat naștere unor profesioniști, care nu sunt sociologi teoreticieni, ci ingineri sociali. Ba, mai mult decât atâta, a dat naștere la asociații, la întreprinderi comerciale de inginerie socială, la care oamenii se adresează pentru a-și rezolva practic anumite probleme, de orice natură ar fi: de planificare a unui oraș, a unei regiuni, o bună organizare în management și în marketing a unei întreprinderi ș.a.m.d. Singurul lucru pe care am dori să-l vedem făcut este ca să se insiste mai mult, din ce în ce mai mult, pe cunoașterea acestor tehnici ale ingineriei sociale, care sunt dificile pentru că sunt interdisciplinare.

În cercetare, de pildă, avem nevoie de contribuția de specialitate a unor geografi, de geografie umană, a unor demografi, a unor economiști în special, a unor juriști, a unor psihologi etc., iar în ingineria socială avem nevoie, de asemenea, de tehnicile speciale care s-au născut în ultima vreme, care se bazează toate pe informatică și pe cibernetică sau care au și nume speciale, de pildă geografia umană este astăzi „geografie voluntară", adică în ce măsură poate cunoașterea geografică să ducă la realizarea voințelor noastre, respectiv a scopurilor pe care ni le-am propus în mod voluntar. De asemenea, mai există o tehnică de „demografie voluntară", o tehnică foarte înaintată de economie etc.

- S-a făcut comparație între Școala sociologică de la București și sociologia românească contemporană. Învățămintele, experiența dvs. ca reprezentant de seamă al acestei școli, ar fi de mare interes pentru sociologia de astăzi. Cum credeți că ar trebui precedat pentru a asigura dezvoltarea în continuare a sociologiei în țara noastră?

H.H.Stahl: Școala românească de sociologie a fost înregistrată în istoria doctrinelor sociale, aceasta se datorează în primul rând faptului că și-a pus ca problemă cunoașterea nu a societății în general, ci a societății românești. În ce sens? Sociologia românească nu pentru că ar fi făcută de români, ci o sociologie care și-a pus drept scop cunoașterea României. Ceea ce este cu totul altceva, este o nuanță pe care o știu prea puțini și mereu se greșește vorbindu-se de Școala românească de sociologie. După părerea mea, corect ar fi să se vorbească de Școala sociologică românească, adică cea care se aplică la cunoașterea României. Este interesant de știut că în multe țări sociologii au sfârșit prin a-și pune și ei această problemă: *a cunoașterii propriei națiuni.* Am subliniat cândva, și poate e bine să repet, că problema s-a pus la noi în țară, după terminarea celui dintâi război mondial. Problema a fost pusă și de către maghiari și de către polonezi și de către iugoslavi și de cehoslovaci, dând naștere unei serii de sociologii, cu personalități de frunte, însă putem afirma fără greș că sociologia națiunii române, așa cum a fost ea formulată de către Școala de sociologie românească, este superioară. Din acest punct de vedere, avem o întâietate care merită să fie subliniată, iar din punctul de vedere al sociologiei generale, care depășește sociologiile de națiuni propriu-zise, Școala sociologică românească marchează, de asemenea, o etapă foarte importantă. Și anume este cea dintâi care a afirmat că sociologia este o sinteză a tuturor disciplinelor sociale particulare, deci că sociologia este prin menirea ei

interdisciplinară. Școala românească este prima care nu numai că a afirmat acest lucru, ci a și realizat cele dintâi echipe de cercetare interdisciplinară la teren. Orice s-ar tăgădui ca merit sociologilor români, meritul acesta nu poate fi negat, el este unanim recunoscut. In toate școlile din lume se știe că sociologia interdisciplinară, care este altceva decât multidisciplinară, căci este vorba de o încercare de sinteză a tuturor acestor discipline sociale particulare, este o creație românească a profesorului Dimitrie Gusti, împreună cu mulți din Școala lui, care au crezut așa cum credea Gusti, sau puțin altfel. În ceea ce mă privește, se știe că eu nu am fost de acord cu prof. Gusti că sociologia trebuie să se ocupe numai de societatea contemporană. Eu am fost și elevul lui Iorga și am crezut că, așa cum istoria românilor trebuie integrată într-o istorie universală, tot așa și cercetarea sociologică a națiunii nu are sens decât integrată în ansamblul unei evoluții istorice.

- Dar formarea sociologilor ca teoreticieni?

H.H. Stahl: Este sigur nevoie, dar nu așa de mare ca de administratori. De administratori avem nevoie de la cele mai înalte trepte, până la cele mai modeste, până la nivel de comună. Însă de sociologi care să aibă întreaga capacitate de a cuprinde imensul volum de științe care sunt necesare unui sociolog teoretician și care să aibă și practica necesară, de aceștia nu avem nevoie de prea mulți.

- Dar ei trebuie formați!

H.H. Stahl: Sigur că da. Formați, însă altfel decât până acum, în cadrul universității noastre.

- Locul lor de formare ar fi totuși universitatea.

H.H. Stahl: Fără îndoială. Este vorba de un învățământ de grad superior, însă altfel organizat decât până acum, pornind de la ideea de bază că sociologia este o disciplină de sinteză a unor științe sociale particulare. A nu da seria de informații profesionale necesare unui sociolog, înseamnă a nu-l forma. Un sociolog care nu cunoaște științele juridice, ce poate să înțeleagă din viața socială? Un om care nu este întemeiat pe o foarte solidă bază de științe economice, acela nu e sociolog. Un om care habar nu are ce este psihologia socială nu poate fi sociolog. Un sociolog poate să fie format într-o școală, într-o universitate de științe sociale, nu de sociologie ca atare. El trebuie să știe de toate în grad suficient, să știe de existența lor, să se poată acomoda cu ele și măcar într-una din ele să fie specialist desăvârșit. Evident, el trebuie să cunoască și filosofie și istorie generală, trebuie să știe multe, trebuie să posede o știință enciclopedică, care nu e la îndemâna oricui și care nu se învață numai în patru ani de zile la universitate. Acolo înveți numai „rudimentele" și tehnicile învățării. Învățătura se face de-a lungul unei vieți întregi, de muncă de zi și de noapte. Care sunt problemele economice ale țării, cele demografice, cele juridice, de învățământ, sănătate etc. Contribuția aceasta nu este numai satisfacerea unui ideal democratic, ci este o strictă necesitate de eficiență practică. Deci cunoașterea aceasta, aș spune cunoștințele cetățenești, în această formă sociologică dacă vreți să-i spunem, dar în general științele sociale, ar trebui să fie dată în învățământul preuniversitar, încă din liceu.

- Am ajuns la ultima întrebare, care este de fapt mai mult o rugăminte. W. Faulkner spunea că omul este suma eșecurilor sale. În cartea dvs., „Amintiri și gânduri din vechea școală a monografiilor sociologice" (1981), nu treceți sub tăcere eșecurile Școlii sociologice românești, dar și eșecurile personale. Ne putem da seama din aceste eșecuri de dimensiunile în care ați proiectat sociologia românească, de înălțimea idealurilor cărora v-ați dedicat. Sunteți nu numai un reprezentant de frunte al Școlii sociologice românești, ci și cea mai proeminentă personalitate a sociologiei din zilele noastre. Vă rugăm să ne vorbiți despre înfăptuirile sociologiei românești, implicit despre izbânzile dumneavoastră.

H.H. Stahl: Ați vorbit de eșecuri. Aici este de spus încă ceva. Depinde la ce eșuezi. Eșecurile pe planuri mediocre, meschine, nu au absolut nici un fel de valoare. Eșecurile făcute pe întreprinderi de nivel mare, de înalt ideal, acestea sunt onorabile și totdeauna de folos, pentru că poți să tragi concluzii și învățăminte pentru ce ar urma să nu mai facă alții. Deși mă întreb dacă experiența cuiva, trasă din eșecurile personale, poate folosi și altora. Adică fiecare este obligat să încerce pe cont propriu și să aibă propriile lui eșecuri. Nu-i cu supărare, cu două condiții: să eșueze în lucruri mari, nu pe fleacuri. Eșecul are valoare în măsura scopului pe care l-ai ratat. Apoi, eșecul să nu ducă niciodată la deznădejde, ci să fie un îndemn pentru a o lua de la început.

- Aceasta despre eșecuri. Vă rugăm să vorbiți și despre izbânzi. Nu ocoliți întrebarea: Izbânzile?

H.H. Stahl: Izbânda, știu eu, este tocmai aceasta, că ai reușit să supraviețuiești unui eșec. Am încercat să facem ceva o viață întreagă. Sociologia românească a avut o soartă destul de rea. Noi am început... Mă gândesc, de pildă, la mine: am început în domeniul acesta profesional la 25 de ani și am terminat la 40 de ani. La vârsta mea de 40 de ani, a început războiul, catastrofa. Gata, s-a terminat cu cariera mea de sociolog. Tot ce am putut să lucrez a fost atunci, în acea scurtă perioadă, între 26 și 40 de ani. Ce am făcut după aceea au fost puneri la punct, mici retușări, redactări la ceea ce am găsit, strângeri de materiale. Le poți numi succese? Știu eu? Sunt câteva realizări. Dar nu le pot numi succese. După cum eșecul îl măsori după valoarea idealului, tot așa succesul îl măsori după ceea ce ai fi vrut să realizezi. Între ceea ce ai fi vrut să realizezi și ceea ce ai putut să faci este o deosebire, care din nou te duce la eșec. Și succesele sunt un eșec. Ce am reușit să fac? Să contribui la lămurirea câtorva probleme de istorie socială a României. Este departe de ceea ce aș fi vrut să fac. O modestă contribuție și atâta tot. Are o oarecare valoare, se poate, pentru că văd că unele din cărțile mele au fost traduse în limbi străine, nu la solicitarea mea, ci la inițiativa unor edituri străine, cum este editura italiană *Milano,* sau *Cambridge Press University,* care mi-au publicat câteva lucrări, nu de sociologie, ci de istorie socială – de sociologie nu am apărut în lume decât cu cele trei volume ale monografiei Nerejului. Ei, acolo pot să spun, totuși, că am satisfacția că în școlile din străinătate ele figurează ca bibliografie obligatorie. În afară de acestea, este volumul lui D. Gusti: *La Science de la réalité sociale,* P.U.F., 1941. Cu altceva nu ne-am prezentat în străinătate într-o limbă care să fie de circulație mondială. Uite, dar nu ar trebui să înregistrăm, am asistat la doctoratul lui Mandras la Sorbona. Erau acolo o serie de profesori, Levy Strauss, Stoetzel și alții. Eram și eu în sală. Președintele Comisiei a crezut că este bine să spună că ședința în care se conferă un doctorat în sociologie domnului Mandras este deosebit de onorată de prezența prof. H.H. Stahl, reprezentantul Școlii sociologice românești, cea mai veche școală de sociologie rurală din Europa și cea mai bună dintre cele care au fost până acuma. Adică era o recunoaștere a Școlii de sociologie românești. Sociologia rurală europeană a început după cel de-al II-lea război mondial. Noi avem clar și cert o întâietate. Acestea sunt succese, fără îndoială.

- Și fără îndoială că aceste succese depășesc eșecurile despre care ați vorbit.

dr. Septimiu CHELCEA
dr. Iancu FILIPESCU

Notă: Convorbirea cu acad. H.H. Stahl a fost prilejuită de împlinirea vârstei de 80 de ani de către distinsul nostru profesor, din care s-a publicat un fragment în revista „Contemporanul" (nr.45 din 6 noiembrie 1981).

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro